

”Det er gøy å være god, men det er ikke om å gjøre å være best”

En antropologisk studie blant unge håndballspillere i Oslo

Ane Stenmark Lorentzen-Styr

Masteroppgave ved Sosialantropologisk institutt

Vår 2008

UNIVERSITETET I OSLO

Sammendrag

Denne oppgaven er basert på fem måneders feltarbeid, og handler om hvordan det er å være elleve år gammel jente i et håndballag på Oslos vestkant. Problemstillingen er: Hvilke forventninger, verdier og holdninger er med på å forme den norske barneidretten, og hvordan formidles og håndteres dette blant mine informanter? Barneidretten har egne visjoner og retningslinjer, og dette setter sitt preg på aktørenes handlings- og erfaringsrom. Et sentralt argument i oppgaven, er at det norske likhetsidealet fungerer som et ”premiss for samhandling” (Lien et al 2001). I analysen viser jeg hvordan dette idealet påvirker aktørenes samhandlingsmønstre og verbale kommunikasjon.

Likhet og konkurranse er grunnleggende verdier i den norske barneidretten, og ført sammen kan dette utgjøre en potensiell verdikonflikt. For å håndtere dette, eksisterer det en rekke sosiale mekanismer blant aktørene i feltet. Én måte er å uttrykke seg i mer eller mindre standardiserte fraser som ”*det viktigste er ikke å vinne, men å delta.*” Trening og kamp er to sosiale situasjoner, som fortøner seg ganske ulikt. En sammenligning mellom disse to viser hvordan de sosiale grupperingene, som ellers dominerer innad i laget, tilsidesettes i forbindelse med håndballkampene. Kampene tolker jeg som ”sosialiseringsagenter” (Rudie 2007), en arena der ”lagidrettens ideologi” fremheves, formidles og gjentas. Spillerne oppmuntrer hverandre, og lever opp til de grunnleggende visjoner som eksisterer i barneidretten. I oppgaven analyserer jeg dette med utgangspunkt i MacAloon (1984) og hans perspektiver på de olympiske lekene. I tillegg viser jeg hvordan spillerne forsøker å etterleve ”forestillingen om den ekte håndballspilleren” (Broch 2003). Et annet sentralt stikkord i oppgaven, er sosialisering. Gjennom deltagelse i et idrettslag, sosialiseres de unge utøverne. I tillegg til jevnaldrende, er foreldre og trenere ”levende modeller” (Connerton 1989) som formidler verdier, holdninger og ”levende kunnskap” (Molander 1996). Verdier og holdninger som formidles, er ikke særegne for håndballsporten, men gjenspeiler ’den norske kultur og væremåte’ mer generelt.

Forord

Fem års studier på Blindern er et tilbakelagt stadie, og endelig er masteroppgaven også i boks. Det har vært en lang prosess, som har krevd mer tid og krefter enn jeg på forhånd hadde forestilt meg. Og det er mange som skal ha takk for at denne oppgaven kom i havn. Først og fremst må jeg sende en stor takk til informantene mine. Lagledelsen tok meg i mot med åpne armer, og stilte opp for meg under hele feltarbeidet. De var alltid villige til å svare på spørsmål, eller hjelpe meg på andre måter, og slik gjorde de feltarbeidet mye lettere for meg å gjennomføre. Spillerne møtte meg med nysgjerrighet og smil, og de har delt sine erfaringer og tanker med meg. Tusen takk! Også foreldrene skal ha sin takk. Mange tok seg tid til å svare på spørreskjemaet jeg sendte ut, og jeg hadde flere hyggelige og interessante samtaler på tribunen i forbindelse med kampene.

Nest etter informantene, må jeg rette en stor takk til de som står meg aller nærmest. Familien er, som alltid, der, og støtter meg på alle tenkelige måter. Larsan; Det er godt å ha en som alltid ser det positive i ting, og denne optimismen har smittet over på meg, gang på gang. Tusen takk for at du har holdt ut med mine frustrasjoner underveis. Gjengen min, dere vet hvem dere er; vennskap, entusiasme, engasjement og masse godt humør, er selve oppskriften på å holde motivasjonen oppe. Jeg er heldig som kjenner dere. Og til alle dere andre som har hjulpet til på den ene eller andre måten; tusen takk, alle sammen!

Takk til Anne Leseth. Som veileder har du vist engasjement, og bidratt med din faglige kompetanse. Åse Strandbu ved NOVA, du har også vært til stor hjelp. Din genuine interesse, ga meg tro på prosjektet i en fase da alt var veldig usikkert.

Til slutt, vil jeg takke Osloforskning, for at de på et tidlig tidspunkt hadde tro på at dette kom til å bli et spennende prosjekt som fortjente deres økonomiske støtte.

Ane Stenmark Lorentzen-Styr

Oslo, mai 2008.

Innhold

SAMMENDRAG	3
FORORD	5
INNHold	7
KAPITTEL 1: INNLEDNING	11
TEMA OG PROBLEMSTILLING	11
<i>Opplevelse og håndtering av forskjellighet.....</i>	<i>13</i>
<i>Norsk idrettspolitikk</i>	<i>14</i>
<i>Antropologiske perspektiver på barn og idrett.....</i>	<i>15</i>
<i>Eget utgangspunkt og perspektiver</i>	<i>16</i>
EMPIRISK FELT	18
<i>Hva er håndball?.....</i>	<i>18</i>
<i>Bydelen og idrettshallen.....</i>	<i>19</i>
<i>Oppgavens struktur</i>	<i>21</i>
KAPITTEL 2: FELTARBEID OG METODE.....	23
<i>Feltarbeidets arenaer.....</i>	<i>23</i>
HVA ER EN INFORMANT OG HVEM VAR MINE INFORMANTER?	24
<i>Spillerne</i>	<i>24</i>
<i>Trenerne</i>	<i>26</i>
<i>Foreldrene.....</i>	<i>28</i>
TILGANG OG METODE	28
<i>Tilgang til informantene.....</i>	<i>29</i>

<i>"Kan jeg få prøve i-poden din?"</i>	30
<i>Deltagende observasjon</i>	31
<i>Gruppeintervjuer</i>	32
<i>Intervjuer med trenerne og Marit</i>	35
<i>Spørreskjema til foreldrene</i>	35
<i>Feltarbeid på hjemmebane</i>	35
<i>Etiske vurderinger</i>	36
KAPITTEL 3: ALLE BARN SKAL FÅ PREMIE	38
IDEER OM LIKHET	39
<i>Likhetsidealet og konkurransebestemmelser i den norske barneidretten</i>	40
<i>Konkurranse som verdi?</i>	42
EN POTENSIELL VERDIKONFLIKT	44
<i>Verbal underkommunisering – konkurranseorientering i praksis</i>	45
<i>"Det er ikke om å gjøre å være best"</i>	46
OPPLEVELSE OG HÅNDTERING AV VERDIKONFLIKT	49
KAPITTEL 4: LAGIDRETTENS IDEOLOGI	55
<i>Sosialt samspill på trening</i>	55
HÅNDBALLKAMPEN	57
<i>Overkommunisering av lagtilhørighet og samhold</i>	59
<i>Fremheving av likheter</i>	61
KLÆR OG KONSTRUKSJON AV IDENTITET	63
<i>Håndballdrakten</i>	64
<i>Uniformering og inkorporerte praksiser</i>	66
HÅNDBALLKAMPEN SOM SOSIALISERINGSAGENT	68

<i>Fra nybegynner til medspiller og ekte håndballspiller</i>	<i>69</i>
FREMHEVING AV FORSKJELLER INNENFOR EN LIKHETSIDEOLOGI.....	71
<i>Ulike erfaringer - like uttrykk.....</i>	<i>72</i>
KAPITTEL 5: ”DE MÅ LÆRE OSS Å BLI GODE”	77
<i>Levende modeller og imitasjon.....</i>	<i>78</i>
<i>Formidling av levende kunnskap.....</i>	<i>79</i>
<i>Mia og Sunniva som levende modeller.....</i>	<i>79</i>
<i>Foreldrenes påvirkning</i>	<i>82</i>
FORESTILLINGEN OM DEN EKTE HÅNDBALLSPILLEREN	84
<i>”Det er hele laget sin skyld hvis vi taper kampen”</i>	<i>84</i>
<i>”Håndball er ingen frøkensport”</i>	<i>85</i>
<i>Klær og utstyr.....</i>	<i>86</i>
DEN NORSKE SKOLENS ROLLE I SOSIALISERINGEN	87
KAPITTEL 6: AVSLUTNING.....	90
KILDELISTE.....	93
VEDLEGG	99

Kapittel 1: Innledning

Det gjensto ti minutter av treningsøkten, og de to trenerne, Mia og Sunniva, delte spillerne inn i to lag. Det var tid for å spille treningskamp. Fordi det var for mange spillere til at alle kunne spille samtidig, måtte noen starte som innbyttere. På benken sammen med meg satt Victoria, Ida og Heidi. Heidi var oppgitt og uttalte halvhøyt til seg selv og de andre rundt seg: *”Dette er skikkelig feige lag assa. De andre har jo alle de gode spillerne. Vi har ikke sjans!”* Mia, som sto like ved hadde hørt Heidis utspill og snudde seg mot henne: *”Heidi! Det der er ikke noe hyggelig å si. Tenk på de du spiller sammen med!”* Heidi så ned i gulvet, men svarte ikke. Verken Mia eller Sunniva snakket noen gang med spillerne om at noen var bedre enn andre. Mens i samtaler med meg, uttrykte de en tydelig bevissthet rundt spillernes sprikende ferdighetsnivå. Det er store variasjoner hva gjelder ferdigheter i Oslolaget, men det er ikke noe som åpenlyst snakkes om, selv om både spillere og trenere er bevisste på dette.

Tema og problemstilling

Jeg gjorde feltarbeid i et håndballag i Oslo, i perioden januar til juni 2007. Mine informanter var 23 jenter i elleve årsalderen, samt deres foreldre og lagets to trenere. Av hensyn til mine informanters krav på anonymitet, har jeg valgt å kalle dette laget for ”Oslolaget.” Forøvrig er alle andre navn også erstattet med pseudonymer. Feltet mitt er den norske barneidretten¹ generelt, og Oslolaget spesielt.

Oppgavens grunnleggende problemstilling er: Hvilke forventninger, verdier og holdninger er med på å forme den norske barneidretten, og hvordan formidles og håndteres dette blant mine informanter?

¹ 'Barneidrett' innebærer ”idrettsaktiviteter for barn til og med det året de fyller 12 år” (Idrettens barnrettigheter 2007)

Mitt argument er at ”forskjellsskapende dimensjoner”² innad i Oslolaget har en tendens til å bli (situasjonelt) underkommunisert gjennom samhandlingsmønstre og praksiser, og at det er forestillingen (eller forestillinger) om likhet som ligger til grunn for dette. Marianne Lien et al (2001) mener forestillingen om likhet kan være ”en underliggende motivasjon for handling, eller det kan prege vår verdiorientering uten at vi reflekterer over at nettopp likhet ligger til grunn” (2001:16). Dette sier noe om at likhet ikke nødvendigvis er noe som snakkes så mye om eller reflekteres noe særlig over, men at det er en grunnleggende idé som påvirker menneskelig samhandling i Norge. ”Likheter dreier seg ikke bare om direkte målbare forhold, men minst like mye om folks måte å erfare sin sosiale virkelighet på, og deres strategier for å håndtere dem” (2001:11). Jeg tar utgangspunkt i en slik forståelse, for å vise hvordan forestillinger om likhet ligger til grunn for de forventninger, verdier og holdninger som eksisterer i feltet.

Lien et al (2001) gjør et poeng ut av at inkludering ikke nødvendigvis betyr at folk må være like (2001:28). I forhold til mitt feltarbeid, opplevde jeg at det er *enkelte* egenskaper eller kvalifikasjoner som vektlegges mer enn andre, og som dermed blir mer eller mindre avgjørende for inkludering i spillergruppen. De forskjellsskapende dimensjonene er det forøvrig mange av innad i Oslolaget. Spillerne er ulike på en rekke områder, men det er enkelte aspekter som vektlegges mer enn andre. I oppgaven viser jeg hvordan ferdigheter, klær, utstyr og skoletilhørighet, er viktige forskjellsskapende dimensjoner. Kjønn og kjønnsrelasjoner er et viktig tema i sosialiseringprosesser (både på og utenfor idrettsarenaen), men jeg har valgt å eksplisitt ikke fokusere på dette.

Årsaken til at jeg valgte dette feltet, er at jeg selv har spilt håndball i mange år. Erfaringer fra dette miljøet har utvilsomt farget mine holdninger og tanker tilknyttet håndballsporten. Jeg var nysgjerrig på om egne opplevelser kunne gjenkjennes i Oslolaget, og om min oppgave kunne si noe om mer eller mindre utbredte holdninger, praksiser eller tendenser i den norske barneidretten, i tillegg til det norske samfunnet mer generelt.

² Jeg har lånt begrepet fra Olve Krange og Åse Strandbu (2004). Med ”forskjellsskapende dimensjoner” mener jeg faktorer som bidrar til å skape eller opprettholde sosiale skillelinjer innad i en gruppe, i dette tilfellet; håndballaget.

Opplevelse og håndtering av forskjellighet

Marie Louise Seeberg (2002) stiller seg spørsmålet; Hva er likhet og hvordan formidles en slik verdi? Hun mener at skolen spiller en viktig rolle i denne sammenheng, og det var nettopp i grunnskolen hun valgte å gjøre feltarbeid i forbindelse med sin doktorgrad i antropologi. Seeberg er opptatt av hvordan lærere og elever forholder seg til likhet, og mener at dette best kan observeres ved å undersøke hvordan de forholder seg til forskjellighet. Seeberg beskriver hvordan elevene oppfattet at forskjeller var noe de ikke skulle snakke om. Straks de prøvde seg på det, ble det effektivt lagt lokk på av lærerne, som hadde mange ulike teknikker for å få til dette (2002). En slik beskrivelse av skolen er også noe de norske myndigheter formidler;

”Grunnskolen har en oppdragerfunksjon som opplæringen av eldre elever ikke har (...). Skolen har en sentral plass som verdi- og kunnskapsformidler i barn og unges liv. Den vil alltid påvirke elevene. Det kan skje ubevisst eller planlagt, men ofte skjer det ved måtene voksne oppfører seg på” (Opplæring i et flerkulturelt Norge 1995:12).

Jeg vil her trekke en parallell til mitt eget feltarbeid. Spillerne liker tilsynelatende ikke å snakke om forskjellighet, for eksempel i betydning hvem som er bedre og dårligere enn andre på håndballbanen. De pakker svarene raskt inn i ”standardiserte uttrykk” som for eksempel ”*Det viktigste er ikke å være best, men å ha det gøy.*” Jeg har latt meg inspirere av Seeberg (2002), og i denne oppgaven undersøker jeg hvordan aktørene i feltet mitt forholder seg til forskjellighet, for på den måten å undersøke hvordan de forholder seg til likhet. Dette kan forstås som et metodisk grep, for noe av det som kjennetegner verdier er at de ikke er direkte observerbare (Seippel 2002:102). Verdiene må operasjonaliseres ved at man for eksempel spør personer i feltet om hva de mener om ulike temaer og/eller undersøker mer konkrete situasjoner som handlinger eller holdninger (2002). Håndballkampen³ som begivenhet fungerte som et godt utgangspunkt når det gjelder operasjonalisering av verdier og samhandlingskoder. I slike situasjoner kom ideer om lagtilhørighet sterkest til uttrykk.

³ I oppgaven vil jeg ofte skrive ’håndballkampen’ (bestemt form, entall), fordi jeg analyserer kampen som en type begivenhet eller fenomen. Det er altså ikke snakk om én bestemt kamp.

Norsk idrettspolitikk

Helt siden 1861, da den første frivillige sammenslutningen for idretten i Norge ble dannet, har offentlige myndigheter bidratt med betydelige økonomiske tilskudd til det frivillige idrettsarbeidet. Idrett ble derfor tidlig et partipolitisk anliggende, og forholdet til staten har satt sitt preg på den norske idretten og dens utvikling (Enjolras et al 2005:17). I Stortingsmelding nr 14; "Idrettslivet i endring" (1999), ble mål og satsningsområder for de kommende årene presentert. I tillegg til visjonen om idrett for alle, legges det også vekt på idrettens egenverdi⁴ samt det sosiale aspektet ved idrettsdeltagelse. Idrettens nytteverdi trekkes også frem. Idretten bidrar til å forebygge helseproblemer, og den er med på å skape gode miljøer for barn og unge (Enjolras 2005:19). Visjonen om idrett for alle "innebærer at flest mulig skal gis mulighet til å utøve idrett og fysisk aktivitet" (Idrettslivet i endring 1999:2.1). I en evaluering av barneidrettsbestemmelsene, er det lagt vekt på at det i den norske barneidretten skal være rom for alle. Bredden i idretten skal sikres ved at alle barn og unge, uansett talent og ferdighetsnivå, skal få tilbud om å delta (Evaluering av barneidrettsbestemmelsene 2007:4). I "Idrettens barnerettigheter" (2007) vektlegges barnets beste, mestringsopplevelse og frihet til å ta egne valg. "Barn skal kunne velge om de vil delta i konkurranser eller ikke og ha like muligheter til å delta." Det står videre at "alle barn skal få premie dersom premiering skjer" (2007:5). Idretten skal foregå på barnas premisser, og det er de lokale klubbene som er ansvarlige for utformingen av norsk barneidrett i praksis (2007).

Vedtak som fattes blant politikere og andre beslutningstakere får konsekvenser og legger føringer for hvordan idrettstilbudet blir utformet i praksis. Dette gjelder både topp- og breddeidrett, voksen- og barneidrett, individuell idrett og lagidrett. Verdier, holdninger og forventninger i idretten oppstår ikke av seg selv i et vakuum. Det er en del av, og dermed også påvirket av, institusjoner og aktører på ulike nivåer i samfunnet. Barneidretten utformes av myndighetene i samarbeid med interesseorganisasjoner som Norges Idrettsforbund (NIF), og formidles videre gjennom for eksempel "Idrettens barnerettigheter" (2007). Men også

⁴ Idrettens egenverdi defineres som fellesskap, likeverd, respekt og samarbeid (Idrett og tusenårsårene 2008).

voksne, både foreldre og trenere, bidrar til å skape og videreformidle verdier og, ikke minst, forventninger til utøverne. Men hvilke verdier og hvilke sett av forventninger er det som gjør seg gjeldende i feltet? I denne oppgaven argumenterer jeg for at ideen (eller ideer) om likhet er grunnleggende i den norske barneidretten, og på denne måten bidrar til å forme aktørenes samhandlingsmønstre, forventninger (til seg selv og andre) og holdninger.

Antropologiske perspektiver på barn og idrett

De siste årene har stadig flere antropologer og andre samfunnsvitere fått øynene opp for at ”kunnskap om barn og barns verden er verdifull kunnskap” (Jacobsen 1999:63). Studiet av barn er ikke bare interessant i seg selv, den ”representerer også et potensiale for en breiere horisont i studier av voksenkultur og samfunn” (1999). Antropolog Frode Fadnes Jacobsen (1999) mener at behovet for barneforskning er stort, også her til lands (1999:64). I antropologiske hovedfags-, master- og doktorgradsavhandlinger har fokuset på barn og unge vært mer fremtredende de siste årene, og Seebergs doktorgradsprosjekt (2002) er én av representantene for dette relativt nye engasjementet i antropologiske fagkretser. Den antropologiske barneforskningen har gjerne vært sentrert rundt temaer som integrering, minoriteter, skole og utdanning.

Helt siden antropologien på begynnelsen av 1800-tallet ble etablert som en akademisk disiplin, har ulike former for idrett rundt om i verden blitt beskrevet av antropologer (Dyck 2000b:14). Antropologien ble tradisjonelt definert som vitenskapen om det ”ikke-moderne” og ”primitive.” Idrett ble ansett som et sentralt aspekt ved modernitet og dermed ekskludert fra den antropologiske fagdisiplin. Men det har skjedd store forandringer innenfor antropologien de siste tiårene. Fenomener i vår egen del av verden vies stadig mer oppmerksomhet, og har i løpet av de siste årene oppnådd større aksept også i de antropologiske fagkretser (2000). I løpet av 1990-tallet ble det produsert en rekke etnografiske beskrivelser av idrett, noe som bidro til å legge grunnlaget for idrettsantropologien (2000:16). Eduardo Archetti sitt bidrag ”Football, polo and the tango in Argentina” (1999) er blant de mest anerkjente.

Antropologen Noel Dyck (2000a:1) spør: Er idrett egentlig et anliggende som fortjener seriøse akademiske undersøkelser? Han mener at studiet av idrett verken bør reduseres til kun å gjelde antropologifaget, eller produsere ”yet another anthropological subfield” som

står utenfor resten av antropologien som disiplin (2000b:13). Et vanlig syn i samfunnsvitenskapen har vært at idrett er et eget felt, som eksisterer uavhengig av det som foregår ellers i samfunnet (Leseth 1994:18). Dyck er blant dem som hevder at idrettens betydning strekker seg langt utover selve den sportslige utøvelsen eller forestillingen. Idretten kan knyttes til aspekter som makt, identitet, kjønn, økonomi, moralitet, nasjonalisme og globalisering (2000b:13). Også Archetti representerer et slikt syn. Han mener at ideologier kroppsliggjøres gjennom ulike emosjoner, og at dette er noe som uttrykkes i ulike kontekster, for eksempel gjennom idrett (2000:34).

I 1985 beskrev Kendall Blanchard og Alyce Cheska sport og ritualer som to fenomener som begge anses som relaterte aspekter ved kultur (Blanchard og Cheska 1985:53). I tillegg til å bære preg av en ritual-lignende karakter, reflekterer idretten sentrale verdier og normer i den kulturelle konteksten den utspiller seg i. De to forfatterne hevder at idrett fungerer som ”transmitter of culture” (1985). Idrettsaktiviteter redefineres og justeres for å tilpasse seg de ulike samfunnene, og på denne måten kan idrett hevdes å gi uttrykk for normer på lik linje med ritualene. Antropolog John J. MacAloon (1984) har analysert de olympiske leker (OL) gjennom et rituel perspektiv, der han inspirert av van Gennep anvender de tre fasene adskillelse, liminalitet og reintegrasjon. I sin studie viser han hvordan et aspekt som nasjonalitet vekselvis underkommuniseres og fremheves, gjennom symbolbruk og symbolske handlinger (1984:250-253). En slik vekselvis eller situasjonell underkommunisering er noe jeg gjør et poeng av i denne oppgaven. Jeg ser blant annet på hvorfor sosiale grupperinger innad i laget underkommuniseres i møtet med andre lag i forbindelse med håndballkamper.

Eget utgangspunkt og perspektiver

Den norske idrettsbevegelsen har i mange år blitt vurdert som en arena der positive verdier og normer formidles. Deltagelse i et idrettslag vurderes av mange som verdifullt, fordi det antas at det kan forebygge ungdomsproblemer, og de unge lærer seg å omgås andre (Strandbu 1997:47). Også foreldrene i Oslolaget jeg snakket med hadde en oppfatning av at idretten har en positiv innvirkning på barnas holdninger og verdisyn. Egenskaper som å ta hensyn til andre, samarbeide og støtte medspillere, ble fremhevet som fordelaktige aspekter ved å delta i lagidrett. Dette er aspekter vi kjenner igjen fra lagidrett generelt, men de har en særlig viktig rolle innenfor barneidretten. Idealer og holdninger i barneidretten kan samtidig

si noe om nordmenns forestillinger knyttet til barn og barneoppdragelse mer generelt. Og på denne måten kan idrett hevdes å reflektere sentrale felles verdier og tradisjoner i et samfunn (Blanchard og Cheska 1985:55-56). Likhet fungerer som et grunnleggende ideal, og dette er med på å forme feltet i form av forventninger, verdier og holdninger blant aktørene. Formidlingen foregår på flere forskjellige måter, og i enkelte situasjoner overkommuniseres likhetsidealet. Håndballkampen er en slik situasjon, og jeg har valgt å analysere den i lys av begrepet "liminalitet" fra Victor Turners perspektiv på ritualer (Turner 1970). MacAloons (1984) tolkning av de olympiske leker, vil også være et sentralt utgangspunkt i denne delen av analysen. Han er et godt eksempel på hvordan ritualteoretiske perspektiver kan anvendes i analysen av idrettsfenomener. MacAloon er inspirert av van Genneps ritualteoretiske faseinndeling, og med dette som utgangspunkt viser han hvordan grunnleggende idealer og visjoner fremheves under åpningsseremonien i de olympiske lekene. Et slikt perspektiv på over- og underkommunisering⁵, tar jeg med meg inn i en analyse av håndballkampen som begivenhet. Slik ser jeg nærmere på hvordan formidlingen av kunnskap og ferdigheter formidles innenfor en idrettslig kontekst.

En håndballkamp er en sosial setting som skiller seg fra "det daglige", og det er i den forbindelse at sosialiseringen av verdier og holdninger er særlig tydelig. Liminalitet er et begrep Turner (1970) anvender i sine analyser av overgangsritualer. Begrepet viser til en fase eller en tilstand i ritualet, som på flere måter skiller seg fra "hverdagslivet." Samtidig er det en fase der sentrale verdier eller ideologier formidles og gis et konkret uttrykk (Eriksen 1998:299). Liminalitet vil være et nyttig begrep for å analysere håndballkampen som en annerledes fase eller tilstand, samtidig som dette begrepet er med på å beskrive spillerne. Spillerne befinner seg i en liminalfase av livene sine, fordi de er verken barn eller voksne. Dette perspektivet på håndballkampen er samtidig et metodisk grep, for å oppnå et "naivt blikk" på et felt jeg på mange måter kjenner godt til fra før (Wadel 1991).

Oslolagets spillere samt deres erfaringer og tanker rundt det å være en del av et håndballag, vies mest plass i denne oppgaven. Sosialisering i betydning formidling og læring (av

⁵ Fredrik Barth anvender begrepene 'over- og underkommunisering' blant annet i "Models of social organization" (1966).

holdninger, verdier, koder og ferdigheter), er et sentralt utgangspunkt. Forestillinger om ”den ekte håndballspilleren”⁶ (Broch 2003:88, min oversettelse) er fruktbart som perspektiv i analysen av sosialiseringprosesser på håndballbanen. Denne formuleringen bruker jeg for å si noe om hvilke forventninger en elleve år gammel kvinnelig håndballspiller møter i feltet. Sosiolog Paul Connertons (1989) teori om sosial hukommelse som kroppslig praksis og hans begrep ”levende modeller”, bidrar til å belyse mine argumenter i forhold til modeller og forbilder innenfor en idrettslig kontekst. Connerton er også relevant i forhold til bruken av klær, noe jeg knytter opp mot analysen av håndballdrakten som en måte å uttrykke både likhet og forskjellighet på. I forlengelsen av Connertons perspektiv på kroppsliggjøring av sosial hukommelse, er filosof Bengt Molanders perspektiv på ”levende kunnskap” (1996), sentralt i forhold til hvordan formidlingen av ferdigheter foregår. Begrepet levende kunnskap (1996) knytter jeg til levende modeller (Connerton 1989), for å vise hvordan sosialiseringen foregår og hvem som fungerer som formidlere av kunnskap og ferdigheter. I denne sammenheng anvender jeg begrepet ”sosialiseringsagent” (Rudie 2007). Med dette begrepet understreker antropolog Ingrid Rudie (2007) at sosialisering ikke utelukkende fungerer mellom personer, men at hele modeller eller komplekser er viktige i slike læringsprosesser. Med disse begrepene og perspektivene som utgangspunkt, undersøker jeg hva som formidles av verdier, holdninger og forventninger, samt hvordan aktørene i feltet erfarer og forholder seg til dette.

Empirisk felt

Hva er håndball?

Hva er det med håndball som gjør det til en velegnet arena for mitt feltarbeid? Skiller denne idretten seg fra andre lagidretter, eventuelt på hvilken måte? Dette er noe blant annet antropolog Harald Beyer Broch (2003) er opptatt av. Han tar utgangspunkt i det norske

⁶ Den ekte håndballspilleren er en forestilling basert på forbilder eller idoler innenfor håndballsporten. Broch (2003) mener unge utøvere forsøker å imitere slike personer eller forestillingen om slike personer. (Dette utdypes i kapittel fem.)

damelandslaget i håndball og deres store suksess i internasjonale mesterskap. Broch mener at den enorme populariteten disse utøverne opplever, må forstås i lys av det *imaget* håndballsporten har i Norge. Sammenlignet med damefotballen, fremstår de kvinnelige håndballspillerne som ettertraktede rollemodeller. Her er det flere faktorer som spiller inn. Først og fremst mener Broch at det må relateres til de sosiale omgivelsene håndballsporten opererer i. Mens fotball foregår på store utendørsarenaer, med stor avstand mellom publikum og utøvere, fremstår håndballsporten som en mer publikumsnær idrett (Broch 2003:76). Han mener at denne nærheten til spillerne i stor grad har bidratt til deres popularitet hos det norske folk, fordi man får følelsen av å kjenne utøverne personlig. Mediadekning spiller også en viktig rolle her (Broch 2003:77).

Håndball er en lagidrett der to lag spiller mot hverandre, og det brukes én ball. Hvert lag består av én keeper⁷, og seks utespillere; to kantspillere (vinger), to bakspillere (backer), én midtback og én strekspiller. Selve banen er rektangulær (40·20m), med ett mål i hver ende (Se vedlegg 5). Banen er delt i to halvdelar med en midtstrek. Håndballkampen består av to like lange omganger, med en kort pause i mellom. Laget som scorer flest mål i løpet av hele kampen, vinner. Håndball består av en rekke regler som innebærer blant annet hvor mange skritt du kan ta når du er i besittelse av ballen, hvor lenge du kan holde ballen, samt hvordan du på lovlig vis kan forhindre en motspiller å komme forbi deg. I tillegg er det flere oppmerkede streker på banen som har ulik betydning, og som spillerne må lære seg og forholde seg til når de er i aksjon. Senere i denne oppgaven analyserer jeg håndballkampen ved å sammenligne slike begivenheter med mer ”hverdagslige” treningssituasjoner. På denne måten ønsker jeg å tydeliggjøre hva som skjer med det sosiale samspeillet og de sosiale mekanismene innad i laget.

Bydelen og idrettshallen

Feltarbeidet mitt ble gjennomført på Oslos vestkant. I hovedstaden har skillet mellom øst og vest eksistert i nærmere 150 år, og selv om de kulturelle forskjellene kan hevdes å ha blitt

⁷ I norsk sammenheng benyttes som regel betegnelsen ’målvakt’, men informantene brukte *keeper*, noe jeg også velger å gjøre i denne oppgaven.

utjevnet med årene, eksisterer det fremdeles en rekke kulturelle koder som bidrar til å skape ulike *image* og identiteter hos innbyggerne. Det kan være interessant å merke seg at på vestkanten er inntektene, boligprisene og levealderen markant høyere sammenlignet med på østkanten. Jeg gjorde feltarbeid i en bydel der innbyggerne har blant Oslos høyeste brutto gjennomsnittsinntekt pr 01.01.2004, og i underkant av halvparten av befolkningen har høyere utdanning (Om befolkningen i Vestre Aker 2008). Av det totale innbyggertallet i bydelen er ca 9 % i alderen seks til tolv år. Idretten har en sentral plass, og bydelen har totalt 40 idrettslag. De fleste barn og unge driver med en eller annen form for idrett, og aktiviteter som håndball, fotball, langrenn og tennis er spesielt populære. Mange unge er aktive i mer enn én idrett, men etterhvert som de blir eldre, er det vanlig at de må bestemme seg for kun én av aktivitetene. Årsaker kan være at de ulike idrettene krever stadig mer tid og innsats, i tillegg til at skolen og andre utenom sportslige interesser tar opp stadig mer tid (2008).

På internett presenterer klubben seg selv som en sted der alle er velkomne, uavhengig av alder, ferdigheter og ambisjonsnivå. Klubben er et fleridrettslag som tilbyr idretter som blant annet alpint, basket, håndball og bandy, og det store satsningsområdet er barn og unge i nærmiljøet. Idrettshallen der Oslolaget holder til ligger sentralt plassert i bydelen. I umiddelbar nærhet finnes flere ulike type butikker, i tillegg til t-bane og skoler. Området preges ellers av villabebyggelse med tilhørende hager, og store grøntområder. Selve idrettshallen består av to bygninger, der den ene delen brukes til håndball- og basketballaktiviteter. Den andre består av tennisbaner, en kafé, klubblokaler (kontorer), et treningssenter, garderober og toaletter. Kaféen er blitt et populært møtested for folk i nærområdet, og jeg tilbrakte selv en del timer der i forbindelse med feltarbeidet.

Den delen av hallen som benyttes til håndball og basketball, er den minste av de to bygningene. Den fremstår som gammel og slitt, og inngangspartiet befinner seg et stykke fra idrettshallens nyoppussede hovedinngang. Innenfor inngangsdøren i den minste hallen går det én korridor til høyre og én til venstre. På høyre side ligger guttegarderobene, og på venstre side er jentegarderobene. Det er et toalett mellom disse to gangene, i tillegg til to oppslagstavler. På den ene kan det henges opp avisartikler om klubben, samt nyttig informasjon til spillere og besøkende i hallen. På den andre tavlen skrives det opp hvilke klubbblag som møter hverandre til hvilket tidspunkt, samt sluttresultatet. Innenfor inngangsdøren går det en trapp opp til tribunene, som befinner seg på den ene langsiden av banen. Her oppe finnes det en bod som fungerer som en foreldredrevet kiosk. I forbindelse

med kamper og turneringer selges det blant annet vafler, kaker og kaffe herfra, et populært tilbud hos tribunefolket. Selve banen ligger i første etasje, og for å komme inn dit må man gå gjennom en av garderobene eller gjennom et material-rom. Nede på banen er det plassert lave trebenker langs den ene langsiden. Dette kalles innbytterbenker, og her sitter innbytterne sammen med trenerne når laget spiller kamper. Under treningene fungerer disse benkene som oppbevaringsplass for bager og drikkeflasker, og det er her spillerne tar seg en pust i bakken underveis i treningsøkten. Trebenkene fungerte samtidig som mitt tilholdssted under treningene. Her hadde jeg god oversikt over banen i tillegg til at jeg befant meg i umiddelbar nærhet til spillerne og trenerne.

Oppgavens struktur

I dette innledende kapittelet har jeg presentert temaet mitt og problemstillinger som ligger til grunn for denne oppgaven. Jeg har også redegjort for tidligere forskning som jeg anser som relevant i forhold til min oppgave, samt gitt en introduksjon av feltet mitt. Feltarbeidet og metodiske vurderinger vil stå sentralt i oppgavens andre kapittel. Her redegjør jeg for utfordringer underveis i feltarbeidet knyttet til blant annet forskerrollen og tilgang til informantene. Utfordringer ved å gjøre feltarbeid i egen kultur, samt etiske vurderinger, er også viktige temaer i det andre kapittelet. Konkurrans og likhet er to aspekter som begge er sentrale innenfor den norske barneidretten, og dette opplever jeg som et paradoks. I oppgavens tredje kapittel, undersøker jeg forholdet mellom disse to, hvordan dette spenningsfeltet kommer til uttrykk, og hvordan det oppleves og håndteres av aktørene i feltet. Under feltarbeidet opplevde jeg trening og kamp som to svært forskjellige samhandlingssituasjoner, og dette bruker jeg som et utgangspunkt i oppgavens fjerde kapittel. Hensikten er å vise hvordan verdier og holdninger tydeliggjøres i forbindelse med håndballkampen, og på denne måten fungerer slike begivenheter som sosialiseringssagener. Kampen er en sosial setting der lagidrettens ideologi presenteres og gjentas for henholdsvis nye og erfarne spillere. MacAloons (1984) analyse av de olympiske leker, fungerer som et teoretisk utgangspunkt. Hans perspektiver bidrar til å understreke annerledesheten som karakteriserer håndballkampen, sammenlignet med en treningssituasjon. Under- og overkommunisering er et sentralt stikkord i denne sammenheng. I kapittelet fokuserer jeg også på klær og utstyr, noe som bidrar til å forsterke de ideer og holdninger som eksisterer. Her fungerer Connerton (1989) og hans perspektiver på uniformering som et utgangspunkt

for videre diskusjon. Mot slutten av kapitlet understreker jeg spillernes kompleksitet, ved å vise hvilke forskjellskapende dimensjoner som (situasjonelt) underkommuniseres.

Sosialisering er temaet i kapittel fem. Her analyserer jeg sosialiseringssprosessene som foregår på og rundt håndballbanen, hovedsaklig ved hjelp av perspektivene til Broch (2003), Connerton (1989) og Molander (1996). Skolen og dens rolle i sosialiseringssprosessene, vil også trekkes inn i dette kapitlet. Slik viser jeg hvordan verdier og holdninger i barneidretten, ikke er særegne, men også eksisterer på andre arenaer i det norske samfunnet. I kapittel seks avrunder jeg med å oppsummere oppgavens hovedpoenger.

Kapittel 2: Feltarbeid og metode

I dette kapittelet redegjør jeg for gjennomføringen av feltarbeidet, samt hvilke metodiske utfordringer jeg har møtt underveis. Jeg introduserer først min hovedarena, i tillegg til hvilke vurderinger som ligger til grunn for dette valget. Deretter vil metodevalg og tilgang være sentrale temaer. Hvilke metoder jeg har valgt for å innhente datamateriale, bør sees i sammenheng med hva slags tilgang jeg har hatt til feltet og, ikke minst, informantene. Som feltarbeider måtte jeg stadig vurdere og ta beslutninger knyttet til metodevalg og etikk.

Feltarbeidets arenaer

I tillegg til å følge informantene på treninger og kamper, besto feltarbeidet av andre aktiviteter. Jeg tilbragte mye tid på kafeen som ligger i idrettshallen. Her gjorde jeg observasjoner av alle de ulike menneskene som tilbragte tid i og rundt idrettshallen. Jeg var på seminar i regi av NIF, og hadde samtaler med Åse Strandbu ved NOVA. Strandbu har de siste årene jobbet på flere prosjekter som har vært av interesse for utformingen av ideer til denne oppgaven. Jeg har også vært i kontakt med Odd Egil Lien ved Norges Håndballforbund (NHF). Feltarbeidet har i tillegg bestått av en god del research i Stortingsmeldinger og diverse rapporter. Alt dette har vært en del av mitt feltarbeid, men Oslolagets idrettshall har vært min hovedarena. Det var her laget samlet seg for sine to ukentlige treninger, i tillegg til at flertallet av kampene ble spilt her. Det var i idrettshallen jeg noterte ned observasjoner og samtaler, i tillegg til at gruppeintervjuene (med spillerne) og enkeltintervjuene (med trenerne) ble gjennomført her.

Jeg har vært opptatt av relasjonene og samspillet som utspilte seg når laget var samlet, men det er viktig å presisere at idrettsarenaen på ingen måte eksisterer som en uavhengig møteplass i samfunnet. Hva som skjer i idrettshallen har i stor grad tilknytning til det som utspiller seg på andre arenaer, for eksempel i hjemmet eller på skolen. Spillerne kommer ikke til idrettslaget som "blanke ark." De inngår i relasjoner og nettverk utenfor idrettsarenaen, og deres oppfatninger og erfaringer tas med inn i idretten. Beslutningen om å konsentrere meg om idrettshallen, handler hovedsaklig om personlige begrensninger. Jeg vil påstå at intimsfæren i Norge er noe annerledes enn i samfunn som antropologer tradisjonelt har gjort feltarbeid i. Det å for eksempel skulle bo sammen med mine informanter, var aldri

et reelt alternativ for meg. Hadde jeg valgt å tilbringe mer tid med mine informanter, hadde jeg sannsynligvis blitt enda bedre kjent med dem. Alex Stewart (1998) er én av dem som understreker viktigheten av å anvende ulike typer metoder for å innhente datamateriale. Dette bidrar til å danne et så riktig bilde som mulig av det feltet vi undersøker, og vi kan i større grad unngå generaliseringer og biaser (1998:28). Å samle data på ulike måter, anser jeg som særlig viktig i mitt tilfelle, fordi jeg har valgt å avgrense feltet mitt til én arena. Derfor er denne oppgaven basert på både observasjon, deltagende observasjon, samtaledata, intervjuer og spørreskjemaer. Slik ønsker jeg å skape et nyansert og detaljrikt bilde av både felt og informanter.

Hva er en informant og hvem var mine informanter?

Sosiolog Tove Thagaard (2003) definerer informanter som ”de personer forskeren får informasjon fra” (2003:46). Av ulike årsaker ble jeg ikke like godt kjent med alle sammen. Både blant spillere, trenere og foreldre, var det enkelte jeg kom nærmere enn andre. I noen tilfeller var informantene sjelden til stede i idrettshallen, andre ganger var ikke informantene interessert i å prate med meg. Som en utenforstående som hadde invitert seg selv, følte jeg meg forpliktet til å respektere informantene. Jeg ønsket ikke å trenge meg på de som ikke var interessert i å bli kjent med meg. Dette var aspekter ved feltarbeidet som førte til at jeg måtte innhente data på andre måter, for eksempel ved observasjon eller gjennom samtaler med andre. Jeg har valgt å kategorisere informantene i tre grupper; spillere, trenere og foreldre. Nedenfor gir jeg en nærmere beskrivelse av hvem mine informanter var, og hvem jeg fikk best kontakt med under feltarbeidet.

Spillerne

Klubbens J11-lag består av 23 jenter i elleve årsalderen. Spillerne er til daglig spredt på seks ulike barneskoler, og laget møtes til trening to ganger i uken. Mange av jentene begynte å spille håndball samtidig, og flere oppga nettopp vennskapsrelasjoner som hovedårsak til at de begynte å spille håndball. At spillerne på Oslolaget fremhevet ”det sosiale” som begrunnelse for sin idrettsdeltagelse, er ikke et unikt funn. Enjolras et al (2005) viser hvordan aspekter som glede, fysisk helse og mentalt overskudd scorer høyest i

undersøkelsen om begrunnelse for idrettsdeltagelse, men også det sosiale vurderes som en viktig faktor blant unge utøvere (2005:70-71).

Selv om spillerne tilsynelatende går godt overens med hverandre, eksisterer det flere sosiale grupperinger innad i laget. Det er tydelig at de som går på samme skole, også grupperer seg sammen når håndballaget samles. Det er med andre ord en tydelig tendens til at sosiale skillelinjer som eksisterer utenfor Oslolaget, opprettholdes når spillerne kommer sammen for å trene. Et interessant unntak er når jentene spiller kamp mot et annet lag. I en slik setting la jeg merke til at det skjer endringer i det sosiale samspillet. De sosiale skillelinjene underkommuniseres, mens tilhørigheten til laget fremheves. Dette anser jeg som et interessant funn, først og fremst fordi det skiller seg ut fra ”det daglige” samspillet. Jeg vil senere i oppgaven se nærmere på samspillet mellom spillerne (etablering, opprettholdelse og endring i de sosiale skillelinjene) og situasjonelle samhandlingsmønstre.

Av alle spillerne på laget, var det fem-seks jenter jeg ble ekstra godt kjent med i løpet av feltarbeidet. Dette var jenter som ofte tok kontakt og initiativet til å prate med meg. Katinka var én av disse jentene, og hun samsvarer godt med en slik beskrivelse. Hun viste stor nysgjerrighet og interesse overfor meg og mitt prosjekt. På nesten hver eneste trening satte hun seg ned for å spørre om noe hun lurte på eller bare for å prate litt. Samtalene kunne dreie seg om alt fra tv-programmer til håndballsporten. Dette var en informant jeg kom raskt i kontakt med, noe jeg tror kan ha bidratt til å ”ufarliggjøre” meg overfor resten av spillerne på laget. Det virket som om terskelen for å ta kontakt og spørre om ting, ble lavere da de andre så at Katinka satte seg ned ved meg. Katinka er en jente som nærmest bobler over av overskudd og energi, og hun fremstår til tider som lagets ”klovn.” Hun tuller med både trenere og medspillere, og er ikke redd for å dumme seg ut foran de andre. Katinka beskrev seg selv som distré, rastløs og ukonsentrert. I forbindelse med en gruppesamtale uttalte hun *”Det viktigste med treningene er å lære, ha det gøy og å fokusere. Men det siste er litt vanskelig for meg. Å konsentrere seg er ikke min sterkeste side. Det har jeg innsett ganske lenge nå.”*

Det er store forskjeller innad i laget hva gjelder ferdighetsnivå og engasjement. Caroline for eksempel fremstår som svært seriøs i alt hun foretar seg på treningene, og hun ser for seg en lang karriere på håndballbanen, og gjerne landslagsdeltagelse. Sara er derimot et eksempel på en som spiller håndball fordi hun mener det er viktig å holde seg i form, og fordi hun syns

det er gøy. Det sosiale aspektet, det å trene sammen med andre jevnaldrende, er noe samtlige spillere er opptatte av.

De elleve år gamle spillerne på Oslolaget befinner seg i en salgs liminalfase i sitt eget livsløp. De er ikke barn, men heller ikke voksne. De er verken det ene eller det andre. De nærmer seg tenåringer, men har et par år igjen. I stedet kan de plasseres i kategorien ”tweens.” Dette er et begrep som dukket opp i 2002 i Nord-Amerika, og refererer til perioden mellom barndom og ungdom (Sandnes 2005). Begrepet knytter seg først og fremst til jenter (2005). Begrepet anvendes hovedsaklig for å omtale en ny nisje av forbrukere (2005), som ofte har mye penger mellom hendene. Derfor har reklamebransjen kastet seg over denne nye målgruppen. Tweens kommer av det engelske ordet ’between’, som betyr ’i mellom’ (”Tweens – kjøpesterke barn” 2005). Begrepet tween henviser altså til noe(n) som befinner seg i en mellomposisjon. De er ikke barn, ikke tenåring/ungdom og heller ikke voksen. Tweens er i en liminalfase i livet sitt. Slik blir liminalitet et begrep som er nyttig både i forbindelse med håndballkampen som særegen fase eller tilstand, men også for å plassere og betegne spillerne som akører i feltet. Jeg opplevde forøvrig store variasjoner blant Oslolagets spillere hva gjaldt modenhet. Spillere som Ulrikke, Marte og Sara oppfører seg mer som tenåringer, enn for eksempel Sandra og Synne. De tre førstnevnte viser for eksempel stor interesse for det motsatte kjønn. Det var ofte gutter tilstede på treningene til Oslolaget, og de tok følge hjemover når treningen var avsluttet. Mot slutten av min tid på feltarbeid, kom Ulrikke og Marte stadig oftere på trening med sminke. Jeg velger å tolke dette som en måte å virke eldre på, noe som også kan analyseres som en forskjellsskapende dimensjon. De forsøker å markere avstand til det å være barn, ved å vise interesse for gutter og bruke sminke. Likevel er de ikke tenåringer, og de går ikke på fester, eller for å sitere Sara; ”Sånt *no’ skal jeg ikke begynne med før jeg er sånn 15-16 år eller noe.*” De er med andre ord midt i mellom, de er tweens.

Trenerne

Trenere har stor innvirkning på spillerne i forhold til *teambuilding*, sosiale relasjoner, utvikling av ferdigheter, kollektiv/individuell motivasjon og forming av identitet (Broch 2003:79). Lagledelsen i Oslolaget består av tre trenere; Mia, Sunniva og Marit. De tre trenerne utgjør et *team* som samarbeidet om Oslolaget. Mens Mia og Sunniva tar seg av planleggingen og gjennomføringen av treningene, er det Marit som har hovedansvaret for å

ta ut spillere til kamp. Fordi hun selv sjelden er tilstede på treningene, blir disse avgjørelsene tatt i samråd med Mia og Sunniva.

Mia er høy og slank med langt mørkt hår. Hun går ofte kledd i olabukse, hettegenser og joggesko. Mia er oppvokst på vestkanten, og har spilt håndball i ca syv år. Hun har sammen med Sunniva trent Oslolagets elleve år gamle jenter i siden mai 2006. Hennes uttalte ambisjon er at elleveårslaget skal bli så godt som mulig, og at samtlige spillere utvikler seg. Mia mener at hennes viktigste oppgave som trener, er å sørge for at alle trives og å være oppmerksom på at ingen ”*slenger med leppa til hverandre.*” At spillerne lærer å støtte hverandre, anser hun som særskilt viktig. Den største feilen en trener kan gjøre, mener Mia, er å få en spiller til å føle seg dårlig. Hun er overbevist om at trygghet er en sentral faktor når det gjelder trivesel og, ikke minst, suksess på håndballbanen. Sunniva er lavere enn Mia, og har lyst, skulderlangt hår. Hun er oppvokst på vestkanten, og har spilt håndball i nærmere ti år. Sunniva har, i likhet med Mia, ambisjoner om å få til et godt sosialt miljø, fordi ”*da blir alt så mye morsommere.*” Hun ønsker også at de mindre gode spillerne skal utvikle seg og bli bedre på håndballbanen, men understreker at ”*det aller viktigste er at jentene har det gøy.*” Marit fungerer som Oslolagets oppmann. Hun er en slank dame i begynnelsen av 40 årene, med lyst halvlangt hår. Marits største ambisjon er å få alle til å bli i laget, minst tre-fire år. Hun ønsker også at laget skal bli en sammensveiset gjeng, i mye større grad enn det de er i dag. ”*Det viktigste en trener kan gjøre er å videreutvikle samtlige spiller.*”

Her har jeg kun gitt en kort presentasjon av trenerne, slik jeg lærte å kjenne dem. De to trenerne, Mia og Sunniva, er sentrale i den videre analysen. De fungerer som levende modeller⁸, og spiller derfor en viktig rolle når det gjelder formidlingen av verdier, holdninger og forventninger i barneidretten. Marit sin rolle var mer administrativ, men hun har likevel en sentral plass i sosialiseringen, først og fremst i kraft av sin rolle som forelder til én av spillerne på laget.

⁸ Connerton (1989) bruker betegnelsen ’levende modell’ om personer som formidler kunnskap gjennom selv å gjøre det ’riktig’. Dette er personer som går foran med et godt eksempel, og imitasjon er et relevant stikkord.

Foreldrene

Foreldrene er en sammensatt gruppe av mødre og fedre med ulike meninger og synspunkter, og det er store variasjoner hva gjelder deres engasjement i forhold til døtrenes idrettsdeltagelse. Jeg kan likevel nevne ett fellestrekk jeg mener kan være av interesse for denne oppgaven. Alle de spurte (muntlig, uformell samtale eller spørreskjema) har selv drevet med enten individuell idrett eller lagidrett. Forskning viser at foreldres erfaring med og forhold til idrett, spiller inn når deres egne barn skal velge fritidsaktiviteter. Per Egil Mjaavatn (2005), forsker ved NTNU i Trondheim, har gjennom flere års studier kommet fram til at fysisk aktive foreldre resulterer i fysisk aktive barn. Han mener at foreldrene er sentrale rollemodeller, og at barnas fysiske form er direkte knyttet til foreldrenes livsstil. Handling er sterkere enn ord (2005), et poeng som understrekes også av den kanadiske psykologen, Albert Bandura (sitert i Mjaavatn og Gundersen 2005). I Oslolaget er det flere eksempler på nettopp dette. Caroline fortalte under gruppesamtalen at det var faren hennes som fikk henne på tanken om å begynne å spille håndball. Faren til Caroline, har selv spilt håndball i mange år. Det samme er tilfelle for både Hanna og Helena, der én av foreldrene har spilt håndball eller har vært aktiv i en annen form for lagidrett.

Tilgang og metode

Marit fungerte som min inngangsnøkkel til feltet. Etter en telefonsamtale der jeg presenterte meg selv og prosjektet mitt, ble vi enige om å møtes en ukes tid senere. Da jeg ankom kontoret hennes der hun jobber, hadde hun allerede vært i kontakt med og fått klarsignal fra både foreldrene og de to trenerne. På dette møtet ble vi enige om retningslinjene for mitt feltarbeid. De gikk hovedsaklig ut på at jeg ikke skulle intervju eller på annen måte forstyrre spillerne under kamp eller trening, og hun krevde full anonymisering i den endelige oppgaven. Jeg fikk heller ikke lov til å ta bilder av jentene, uten foreldrenes samtykke. Å snakke med spillere og trenere når de tok seg pauser underveis, synes Marit var helt ok. Jeg godtok disse retningslinjene, og dermed var planleggingen av feltarbeidet i gang for alvor. Det ble anledning til mange uformelle samtaler med både spillere og trenere før, underveis og etter lagets treninger.

Hva slags feltrolle jeg inntok, er knyttet til flere ulike vurderinger. Hvordan kan jeg på best mulig måte oppnå kontakt med mine informanter? Hvordan påvirker min tilstedeværelse

samhandlingen mellom informantene? I hvilken grad har jeg mulighet til å delta i informantenes aktiviteter (Thagaard 2003:68)? Dette er temaer jeg har måttet forholde meg til under feltarbeidet, og valgene jeg har tatt har hatt konsekvenser for hva slags datamateriale jeg sitter igjen med.

Tilgang til informantene

Mia og Sunniva hadde ansvaret for Oslolagets treninger. Det tok noe tid før vi ble kjent, lenger enn jeg hadde forventet. Den første måneden virket de noe usikre på hvordan de skulle forholde seg til meg, og det var alltid jeg som tok initiativ til å prate. Etterhvert som tiden gikk bedret dette seg, særlig i forhold til Mia. Jeg fikk vite stadig mer om hennes meninger og synspunkter i forhold til temaene i oppgaven, og jeg fikk derfor inntrykk av at hun stolte på meg. Jeg hadde færre samtaler med Sunniva. Hun svarte på spørsmål jeg stilte henne, men svarene var ofte korte og hun virket ikke like interessert som Mia. Som en konsekvens av dette, har jeg andre typer datamateriale på Mia, enn jeg har på Sunniva. Mine beskrivelser av og betraktninger omkring trenerne i denne oppgaven, er basert på intervjuer, uformelle samtaler og observasjoner. I tillegg til samtaler jeg selv har hatt med trenerne, har jeg også samlet data fra samtaler som har foregått mellom trenere og spillere.

Når det gjelder foreldrene, så tilhørte det sjeldenhetene at de var tilstede på Oslolagets treninger. Jeg møtte dem kun i forbindelse med lagets kamper. Denne situasjonen var jeg forberedt på i forkant av feltarbeidet. Innblikk i foreldrenes synspunkter fikk jeg ved at jeg snakket med dem før, under og etter kampene, i tillegg til at jeg utarbeidet et spørreskjema (se vedlegg 4). Samtalene vi hadde dreide seg vanligvis om kampen som utspilte seg på banen, lagene som spilte og trenerne, i tillegg til temaer som tidlig spesialisering av barn, topping av lag og forventninger til trenere.

”Kan jeg få prøve i-poden din?”

”Oj, du hadde mange sanger”, utbrøt Katinka, mens hun bladde gjennom låtene på i-poden⁹ min. Treningsøkten var vel overstått, og Katinka og Victoria tøyde ut på sidelinjen. ”*Elvira Nicolaisen! Den sangen er skikkelig fin!*” Katinka satte en hørepropp i øret, og ga den andre til Victoria som hadde satt seg ved siden av henne. Katinka så på meg og sa; ”*Jeg låner den bitte litt jeg. Er det greit?*” Jeg nikket til svar, og fikk et smil tilbake.

Jeg liker å høre på musikk når jeg er ute og går, og det skulle vise seg at min i-pod fikk uventet oppmerksomhet fra en del av jentene. Jeg opplevde at dette ble en slags inngangsnøkkel til flere samtaler jeg hadde med spillerne. Også mobiltelefoner fungerte som et felles referansepunkt mellom meg og mine informanter. Mange av spillerne var opptatte av mobiltelefoner, og hadde det aller nyeste på mobilfronten. De viste stor interesse for hverandres telefoner, deres utseender og funksjoner, og heller ikke min egen telefon slapp unna en slik vurdering. Katinka synes det var moro å ta bilder av seg selv og Victoria med min telefon. I slike og lignende situasjoner benyttet jeg anledningen til å bli bedre kjent med spillerne, og praten gikk lett mellom oss.

Jeg tror at en del felles referansepunkter, slik som mobiltelefon og i-pod, bidro til å ufarliggjøre relasjonen mellom spillerne og meg selv. Før og etter treningene samlet jentene seg for å skifte og gjøre seg klare, og ofte dreide samtalen seg om oppgaven min, eller om håndball mer generelt. Flere var veldig opptatte av at jeg hadde spilt håndball, og de hadde mange spørsmål om hvilket lag jeg hadde spilt på, hvilken plass på banen jeg hadde, om jeg var god og hvorfor jeg sluttet. I slike samtaler vendte jeg ofte spørsmålene andre veien, slik at jeg samtidig fikk svar på mye av det *jeg* lurte på. Det virket som om jentene likte å snakke om håndball, og de synes tilsynelatende at det var stas å være hovedpersoner i oppgaven min. De svarte så godt de kunne på alt jeg hadde å spørre om, selv om de til tider synes spørsmålene var litt rare.

⁹ En i-pod er en liten musikkavspiller fra den amerikanske produsenten Apple.

Deltagende observasjon

Store deler av mitt datamateriale er innhentet ved deltagende observasjon. Thaagard (2003) skriver at deltagende observasjon er en mellomting mellom fullstendig observasjon og fullstendig deltagelse, og at deltagende observasjon ”innebærer at forskeren har en aktiv rolle i forhold til informantene og til en viss grad deltar sammen med dem” (2003:68). ’Å delta’ kan bety både å være med på selve aktivitetene, men også å være en samtalepartner (2003:68). Min opprinnelige plan var å fungere som en hjelpetrener for laget. Fordi laget allerede hadde to trenere, var det ikke bruk for min hjelp. Under treningene satt jeg derfor på benker som sto oppstilt langs den ene langsiden. Herfra hadde jeg god oversikt over hele banen, og jeg fikk med meg det som ble sagt og gjort. Ved å sitte slik på sidelinjen, etablerte jeg etterhvert kontakt med mange av spillerne. Der jeg satt, tok de sine små pauser underveis, og jeg benyttet slike situasjoner til å prate med dem. På den måten fungerte jeg som en samtalepartner for flere av spillerne. En fordel med å sitte slik på sidelinjen, var at jeg fikk en viss distanse til det som foregikk rett fremfor meg. Ved én anledning hadde jeg ansvaret for halve treningen, og fikk på denne måten en liten smakebit på hvordan det ville vært å skulle ha en hjelpetrenerrolle under feltarbeidet. Jentene spilte mot hverandre, mens jeg fungerte som dommer. Dette var en morsom erfaring, men jeg mener likevel at det å sitte på sidelinjen (i stedet for å være delaktig i selve treningen) sannsynligvis ga meg mer overblikk. I min svært begrensede periode som hjelpetrener var jeg nødt til å fokusere på selve håndballspillet. Mens gruppedynamikk og sosiale relasjoner var imidlertid vanskelig å få med seg da jeg fungerte som trener/dommer.

Jeg skrev mye notater mens jeg satt slik og observerte, men når jentene kom bort for å prate eller ta seg en liten pause, la jeg ofte notatblokken til side. En del samtaledata noterte jeg derfor ned i etterkant av samtalen. Det samme gjaldt når jeg snakket med foreldrene eller trenere. Jeg følte at notatblokken gjorde at jeg fremsto mer som en ”forsker/journalist”, mens jeg i stedet ønsket å oppnå uformelle samtaler som ikke bar preg av å være noen form for intervju. Utsagn som er skrevet ned i etterkant av samtalene, har jeg gjenfortalt så nøyaktig som mulig. Sitater som er skrevet i kursiv og anførselstegn, er derimot direkte sitater som er notert ned under samtalen.

Gruppeintervjuer

”Å, så kult, kommer vi på tv?” Treningen var nettopp avsluttet, og jeg hadde fortalt spillerne at jeg ønsket å intervju dem. Maiken boblet nærmest over av entusiasme og forventninger. Hun så spørrende på meg, og de andre jentene hadde kommet nærmere for å høre hva jeg svarte. ”Nei, dere kommer ikke på tv”, forklarte jeg, ”jeg skal ikke filme under intervjuet.” Maiken så nesten litt skuffet ut; ”men hva skal du da?” Jeg forklarte henne og de andre jentene at det var mange ting jeg lurte på, og at jeg hadde lyst til å høre hva de hadde å si. Jeg sa til dem at jeg ikke skulle filme, men i stedet skrive ned svarene deres. Jeg fortalte også om båndopptakeren jeg skulle ha med på intervjuene. Sandra, en av nybegynnerne på laget, ga uttrykk for at hun gledet seg, og jentene pratet i munnen på hverandre. ”Må alle være med på dette?”, lurte Marte på, hvorpå jeg svarte at ”nei, dette er helt frivillig.” Hanna var ikke tvil; ”Jeg skal i hvertfall være med! Det er jo lissom vi som er hovedpersonene i oppgaven din da.”

Hanna og Maiken var blant de mange spillerne på Oslolaget som var veldig engasjert i mitt prosjekt og min tilstedeværelse generelt. Enten det var snakk om gruppeintervjuer, en spontan, uformell samtale eller spørreskjemaer til foreldrene, så viste de stor entusiasme og nysgjerrighet. Hanna hadde forstått at jeg hovedsaklig var opptatt av spillerne, og hun uttrykte stadig at det var ganske kult å være i søkelyset. Maiken var svært interessert i hva jeg skrev, hvor mye jeg hadde skrevet og, ikke minst, om jeg hadde skrevet noe om henne. Denne nysgjerrigheten var hun ikke alene om, og Maiken og flere av de andre spillerne ga uttrykk for at de gledet seg veldig til å bli intervjuet. Det bør også nevnes at det var noen spillere på laget jeg fikk liten eller ingen kontakt med. Jeg opplevde disse jentene som sjenerte og usikre ovenfor meg, og når jeg stilte dem spørsmål eller på annen måte tok kontakt, ga de meg korte svar for deretter å trekke seg unna. Etter flere mislykkede forsøk, bestemte jeg meg for å ikke ”plage” disse jentene mer. Likevel har jeg data som omhandler de spillerne jeg ikke fikk noe særlig kontakt med, men det er da basert på observasjon eller gjennom samtaler med andre. Noe er også utsagnsdata fra samtaler som har foregått mellom spillerne i forbindelse med treninger eller kamper.

I forbindelse med treninger og kamper ble det tid til uformelle samtaler med spillerne, men jeg bestemte meg tidlig for å gjennomføre mer strukturerte intervjuer i tillegg. Det var flere ting jeg ikke hadde fått svar på, og på treningene ble det sjelden tid til de lange samtalene. Å

observere *speech-in-action* regnes gjerne som mer ”antropologisk riktig” enn å intervju sine informanter, men Stewart (1998:28) mener at et intervju i noen tilfeller kan være mer fruktbart. En intervjusituasjon kan gi informantene muligheten til å reflektere over temaer de ellers ikke tenker så mye på (1998).

Jeg valgte å gjennomføre intervjuene i små grupper. Én av årsakene til dette var at jeg vurderte en slik situasjon som noe tryggere og mindre formell, sammenlignet med å intervju spillerne enkeltvis. Jeg ønsket at selve situasjonen skulle fortone seg mer som en uformell samtale enn et intervju. Spillerne fikk med seg et informasjonsbrev hjem til foreldrene (se vedlegg 1), der jeg forklarte hvorfor jeg ønsket å intervju jentene, hva slags type spørsmål som ville bli stilt og hvilke tidspunkt de kunne velge mellom. De som ønsket å være med, måtte ha signert samtykke fra sine foreldrene. Jeg satte deretter sammen grupper utifra hvilke tidspunkt som passet for den enkelte. Totalt deltok elleve spillere på disse intervjuene. De resterende spillerne ønsket av ukjente årsaker ikke å være med, eller foreldrene ønsket ikke at de skulle være med.

Det gikk et par måneder før jeg gjorde disse intervjuene. Jeg ønsket først og fremst å bli bedre kjent med spillerne, i tillegg til at det tok lengre tid enn forventet å utarbeide en intervjuguide. Det tok tid å utforme velegnede spørsmål. Jeg visste hva jeg lurte på, men var samtidig usikker på hvilke spørsmål jeg skulle stille. Selve gruppeintervjuene gikk over all forventning, og det hele fortonet seg forøvrig mer som samtaler mellom spillerne og meg. Intervjuene ble gjennomført i en garderobe i idrettshallen, og tidspunktene var lagt til før eller etter trening. I et forsøk på å skape en hyggelig, uformell stemning, hadde jeg kjøpt inn litt godteri til hvert intervju, noe som skulle vise seg å være svært populært hos jentene. Intervjuene varte i en times tid. Det hendte at jeg hadde flere ting jeg ønsket å få svar på, men da spurte jeg igjen ved en senere anledning. Spillerne var svært engasjerte i spørsmålene jeg stilte, og det virket som om de likte å snakke om seg selv. Men mot slutten av intervjuene var det en utfordring å holde interessen oppe hos jentene.

”Hvor mange spørsmål er det egentlig a?” Sara begynte å bli utålmodig. Vi hadde sittet sammen i garderoben og pratet i nærmere en time. På de siste spørsmålene hadde praten sklidd ut i helt andre temaer. Sara og de andre jentene begynte å prate om den nye mobiltelefonen til Hanna og om hva som gikk på tv senere den kvelden. Sara fiklet med den rosa drikkeflasken, og vred seg på benken der hun satt. Hun så på meg og

ventet et svar. ”Jeg har bare et par spørsmål til”, svarte jeg. Jentene samlet seg, og vendte igjen oppmerksomheten mot meg.

Det å gjennomføre et times langt intervju med jenter i elleve årsalderen, var til tider en utfordring. Selv om de i utgangspunktet fremsto som oppriktig interessert, var den siste halvdel av intervjuet preget av rastløshet og samtaler som gled utover det temaet vi egentlig snakket om. Jeg anså ikke dette som noe problem. På denne måten lærte jeg mer om spillerne, hvem de var og hva de var opptatt av. I tillegg til å notere, benyttet jeg meg av en båndopptaker. Dette var til stor hjelp fordi spillerne hadde en tendens til å prate mye, fort og ofte i munnen på hverandre. Det hadde vært nærmest umulig å få med seg alt som ble sagt uten et slikt elektronisk hjelpemiddel. I tillegg kunne jeg notere ned ikke-verbale inntrykk under intervjuet, noe som hadde blitt en større utfordring uten båndopptakeren. Jeg forklarte spillerne hvorfor jeg hadde den med meg, og at de kun var jeg som skulle høre på den, ingen andre.

Selv om disse gruppeintervjuene gikk veldig bra, synes jeg det fungerte bedre med mer uformelle samtaler. De var både spontane og kortere, og jeg tror også jentene svarte noe friere på spørsmålene i slike settinger. Under gruppeintervjuene fikk jeg noen ganger inntrykk av at de svarte det de trodde var riktig, særlig var dette tilfelle i begynnelsen av intervjuene. Tove Thagaard (2003) mener at de beskrivelsene informantene gir, kan være preget av hvordan de ønsker å fremstå ovenfor forskeren (2003:100). Etterhvert ble spillerne mer fortrolige med situasjonen, og snakket friere rundt temaene jeg spurte om. Dette er en metodisk utfordring Thagaard tar opp i boken ”Systematikk og innlevelse” (2003). Hun understreker viktigheten av at den sosiale avstanden mellom forsker og informant må unngås så langt det lar seg gjøre (2003:99). Hun mener at ved å gjøre feltarbeid og/eller intervjuer i et miljø som fra før av er kjent for forskeren, reduseres den sosiale avstanden (2003:99). Det er viktig at forskeren er åpen og fordomsfri ovenfor informantene, slik at deres svar ikke påvirkes av forskerens holdninger og verdier. Thagaard mener likevel at det ikke er til å komme unna at relasjonen mellom forsker og informant påvirker datainnsamlingen og – materialet i en eller annen grad (2003:100). Her er det også viktig å gjøre oppmerksom på at disse intervjuene ble gjennomført i små grupper på to til seks deltagere, og nettopp en slikt gruppesituasjon kan ha påvirket spillernes svar. Én ting er å vise seg fra sin beste side ovenfor meg. En annen ting, og kanskje desto viktigere, er å gi et godt inntrykk ovenfor sine medspillere og/eller venninner. I følge Thagaard finnes det ikke noe tilfredsstillende løsning

på dette, men nettopp derfor er det så viktig å reflektere over slike situasjoner (2003:100). En slik refleksjon bidrar til å forståeliggjøre informantene og deres utsagn, ved å kontekstualisere slike situasjoner.

Intervjuer med trenerne og Marit

Jeg valgte å intervjuer lagledelsen hver for seg, fordi jeg ville de skulle svare på spørsmålene uavhengig av hva de andre måtte mene. Spørsmålene dreide seg blant annet om egen idrettsbakgrunn, ambisjoner med laget, holdninger til forskjellsbehandling, spillernes motivasjon og sosiale relasjoner. Sunniva virket ikke særlig interessert i å svare på spørsmålene jeg stilte, da hun virket mer opptatt av å bli raskt ferdig med intervjuet. Hun satt med yttertøyet på under intervjuet, og svarte relativt kort på spørsmålene jeg stilte. Derimot opplevde jeg både Mia og Marit som svært engasjerte, og de svarte utdypende på alle spørsmålene mine. De fremsto som oppriktig interessert i at jeg skulle få et så riktig bilde som mulig av deres tanker og holdninger. Intervjuene ga meg mye informasjon, samtidig som trenerne fikk en bredere forståelse av mitt prosjekt. Jeg skal ikke gå nærmere inn på de enkelte intervjuene her, men trenernes perspektiver, holdninger og utsagn vil bli trukket frem ved flere anledninger utover i oppgaven.

Spørreskjema til foreldrene

For å få et bedre innblikk i foreldrenes holdninger og tanker, utarbeidet jeg et spørreskjema til foreldrene. Svarene jeg fikk, har blitt brukt til nyansere de øvrige dataene jeg innhentet på feltarbeid. Foreldrene var de jeg hadde minst kontakt med i denne perioden, men deres nedskrevne utsagn kan være med på å belyse de øvrige informantenes synspunkter. Mot slutten av denne oppgaven (kapittel fem), presenterer jeg noen funn fra disse skjemaene. Dette har relevans på flere måter, hovedsaklig i forbindelse med sosialiseringssprossene som finner sted på håndballbanen. Spillerne er elleve år gamle, og foreldres tanker og holdninger påvirker spillerne og deres virkelighetsoppfatning.

Feltarbeid på hjemmebane

Det har blitt skrevet mye om det å gjøre feltarbeid i eget samfunn, så jeg var forberedt på å møte en rekke utfordringer underveis. Én av hovedutfordringene anså jeg som det å få øye

på det som foregikk rett fremfor meg. Antropolog Kathinka Frøystad (2003) er én av dem som tar for seg denne problemstillingen, og hun bruker begrepet hjemmeblindhet om det å ikke få øye på det kjente rett fremfor seg. Jeg har brukt mye tid på å få til den nødvendige distansen til feltet, og Cato Wadels idé om å forsøke å være en slags ”kulturamatør” (1991), har hjulpet meg et stykke på vei. Jeg hadde god kjennskap til feltet mitt på forhånd. I tillegg til å gjøre feltarbeid i eget land og egen by, har jeg også erfaring fra det å være håndballspiller. Denne kjennskapen til feltet har gitt meg mange utfordringer, men også en del fordeler. Jeg trengte ikke å bruke tid på å lære meg verken språket eller kulturen, noe jeg anså som en fordel med tanke på tiden jeg hadde til rådighet. Egne erfaringer fra håndballbanen kom også godt når det gjaldt tilgang til informantene. Både spillere og foreldre synes det var interessant å utveksle tanker og opplevelser knyttet til idretten, og i mange tilfeller fungerte dette som en innfallsvinkel til å ta kontakt.

Når det gjelder utfordringene ved det å gjøre feltarbeid i egen kultur, foretok jeg noen metodiske grep underveis. Inspirert av Wadel (1991) forsøkte jeg å være en kulturamatør, én som aldri hadde hørt om håndball tidligere. Men noe som fungerte bedre, var å ta for meg ett tema, for deretter å fokusere på dette gjennom en hel treningsøkt. Ved flere anledninger gjorde jeg dette med temaer som sosiale relasjoner, formidling og levende modeller. Slik betraktet jeg feltet på en annerledes måte enn ellers, noe jeg følte ga meg et mer naivt utenfrablikk.

Etiske vurderinger

Anonymisering er noe alle antropologer på feltarbeid må forholde seg til, og det er kanskje særlig viktig når man gjør feltarbeid i eget samfunn. Som en følge av massemediene, og da særlig internett, har verden på mange måter blitt ”mindre”, og det blir derfor stadig viktigere å verne om sine informanter og deres integritet. Å anonymisere blir spesielt viktig når informantene tilhører det samme nettverket eller den samme gruppen (Thagaard 2003:200). Prinsippet om konfidensialitet innebærer blant annet at ”forskeren må anonymisere informantene når resultatene av undersøkelsen presenteres” (2003: 24). Det at de fleste av mine informanter var barn, gjorde at de etiske beslutningene ble ekstra viktige. I forkant av feltarbeidet, hadde jeg kontakt med Marit, som igjen hadde fått muntlig samtykke fra de to andre trenerne samt foreldrene. Jeg sendte ut et informasjonsbrev, der jeg presenterte meg selv og forklarte hvorfor jeg skulle tilbringe så mye tid sammen med håndballaget. I forkant

av gruppeintervjuene med spillerne, sendte jeg ut nok et informasjonsbrev der foreldrene måtte gi sitt skriftlige samtykke til at jeg kunne intervju døtrene deres. De jeg ikke fikk skriftlig samtykke fra, deltok ikke på gruppeintervjuene. Foreldrene jeg kom i snakk med under feltarbeidet, ga uttrykk for nysgjerrighet og engasjement. Jeg følte meg aldri mistenkeliggjort, eller på annen måte ikke velkommen.

Det å gjøre feltarbeid blant barn, er noe ganske annet enn å gjøre feltarbeid blant voksne. Selv om jeg forklarte spillerne hvorfor jeg var der, spurte de gjentatte ganger om hvor lenge jeg skulle være der og hva jeg skrev oppgave om. Det kan vel stilles spørsmål ved om barn er i stand til å forstå hva de er med på, og om det dermed er etisk forsvarlig. Jeg har derfor gjort alt jeg kan for at dette skulle gå så riktig for seg som mulig. I avhandlingen benytter jeg pseudonymer på samtlige informanter. Jeg har også foretatt symbolske utskiftninger, noe som innebærer at jeg endret karakteristikker som ikke er direkte relevante i forhold til meningsinnholdet i teksten (2003:200).

Kapittel 3: Alle barn skal få premie

”Nå skal vi ha stafett, jenter. Vi samles her hos meg.” Sunnivas beskjed resulterte i gledesrop fra flere av spillerne. *”Endelig! Det er dritlenge siden vi har hatt stafett!”*, utbrøt Sara, tydelig fornøyd. Sunniva delte spillerne inn i to lag, ga instruksjoner til øvelsene som skulle gjennomføres og ga deretter klarsignal til at stafetten kunne starte. Sara viste stort engasjement. Når hun ikke selv var i aksjon, heiet hun på resten av laget sitt, mens hun hoppet opp og ned. Det var mye lyd i hallen mens stafetten pågikk. Spillerne ropte og skrek, og så ut til å gjøre sitt ytterste for å bli først ferdige, og dermed gå av med seieren. Mot slutten lå spillerne spredt rundt på gulvet, utmattet og svette. *”Herregud så sliten jeg er.”* Katinka satte seg ned ved siden av meg på benken. *”Men det er deilig også da. Og det verdt å bli så sliten når man vinner.”*

Under gruppesamtalene ga spillerne uttrykk for at det å vinne eller være bedre enn andre, ikke er viktig. Men stafettøvelsen som beskrevet over, samt observasjon av kampene, viser tydelig at dette ikke stemmer overens med det som faktisk er tilfelle. Katinka og de andre spillerne er veldig opptatte av å konkurrere. Under gruppeintervjuene fikk jeg noen ganger inntrykk av at spillerne svarte litt ”etter boka.” Svarene stemte godt overens med de forventningene som eksisterer i den norske barneidretten. Katinkas utsagn ovenfor er interessant. Det viser henne i en mer uformell, hverdagslig setting. Hun dumper bare ned ved siden av meg, og uten at jeg har sagt noe, begynner hun å prate. Ofte skjedde det at spillere satte seg ned sammen med meg. I slike situasjoner virket det som om de var mindre opptatt av å si de ”riktige” tingene. Under gruppesamtalene fikk jeg derimot ofte følelsen av at spillerne svarte det de trodde var riktig å svare. Dette handler om en kombinasjon av to ting. Det ene handler om sosialisering, og hva spillerne lærer av de ulike modellene de møter i hverdagen. Det andre handler om barnas ønske etter å tilfredsstille og gjøre det de tror er riktig. Dette gjelder sannsynligvis voksne så vel som barn, og er en velkjent utfordring i antropologien (Thagaard 2003:100). Jeg oppfattet riktignok ikke dette som et problem. I stedet synes jeg det var interessant å oppdage at spillerne oppførte seg annerledes, og at de ga meg litt forskjellige type svar i de ulike sosiale situasjonene. Dette sier noe om spenningen mellom det spillerne forventes å si, og spillernes personlige oppfatning. Dette

trenger nødvendigvis ikke å være motstridende holdninger, men de *kan* være i opposisjon til hverandre.

En øvelse som stafett var noe som synliggjorde spillernes engasjement i forhold til konkurranseorienterte øvelser, og spillerne var svært ivrige etter å vinne slike konkurranser på treningene. Vanligvis ble spillerne inndelt i to eller flere lag, og selve stafetten besto av ulike øvelser, både med og uten bruk av ball. Katinkas utsagn vitner om at konkurrering og det å vinne, er en motiverende faktor i seg selv. Å vinne handler om å mestre, og om å være bedre enn de andre. Men denne iveren etter å konkurrere og vinne, må håndteres i forhold til de forventninger og holdninger som er med på å forme feltet. I den norske barneidretten står likhetsidealet sterkt, og dette kan skape utfordringer i forhold til spillernes iver etter å konkurrere og utmerke vinnere og tapere. Mange av øvelsene er (eller blir) konkurranseorientert, fordi spillerne selv er opptatt av å sammenligne hverandres resultater og, ikke minst, hvem som vinner.

I dette kapittelet tar jeg utgangspunkt i forholdet mellom to sentrale verdier i den norske barneidretten; konkurranse og likhet. Sammen utgjør disse to et paradoks, og jeg argumenterer for at dette har potensiale til å utvikle seg til en verdikonflikt. Jeg undersøker hvordan dette kommer til uttrykk, i tillegg til hvordan de ulike situasjonene håndteres.

Ideer om likhet

Under feltarbeidet i Oslolaget erfarte jeg at likheter og forskjeller, i ulike situasjoner, enten ble satt til side eller fremhevet. Dette beskriver jeg som ”situasjonell under- og overkommunisering.” I forbindelse med håndballkamper blir for eksempel de sosiale skillelinjene innad i laget underkommunisert. På treningene derimot, holder spillerne sammen i mindre grupperinger, og tilhørigheten til resten av laget blir på mange måter satt til side. Hvis det skal spilles treningskamp (spillerne deles i to lag og spiller mot hverandre på trening), er spillerne først og fremst opptatt av å komme på lag med sine nærmeste venner. Likevel *omtaler* spillerne håndballsporten som en svært sosial idrettsaktivitet, der det er lett å få venner. De er også opptatte av likebehandling, hovedsaklig i betydning like mye spilletid på kampene.

Det er mange måter å forstå begrepet likhet på, og jeg har blant annet valgt å ta utgangspunkt i boken "Likhets paradokser" (Lien et al 2001). Forfatterne av denne boken skriver innledningsvis at "likhet kan komme til uttrykk som kulturell verdi, som premiss for samhandling (...) eller som myte om nasjonal egenart" (2001:11). Jeg mener at de holdninger, verdier og forventninger som utgjør den norske idrettsbevegelsen, springer ut av en grunnleggende likhetstankegang. Likhetsfungerer som en viktig kode eller verdi i det norske samfunnet. Lien et al (2001) er opptatt av å undersøke hvilke ulikheter som eventuelt skjuler seg bak slike forestillinger (2001:12), og dette er noe som er sentralt også i min oppgave. I en øvelse som stafett tydeliggjøres spillernes iver etter å konkurrere, samtidig som et slikt aspekt er noe spillerne underkommuniserer i gruppesamtalene. Jeg setter nå fokus på likhetstankegangens betydning og rolle i den norske idrettsbevegelsen, og på hvilken måte dette påvirker et konkurranseorientert felt, som håndballsporten må kunne kalles.

Likhetsidealet og konkurransebestemmelser i den norske barneidretten

Ideen om likhet har vært grunnleggende, men også problematisk innenfor den norske idrettsbevegelsen. Helt siden 1800-tallet har idretten spilt en viktig rolle i et omfattende moderniserings- og dannelsesprosjekt i Norge. Samtidig har mestrings- og konkurranseaspekter alltid vært sentrale elementer i idretten. Denne motsetningen kommer tydelig til uttrykk når det til stadighet debatteres om det skal satses på topp eller bredde (Henningsen 2001:111). Motsetningsforholdet mellom "konkurranseorientert individualisme og likhetsverdier" er et karakteristisk trekk ved barne- og ungdomsidretten i Norge (2001:110). Dette er en arena der aspekter som likhet, likeverd og inkludering ofte fremheves, og idrett for alle har blitt en grunnleggende visjon innenfor den norske idrettsbevegelsen, og da kanskje særlig innen barneidretten. Denne visjonen handler om at alle skal få muligheten til å drive med idrett på det nivået som passer den enkelte (Idrettslivet i endring 1999:1)

I tillegg til å være håndballspillere, regnes utøverne på Oslolaget som barn. Idrettslige aktiviteter for utøvere under 12 år, defineres av NIF som barneidrett (Idrettens barnerettigheter 2007). NIF er en sentral aktør i feltet hva gjelder å utarbeide og videreformidle retningslinjer, lover og regler for både voksen-, ungdoms- og barneidretten. Det grunnleggende prinsippet i norsk barneidrett er at alle skal få delta, uavhengig av

ferdighetsnivå. NHF har utgitt en brosjyre, ”Håndballunger i kamper” (1996), der dette uttrykkes i klartekst:

”(...) i barnehåndball skal *alle* ha det morsomt. Det er viktig å føle seg *med* i laget. Laglederen er ansvarlig for at alle på laget får spille omtrent like mye, og at alle får prøve seg på ulike spilleplasser. Den ’gode’ spilleren må lære seg å gi plass og tid til de andre på laget. (...) Det morsomste i håndballkamper for unger er å score mål. Det er viktig at mange på laget ofte får oppleve den gleden.”

Likhetsidealet skaper forventninger og normer, men i tillegg må aktørene innen norsk barneidrett forholde seg til et sett av konkurransebestemmelser som er tilpasset deres aldersgruppe. Begrunnelsen er at i tråd med visjonen idrett for alle, skal idretten ha et tilbud til alle, uavhengig av ferdigheter og ambisjonsnivå. ”Barneidrettsbestemmelsene” ble vedtatt på Idrettstinget¹⁰ i 1987 (Evaluering av barneidrettsbestemmelsene 2007:5), og danner grunnlaget for utformingen av dagens barneidrett. I bestemmelsene står det at ”barneidrettens mål er ikke at barna skal bli best mens de er barn”, derimot skal barneidretten kjennetegnes ved opplevelse av trivsel og høy deltagelse (2007:15). I 2006 satte NIF sammen et utvalg som skulle gjennomgå bestemmelsene om barneidrett. Resultatet av dette arbeidet ble en rapport som ble overlevert Idrettstinget i januar 2007. Utvalget har formulert ”Idrettens barnerettigheter”, som består av ni punkter. Punktene omhandler blant annet diskriminering, trygghet, trivsel, mestring og valgfrihet. Punkt 9, ”Konkurranser for alle”, er særlig relevant for denne oppgaven. Her står det at ”barn skal kunne velge om de vil delta i konkurranser eller ikke og ha like muligheter til å delta.” Rapporten gir særforbundene (i dette tilfellet NHF) ansvaret for at konkurransetilbudet utformes på barnas premisser, men at det er idrettslagene som har det daglige ansvaret for utformingen av barneidretten i praksis (2007:6).

Når det gjelder vurderinger knyttet til konkurransereglene, så handler ikke dette *om* barn skal få konkurrere eller ikke, men hvilke premisser som skal ligge til grunn. Et av temaene har vært konkurranser som motivasjonsfaktor i barneidretten. Et annet har dreid seg om

¹⁰ ”Idrettstinget er norsk idretts høyeste myndighet og avholdes hvert fjerde år. Tinget består av representanter fra særforbund, idrettskretser og Idrettsstyret. Her velges styre og tingvalgte komiteer, lover blir vedtatt og langtidspolitikken utformes” (Kulturministeren åpnet Idrettstinget 2007).

hvordan konkurranser skal kunne tilpasses de unges premisser. NIFs utvalg gikk inn for å beholde konkurransebestemmelsene, med enkelte justeringer, fordi det fremdeles er mange voksne (både trenere og foreldre) som har (for) høye ambisjoner på vegne av barna. Dette anses som lite fordelsaktig, og bestemmelsene er derfor ment å fungere som retningslinjer som alle aktører innen barneidrett bør etterfølge (Evaluering av barneidrettsbestemmelsene 2007).

I idrettsarrangementer er konkurranse et grunnleggende element. Under feltarbeidet deltok Oslolaget på en turnering, hvor de spilte flere kamper. Resultatene i de forskjellige kampene hadde ingen betydning, i den forstand at det ikke førte til viderespill, sluttspill eller rangering av lagene. I barneidretten er det nemlig en regel som sier at det ikke skal foregå noen form for rangering av lagene, verken i serien eller i turneringer før det året barna fyller tolv år (Idrettens barnerettigheter 2007). Dette opplever jeg som et paradoks. To lag går ikke på banen for å oppnå et uavgjort resultat. Jeg antar at begge lag ønsker å vinne. Å møtes i kamp handler blant annet om å måle krefter med andre og om å sammenligne ferdigheter, for deretter å kunne avgjøre hvem som er det beste laget. Samtidig som konkurranseelementet åpenlyst er tilstede i barneidretten, så har også likhetsprinsippet en sentral plass. Spørsmålet blir da; "Hvem skal vinne når alle skal vinne?" (Aftenposten 16.02.2006).

Konkurranse som verdi?

Det finnes en rekke ulike definisjoner på hva som kjennetegner verdier. Sosiolog Ørnulf Seippel (2002) presenterer én av mange slike definisjoner, hvor han tar utgangspunkt i verdibegrepet slik det er utformet av Jan W. van Deth og Elinor Scarbrough. De to har kommet fram til tre punkter, som de mener kjennetegner verdier. Først og fremst er verdier "oppfatninger om det ettertraktelsesverdige" (Seippel 2002:102). For det andre er verdier sosiale. Dette innebærer at "de oppstår og fungerer i relasjonene mellom individer og deres sosiale omgivelser, og finnes ikke som utelukkende individuelle erfaringer eller uttrykk" (2002:102). For det tredje kjennetegnes verdier ved at de "ikke er direkte observerbare." Derfor må de operasjonaliseres, for eksempel ved å ta for seg konkrete sosiale fenomener som holdninger eller handlinger (2002:102).

Tidligere i dette kapittelet presenterte jeg likhetstankegangen som et premiss for samhandling. De fleste vil nok være enige i at likhet er en verdi, og at den har en sentral

plass i det norske samfunnet og 'den norske tenke- og væremåten'. Men kan det hevdes at konkurranse også er en verdi, på lik linje med ideen om likhet? Konkurranse fungerer nok ikke som "et premiss for samhandling" (2001:11), slik som er tilfelle med likhetsprinsippet. Men med utgangspunkt i de tre punktene ovenfor, vil jeg likevel påstå at konkurranse er en verdi i den norske idrettsbevegelsen. Og her kan jeg heller ikke se at barneidretten skulle være noe noe unntak. Konkurranse handler først og fremst om mestring. Å mestre handler om å prestere i forhold til egne og/eller andres forventninger og krav. Konkurranse forstått som mestring, mener jeg kan anes som en verdi. Mestring innenfor idretten, er ettertraktelsesverdig (Seippel 2002:102). Det er også sosialt i den forstand at de sosiale omgivelsene påvirker hvilke målsetninger du har, også hvis du konkurrerer mot deg selv (2002). Her bruker jeg Katinka som et eksempel. Hun synes selv hun scorer "altfor sjelden" når hun spiller kamp, og ønsker å forbedre seg. Denne målsetningen gir liten mening i seg selv. Målsetningen er tilknyttet selve idretten (håndball), de forventningene som eksisterer i feltet og ikke minst aktørene i feltet. Sosial sammenligning¹¹ er et stikkord her. Katinka sier hun scorer "altfor sjelden", men i forhold til hva? Hva betyr "altfor sjelden" for Katinka, og hvem er det som har satt standarden? Dette illustrerer at mestring (og dermed også konkurranse) er et sosialt og relasjonelt fenomen. Det siste punktet i "verdidefinisjonen" handler om observerbarhet (2002). Likhet er en verdi som vanskelig kan observeres uten å operasjonaliseres. Det samme kan hevdes om mestring. Mestring er en verdi som syneliggjøres gjennom både (sam)handling og utsagnsdata. Gjennom samtaler med spillerne i Oslolaget, fikk jeg innsikt i deres holdninger og tanker. Og på denne måten ble målsetninger og forventninger avdekket. Dette kunne jeg kombinere med observasjoner gjort på treninger og kamper, for deretter å kunne si noe om mestring og konkurrering.

Konkurranse kan forstås som en verdi i den norske barneidretten. Ikke som "premiss for samhandling" (Lien et al 2001:11), men i stedet som en viktig faktor som *påvirker* spillernes samhandling. Både likhet og konkurranse er to grunnleggende aspekter ved barneidretten.

¹¹ Leon Festinger anvender begrepet om sammenhenger der aktørene "vurderer egne prestasjoner ved å sammenligne seg med andre" (sitert i Sigmundsson og Ingebrigtsen 2006:73). Se også kapittel fem i denne oppgaven.

Kombinasjonen av disse to kan tolkes som et paradoks og et dilemma, noe jeg utdyper videre i dette kapittelet.

En potensiell verdikonflikt

”Å vinne er noe som driver oss alle, og det er viktig å ha tilhørighet til et vinnende lag. Det skaper trygghet og selvtillit. Jentene har godt av å erfare både oppturer og nedturer. Å oppleve seier og nederlag sammen, styrker felleskapet og tilhørigheten til laget.”

Jeg synes dette utsagnet, fra Karin, én av mødrene, er interessant, fordi det sier noe om holdningene til det å konkurrere i barneidretten. Karin mener at konkurranser skaper motivasjon og er en drivkraft hos spillerne. I tillegg hevder hun at i konkurranse mot andre lag styrkes felleskapet og tilhørigheten innad i Oslolaget, samtidig som at det å vinne er med på å skape trygghet og selvtillit hos spillerne.

Verdier og ideer setter sitt preg på måten mennesker tolker og forstår handlinger på. Derfor kan det hevdes at verdier og ideer er forut for handlinger, men at de gis mening og tilpasses, over tid, gjennom nettopp handlinger (Gullestad 2001:332). Som en følge av det grunnleggende likhetsidealet i Norge, dukker det ofte opp dilemmaer i forhold til det å håndtere forskjeller. For en nordmann er det, i følge antropolog Marianne Gullestad (2001:332), problematisk å håndtere forskjeller og hierarkisering, og da særlig utenfor formelle organisasjoner. Antropolog J.A. Barnes hevder at det i bedrifter er slik at hierarki legitimeres gjennom respekten for spesialisert kunnskap som knytter seg til arbeidsfordeling (sitert i Gullestad 2001:334). I personlige og uformelle relasjoner derimot, anses forskjeller som uønsket og ødeleggende for samhandlingspremissene. Å forstå likhet på bakgrunn av forskjeller og komplementaritet, er nærmest en umulighet i de personlige relasjonene i den norske kulturen (2001:334).

Verdiene trenger ikke nødvendigvis være motstridende og konflikterende i seg selv, men de kan utvikle seg til å bli det i sammenhenger der de føres sammen, og på den måten kommer de i konflikt med hverandre (2001:332). Også Seippel understreker dette i rapporten ”Idrettens verdier: Prestasjon, solidaritet, fairness og helse” (2002). Han mener at det i sosiale felt ofte eksisterer mange og motstridende verdier (2002:102). For å løse slike verdikonflikter eller – dilemmaer, utvikler aktørene ulike sett av regler og normer, som fungerer som sosiale mekanismer for å håndtere slike situasjoner (Gullestad 2001:332).

Blant spillerne i Oslolaget, var det vanlig å besvare spørsmål med ”standardiserte fraser.” Dette gjaldt først og fremst spørsmål som omhandlet det å vinne, å konkurrere mot andre, om å måle krefter og sammenligne prestasjoner med andre. Uttrykk som ”*det viktigste er ikke å vinne, men å delta*” eller ”*det er ikke så viktig å score, det er viktigere at laget gjør det bra*”, dukket ofte opp i forbindelse med gruppeintervjuene eller andre samtaler jeg hadde med spillerne. Konkurranseselementet og lysten til å vinne, ble underkommunisert gjennom verbale uttrykk. Mens det på banen fortonet seg ganske annerledes. Dette er en indikasjon på hvilke verdier og holdninger som dominerer i feltet, og på denne måten er med på å forme spillernes måter å snakke om vanskelige eller ubehagelige temaer på.

Relasjonen mellom konkurranse og likhet kan danne utgangspunktet for en verdikonflikt. De to er kanskje ikke motstridende og konflikterende i utgangspunktet, men når de to føres sammen og gjøres gjeldende innenfor barneidretten, kan dette skape utfordringer for de involverte. Som Gullestad (2001) påpeker, må aktørene utvikle håndteringsmekanismer for å løse slike potensielle dilemmaer.

Verbal underkommunisering – konkurranseorientering i praksis

Det er tydelig at ideen om likhet står sentralt i den norske barneidretten. I evalueringsrapporten fra 2007 (NIF) understrekes viktigheten av at ”alle barn skal få premie i et idrettsarrangement dersom premiering skjer” (Evaluering av barneidrettsbestemmelsene 2007:5). Dette er et interessant poeng, og det kan knyttes opp mot det grunnleggende prinsippet om at konkurransetilbudet skal tilrettelegges barna og deres premisser. Regelen om at alle skal få premie, illustrerer samtidig paradokset i norsk barneidrett.

Ingen av mine informanter sa noen gang at det viktigste er å vinne, eller at de ønsket å være best. Likevel, når jeg stilte spørsmål som for eksempel ”*Hvordan forbereder du deg til en kamp?*” eller ”*Hva tenker du rett før en kamp?*”, så fikk jeg svar som likevel indikerte at spillerne er opptatt av det å vinne: ”*Jeg tenker at 'yes!' Nå begynner kampen, vi skal vinne den her!*” Da jeg spurte Katinka om hun synes det var viktig å vinne, var hun rask med å korrigere utsagnet sitt;

”Jeg elsker å spille kamp uansett om vi vinner eller taper. Det har ikke så mye å si...eller det har jo det egentlig. Det er jo gøy hvis man vinner, men det er ikke dét jeg bryr meg om lissom. Det jeg bryr meg om er at laget spiller bra, og at vi har det gøy. Alle sammen.”

Sammenligning og konkurranse er grunnleggende aspekter ved idretten, også i barneidrett. Jeg oppdaget at konkurranse i mange tilfeller så ut til å virke motiverende på spillerne. De så ut til å gi ”det lille ekstra” på trening når øvelsene var konkurranseorienterte. Men dette konkurranseaspektet må håndteres i forhold til sentrale verdier og holdninger i barneidretten. Konkurranse skaper vinnere og tapere, men i barneidretten er det viktig at alle får være med (jmf. Håndballunger i kamper 1996). Oslolagets spillere håndterer dette ved å underkommunisere konkurranseorienteringen og flere forskjellsskapende dimensjoner. Argumentet mitt er at denne underkommuniseringen skjer fordi det stilles en rekke forventninger til aktørene i feltet, og at analysen bør gjøres med utgangspunkt i den norske likhetstankegangen. Konkurranse tydeliggjør forskjeller mellom spillerne. Utfallet av konkurrering er hierarisk plassering av deltagere, og det skapes vinnere og tapere. Det er et velkjent fenomen at barn er opptatt av å konkurrere (se for eksempel Broch 2003), og spillerne på Oslolaget er ikke noe unntak. De konkurrerer om det meste på treningene, for eksempel om å score flest mål, løpe fortest eller ta flest sit-up’s¹². Ofte kan de si sånt som ”Førstemann bort til den andre siden av banen”, eller ”Om å gjøre å skifte sko først.” Men konkurranseelementet er tydeligst ute på selve håndballbanen, noe trenerne også legger opp til.

“Det er ikke om å gjøre å være best”

Klokken hadde passert fem på ettermiddagen, og vi satt i en av jentegarderobene i Oslohallen. Det luktet en blanding av svette og parfyme, og det var ganske kjølig i rommet. Garderoben var enkelt innredet, med trebenker langs veggene i tillegg til dusjer, et speil og en vask. Hanna, Sara og Helena satt på en trebenk på den ene siden, mens jeg hadde satt meg rett ovenfor dem. Litt ute i samtalen, stilte jeg spørsmålet; ”Er det viktig å være god?” Hanna var først ute med å svare; ”Det er ikke noe morsomt å være dårligst, men det er ikke noe gøy å være best heller.” Før hun fikk sagt noe mer, brøt Sara inn; ”Det er jo dét da!” Hanna forsøker å forklare nærmere

¹² Sit-up’s er en øvelse som styrker magemusklene. Øvelsen kan varieres, men den vanligste utgangsposisjonen er liggende på ryggen med bøyde bein og armene bak hodet. Man løfter overkroppen mot knærne, mens korsryggen fremdeles er i berøring med gulvet. Deretter fører man overkroppen ned igjen mot gulvet. Dette gjentas flere ganger etter hverandre.

hva hun mener; ”Okey, det er gøy å være god, men det er ikke om å gjøre å være best.” Helena snudde seg mot meg; ”Ja, det er selvfølgelig gøy å være god, men Hanna er best.” Hun smilte mot Hanna, som satt ved siden av henne på benken. Hanna så derimot ikke ut til å sette pris på komplimentet; ”Nei, det er jeg ikke!” Ingen sa noe mer, så jeg valgte å stille dem et nytt spørsmål.

I denne samtalen understreket Hanna at det ikke er om å gjøre å være best. Hun sa riktignok at det er gøy å være god, men det er ikke dét som er det viktigste. Denne samtalen er typisk for spillerne slik jeg opplevde det under feltarbeidet. Katinka forklarte det slik:

”Det er selvfølgelig ikke noe kult å være dårlig. Ingen liker å være det. Det er jo gøy når man får det til lissom, scorer mål og sånn. Men det er ikke så viktig å være bedre enn de andre. Det viktigste er at man har det gøy. Det er dét Mia og Sunniva (trenerne) sier til oss. Og mamma da...hun sier det også. Ganske ofte egentlig...”

Dette er en god illustrasjon på den egalitære ideologien i barneidretten. Katinka understreker viktigheten av å ha det gøy, mens det å være bedre enn de andre, beskrives som mindre viktig. I tillegg indikerer Katinka noe om hvordan slike holdninger formidles og hvor de kommer fra. Også i møtet med andre lag i forbindelse med kamper, påstår en del av spillerne at det ikke er viktig å være best. I løpet av feltarbeidet hørte jeg ofte utsagn som; ”Det er viktigere å spille bra enn at laget vinner kampen” og ”Det er viktigere å ha det gøy enn å vinne.” Utsagn som dette kan analyseres i lys av noen grunnleggende verdier og forventninger jeg mener eksisterer innenfor Oslolaget, og den norske barneidretten mer generelt. Slike utsagn knytter jeg opp mot forestillingen om den ekte håndballspilleren, som er opptatt av at laget som en helhet gjør det bra. Dette er et tema jeg kommer tilbake til i oppgavens neste kapittel.

Et tema som ofte kom opp når jeg snakket med spillere, var tanker rundt det å drive med lagidrett. Katinka var for eksempel veldig opptatt av å understreke at denne formen for idrett først og fremst ikke handler om enkeltindividers innsats eller ferdigheter, men om samarbeid. Hun mente at det ikke eksisterer syndebukker i lagidretten, og at det derfor er hele laget sin skyld når Oslolaget taper. Flere ganger i løpet av feltarbeidet ble denne type innstilling uttrykt blant spillerne. Det gikk etterhvert opp for meg at dette er en grunnleggende holdning innenfor lagidretten. Å gi noen skylden for lagets dårlig resultat, oppfattes som dårlig lagmoral eller dårlig innstilling. Men å gi uttrykk for at laget gjorde en dårlig innsats, er legitimt. Da fordeler man skylden likt på alle. Likhetsstankegangen spiller

altså en rolle også i denne sammenheng. Alle spillerne har like mye skyld i det dårlige resultatet, og ingen skal henges ut som syndebukker. I kapittel fem ser jeg nærmere på dette fenomenet; at det (retorisk sett) ikke eksisterer syndebukker i lagidretten. En slik fellesskapstankegang er særlig fremtredende i jentenes måte å prate på, men også i deres samhandling. Særlig er dette tydelig når Oslolaget spiller kamp. Jeg opplever det som et motsetningfylt forhold mellom språk og handling når jentene møtes til trening. Her er det de sosiale grupperingene som dominerer, ikke tilhørigheten til laget. Jeg opplevde at det spillerne understreket som selve kjerneverdier i lagidrett (samhold, fellesskap, respekt), først kom til uttrykk i kampsituasjonene, og ikke på treningene. Her blir, i et avgrenset tidsrom, de sosiale grupperingene satt til side. Jeg sier ikke dermed at det ikke eksisterer noen form for forskjeller innad i laget i forbindelse med kampene. Blant mine informanter er det store variasjoner hva gjelder sportslig ferdighetsnivå, og disse kommer også til uttrykk i kamper. Men de sosiale grupperingene er nærmest ikke-eksisterende i det tidsrommet kampene blir spilt. I slike settinger, er de opptatte av å backe hverandre opp i mye større grad enn det som er tilfelle på treningene. De gir hverandre oppmuntrende kommentarer når det går dårlig, og ros når det går bra. Ofte kommer dette til uttrykk i kroppslige bevegelser, som for eksempel et klapp på skulderen for å oppmuntre, eller når to spillere slår hendene mot hverandre for å vise glede i etterkant av en scoring. Jeg opplevde aldri noen form for negativ tilbakemelding rettet mot spillerne på banen verken fra trenere, foreldre eller medspillere. Under kampene fremstår spillerne som et lag, i mye større grad enn det som er tilfelle på treningene. Det er først under kamp at de praktiserer idealet som de så ofte fremhever; at lagidrett handler om samarbeid og om å støtte hverandre.

Finn Aamodt har lang fartstid innenfor idrett, men er sannsynligvis mest kjent som faren til den norske alpinisten, Ketil André Aamodt. Finn Aamodt tar til orde for et kritisk blikk på dagens regelverk for den norske barneidretten, og fremhever mestring som det viktigste elementet i idretten. ”Mestring og utvikling er hovedårsakene til at mennesker fortsetter med ulike aktiviteter. Derfor vil mange måle denne mestringen gjennom å konkurrere med andre på sitt nivå” (Aamodt 2003:48). Han mener at konkurrering i barneidretten må ufarliggjøres.

”Det handler om å ta ungene på alvor. Om å la dem få lov til å drømme at de er små utgaver av Kjus, Sol skjær, Grini og Dæhlie. Likhetsprinsippet er vel og bra, men det mest urettferdige man kan gjøre, er å behandle alle likt. (...) Idrett for alle må ikke bety ’lik idrett for alle’, basert på at alle skal gjøre likt” (2003:48).

I Oslolaget er spillerne seg bevisste på at det foregår forskjellsbehandling. Regelen som gjelder er at de som møter opp på trening og er ivrige, blir premiært med spilletid i kamper. Og dette anså de fleste spillerne som legitimt og helt greit. Det å være nybegynner, og ikke inneha ferdigheter eller kunne reglene, anses også som en legitim grunn til å ikke få spille kamper. Poenget er at forskjellene må oppfattes som rettferdige. Det Aamodt kritiserer er sannsynligvis mer teorien enn praksis. Med utgangspunkt i egen erfaring og feltarbeidet i Oslolaget, kan jeg si at virkeligheten fortøner seg noe ulikt fra de retningslinjer og visjoner som NIF skisserer. Skepsisen til konkurranseorientering er nok mer utbredt blant foreldrene, enn hos spillerne (og trenerne). Spillerne på Oslolaget er glade i å konkurrere, og det er de som selv etterlyser rangering og viderespill i serie og turneringer. Jeg ser nå nærmere på håndtering- og legitimeringsmekanismene som eksisterer blant spillere, trenere og foreldre i Oslolaget.

Opplevelse og håndtering av verdikonflikt

Ved å lese om den norske barneidretten på organisasjoner og klubbers hjemmesider, fremstår dette som en arena der alle får være med og ingen skal forskjellsbehandles på bakgrunn av ferdighetsnivå (se for eksempel Håndballunger i kamper 1996). Men denne versjonen representerer det ideelle, og er knyttet opp mot visjoner, målsetninger, ideer, holdninger og ideologier. Virkeligheten er langt mer kompleks. Det er ikke slik at alle får spille like mye. Både hos Oslolaget og hos andre lag, var det en tendens til at de beste spillerne fikk noe mer spilletid. Særlig var dette tilfelle når det nærmet seg slutten av en jevn kamp, og/eller når motstanderen var et godt lag. Men er det slik at forholdet mellom konkurranse og likhet oppfattes som et problem eller dilemma blant aktørene selv? På dette spørsmålet vil jeg svare både ja og nei. Det viktig å være klar over at spillerne ikke utgjør en homogen gruppe, hvor alle tenker og handler likt. Det samme gjelder for foreldrene og trenerne. Det er med andre ord viktig å merke seg mangfoldet og kompleksiteten som utgjør feltet. Håndtering av en slik verdikonflikt, handler samtidig om håndteringen av nettopp dette mangfoldet. Både barn og voksne konfronteres med en kompleks virkelighet, både innenfor idretten, i skolesystemet, i arbeidslivet og i samfunnet forøvrig. Jeg ser i det følgende på hvordan de ulike aktørene erfarer og håndterer forholdet mellom likhet og konkurranse, og på hvilken måte det eventuelt utgjør en konflikt eller et dilemma.

Når det gjelder spillerne, så må forskjellsbehandlingen legitimeres i henhold til et sett av kriterier. Argumentasjonen handler om erfaring, ferdigheter og innsats. Det eksisterer en enighet blant Oslolagets spillere om at man må gjøre seg fortjent til spilletid i kamper. Men et viktig poeng her er at forskjellene må oppleves rettferdig.

Hvor lenge du har spilt håndball, er en avgjørende faktor når det kommer til spilletid i kamper. Har du spilt håndball over en viss tid, er det stor sannsynlighet for at du kjenner til reglene du som håndballspiller på forholde deg til i en kampsituasjon. I tillegg til for eksempel Hanna og Maiken, jenter som har spilt håndball i nærmere tre år, er også nybegynnere som Mona og Sandra enige i at en viss kunnskap om spillet må ligge til grunn før man kan spille kamper. Mye spilletid rettferdiggjøres ved å si at utøveren har spilt håndball i lengre tid. De jentene som har spilt lengst, har dermed en slags forrang fremfor de nye. Erfaring henger i mange tilfeller sammen med ferdigheter, og mange av spillerne på Oslolaget som har spilt lengst, er også de med mest ferdigheter på banen. Men det finnes også unntak fra ”regelen” om at ferdigheter og erfaring henger sammen. Oslolagets spiller Mona kan illustrere dette poenget. Mona hadde aldri spilt håndball før hun kom til Oslolaget i begynnelsen av januar 2007. Hun begynte sammen med flere andre nybegynnere og sammenlignet med disse skilte Mona seg ut. Utviklingen hennes gikk vesentlig raskere enn hos de andre nybegynnerne. Ferdigheter som for eksempel kast og mottak av ball (både stillestående og i fart), hoppskudd og finter¹³, var noe Mona raskt lærte seg. Denne raske utviklingen ble spesielt synlig, fordi hun startet samtidig og hadde samme (mangel på) erfaring som de andre nybegynnerne. Monas tilegnelse av håndballrelaterte ferdigheter, gjorde at hun fikk prøve seg i kamper på et tidligere tidspunkt enn for eksempel venninnen Vera. Nybegynnere og de svakeste spillerne blir som oftest plassert som kantspillere. Dette er ideelt sett en viktig plass på banen, men i barnehåndball er det som regel de tre bakspillerne som er det beste og sterkeste leddet i laget. Trenerne plasserer spillerne der de vil fungere best, alternativt hvor de vil gjøre minst skade for resten av laget. Broch mener at

¹³ Å finte er en bevegelse der man lener seg til den ene siden, for deretter å raskt gå den andre veien. Slik kan man lure forsvarsspilleren, og dermed få bedre rom til å skyte.

dette er noe de fleste barn forstår og aksepterer (2003:86), og dette var også tilfelle innad i Oslolaget.

Foreldre og trenere gir uttrykk for at innsats på trening bør belønnes med mer spilletid, mens spillerne selv er mest opptatt av innsatsen som gjøres i forbindelse med selve kampen.

Caroline for eksempel var veldig tydelig på dette.

”Alle på laget får ikke spille like mye. De som har spilt lengst og er best, får spille mer. Én eller to hele omganger. Også hvis man jobber ordentlig så får man spille mer. Men hvis man bare står og er ballkaster, så blir man byttet ut. Og det syns jeg er helt greit egentlig.”

Hanna støttet oppunder Carolines utsagn:

”Trenere våre sier at vi må gå masse på mål, og prøve å finte og sånn. Ikke være for snille, og ikke være sånn derre...ehh...ikke feige ut. For hvis du ikke har skyttet på mål, så blir det jo heller aldri mål. Du må tørre, hvis ikke bare feiger du ut. Det er ikke alle som får spille like mye. Hvis man feiger ut, så forandrer man plass eller blir byttet ut. Man må vise at man er tøff mot mål. Så lenge man bare prøver.”

Å bare kaste ball eller å bare være ballkaster er uttrykk som Oslo-spillerne ofte brukte.

Uttrykket henviser til spillere som ikke gjør så mye ut av seg på banen, men bare kaster og tar i mot ballen. Uttrykket henviser altså til en mer passiv spillestil, og omtales også som å feige ut. Det forventes både fra medspillere, trenere og tilskuere, at du som spiller gjør ditt beste når du er i aksjon på banen. Å lykkes er ikke nødvendigvis ensbetydende med å score mål, men det er ikke til å komme unna at det er nettopp dét mange av spillerne er opptatt av.

Broch (2003) mener at prinsippet om at oppmøte på trening, resulterer i spilletid i kamper, kun eksisterer i teorien. Han påstår at trenerne har en tendens til å glemme sine egne regler i praksis, og lar sine favoritter spille (2003:87). Jeg kjenner meg igjen i denne påstanden. I Oslolaget var prinsippet slik at hvis du kom på trening og gjorde en skikkelig innsats, ble dette premiært med spilletid i kampene. Likevel var det noen som viste lite engasjement på trening, men som på tross av dette fikk spille mange kamper. Dette var tilfelle med Ulrikke. Flere av spillerne reagerte på at hun fikk så mye spilletid i kampene. En episode fra én av treningene viser hvordan Ulrikke ofte oppførte seg.

Spillerne varmet opp med basketball, og Sara var svært engasjert, der hun løp i raskt tempo i retning av ballen. Men Hanna var raskere, og snappet ballen rett foran nesa på Sara. De øvrige spillerne ropte og veivet med armene ute på banen. Like ved Hanna, sto Ulrikke. Hun fikk ballen og kastet den videre til Line, som satte full fart mot basketballkurven oppe på den

ene veggen. Ulrikke ble stående på samme sted. Tyggende på en tyggegummi, og med hendene i lommene på den grå treningsbuksen. Herfra betraktet hun det som foregikk rett fremfor henne. Da hun neste gang fikk ballen, var hun rask med å kaste den videre. For deretter å stikke hendene i lommene igjen.

Denne beskrivelsen viser hvordan Ulrikke oppførte seg i en treningssituasjon. Min oppfatning av henne som tidvis ganske uengasjert, gjenspeilet seg i både trenere og spilleres utsagn. Victoria var blant dem som reagerte på at Ulrikke fikk så mye spilletid i kampene.

”Det er jo sånn at hvis man er flink til å jobbe på trening, så får man spille flere kamper. Men jeg synes kanskje det er litt vel urettferdig når de som ikke gidder å gjøre nesten noe, får spille så mye likevel.”

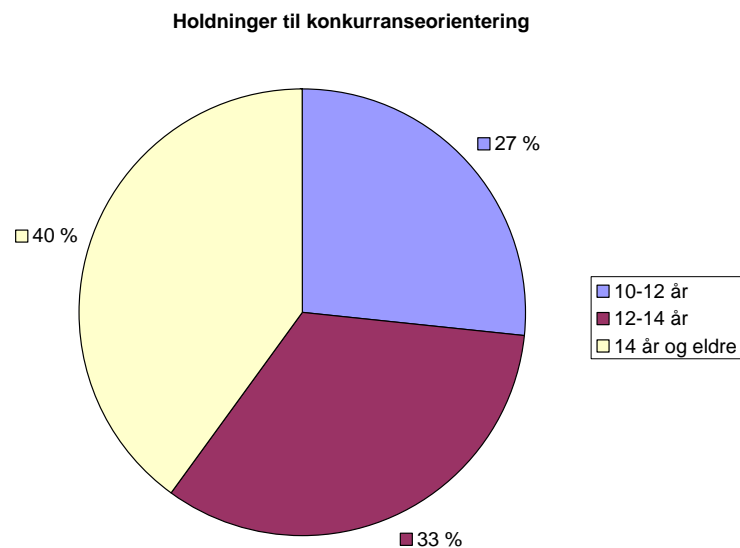
Jeg spurte Victoria om det var noen spesielle hun tenkte på, svarte hun:

”Nei, eller jo, det er jo dét da. Ulrikke for eksempel. Og det er ganske irriterende egentlig. Ja, for når jeg tar i skikkelig lissom, og hun bare....ja, ikke gidder. Da synes jeg det er urettferdig at hun får spille like mye som meg i kampene.”

Victorias utsagn illustrerer mitt poeng, om at forskjellsbehandlingen må oppleves rettferdig. Hun opplever det som urettferdig at Ulrikke og hun får omtrent like mye spilletid, når hun opplever Ulrikke som uengasjert og lite treningsvillig.

Antropolog Hilde Lidén hevder at barn er flinkere til å håndtere mangfold enn det mange voksne gjerne antar (2001:80). Dette var et av temaene jeg tok opp i spørreskjemaene til Oslolagets foreldre. Jeg stilte spørsmålet ”*Bør alle behandles likt på laget, eller er det OK at de beste får mer utfordringer og spilletid?*” De femten som returnerte skjemaet, kan deles inn i to nesten like store grupper. Den ene gruppen (åtte stykker) er av den oppfatningen at spillerne skal få likebehandling på trening, mens det i kamper er det greit at det gjøres forskjell. Hvilke kriterier som her skal ligge til grunn, er foreldrene uenige om. Noen mener at innsats og oppmøte på trening er den viktigste faktoren. Mens andre mener at det er riktig at de beste får mer spilletid i kampene. Argumentasjonen for dette er at de beste spillerne vil miste motivasjonen dersom de ikke får nok utfordringer på banen. Interessant nok er denne argumentasjonen ganske lik den som den andre gruppen av foreldre legger til grunn. Den andre gruppen av foreldre (syv stykker), synes at utøvere i denne aldersgruppen skal behandles likt. Og argumentet som brukes av én av fedrene er; ”*Det bør være mest mulig lik spilletid. Blir det store forskjeller merker barn det med én gang. Dette kan føre til at de slutter.*” Én av mødrene skriver; ”*Alle spillerne må behandles likt, fordi utviklingen er svært*

forskjellig i forhold til modenhet. I denne alderen er det fremdeles ikke klart hvem som vil lykkes. I tillegg tar det motivasjon fra dem som ikke får samme mulighet.”

Diagrammet viser foreldrenes holdninger til konkurranseorientering i barne- og ungdomsidretten. I spørreskjemaet krysset de av for den aldersgruppen de synes det var ok å flytte fokuset fra 'lek og moro' til mer konkurranseorienterte aktiviteter. Resultatet viser at et flertall av foreldrene (40 %), ønsker å bevare et fokus på "lek og moro" helt frem til fjorten årsalderen. Spillerne jeg snakket med på Oslolaget er fullstendig klar over at det er forskjeller innad i laget, både når det gjelder ferdighetsnivå og spilletid i kamper. Men som nevnt ovenfor, trenger ikke dette nødvendigvis å skape problemer. Jeg tror Lidén (2001:80) har rett når det kommer til barn og håndtering av forskjeller. Så lenge det oppfattes rettferdig, er det ikke noe problem. Det er først i det øyeblikket spillerne føler seg urettferdig behandlet, at reaksjonene kommer.

Under feltarbeidet var flere av foreldrene raske med å gi beskjed, dersom de mente at deres datter hadde fått for lite spilletid. Sunniva opplevde dette som positivt, fordi det viste at foreldre engasjerte seg. For trenerne kan det oppstå et dilemma i håndteringen av to grunnleggende elementer. På den ene siden må de forholde seg til likhetsidealet, som er særlig viktig innenfor barneidretten. Det er viktig at barna ikke behandles forskjellig på bakgrunn av ferdigheter og prestasjoner. Barneidrett skal være gøy, og det er idrettsgleden som skal stå i fokus. Dette er et syn mange av foreldrene støttet oppunder. Men samtidig er konkurrering en viktig del av idretten, også når det gjelder barna. Ikke minst, er spillerne veldig opptatte av å konkurrere og måle krefter med hverandre. De ønsker ikke minst å vinne

kampene de spiller. Det kan hevdes at konkurrering har en motiverende effekt på utøverne, samtidig som at det å vinne kan ha positiv innvirkning på selvtillit, trygghet og samholdet innad i laget. Hensynet til å la alle få spille omtrent like mye, kan komme i konflikt med ønsket om å vinne. Dette er aspekter trenerne må ta i betraktning når de utformer trenings- og kampopplegget for Oslolaget.

I dette kapittelet har jeg tatt for meg det jeg opplever som et paradoks. Jeg synes det er interessant at konkurranseelementet skal underkommuniseres, når idrett i stor grad handler om nettopp det å konkurrere. Ikke minst er spillerne på Oslolaget veldig opptatte av å sammenligne seg selv med hverandre. Jeg har vist hvordan de ulike aktørene opplever dette spenningsfeltet, med hovedvekt på spillerne og deres erfaringer. Selve håndballkampen står sentralt i oppgavens neste kapittel. Ved å ta utgangspunkt i kampen, ser jeg på hvorfor og hvordan det er slik at enkelte aspekter fremheves, mens andre underkommuniseres. Håndballdrakten analyserer jeg som et symbol, som i kraft av en slik posisjon, er med på å understreke de grunnleggende verdiene i lagidretten.

Kapittel 4: Lagidrettens ideologi

Det å spille kamp er noe spillerne ser frem til. Oslolaget spiller kamper og møter på den måten konkurranse fra andre, jevnaldrende lag. I slike møter får de praktisert det de har lært på treningene. I dette kapitlet tar jeg utgangspunkt i håndballkampen, for å analysere hvilke verdier og holdninger som er med på å forme feltet. Det er under kampene at lagidrettens ideologi operasjonaliseres. Ikke bare ble den mer håndgripelig for meg som feltarbeider, men også for tilskuerne på tribunen og spillerne på banen. I dette kapitlet argumenterer jeg for at kampen spiller en sentral rolle i sosialiseringen av de unge håndballspillerne, nettopp fordi verdier og holdninger uttrykkes i klartekst. Spillerne får ”kjenne verdiene på kroppen.” Lagidrettens ideologi består ikke bare av ord, men også handling, og dette påvirker spillernes samhandlingsmekanismer.

Håndballkampen representerer på mange måter NHFs visjoner, og en slik begivenhet blir derfor et godt utgangspunkt for å si noe om sosialisering av verdier og holdninger på idrettsarenaen. Slike aspekter tydeliggjøres i forbindelse med håndballkampen, på en helt annen måte enn hva som er tilfelle på treninger. Jeg trekker inn håndballdrakten som et sentralt symbol i kampen, og jeg argumenterer for at denne klesdrakten kan bidra til å underbygge et grunnleggende likhetsuttrykk. Turners (1970) begrep liminalitet kan brukes for å belyse kampens annerledeshet. Det er i slike sosiale settinger at formidlingen av lagidrettens ideologi er sterkest. I tråd med Turners ritualperspektiver (1970), kan det derfor hevdes at sentrale trekk ved samfunnet reflekteres i forbindelse med slike begivenheter. Som tidligere nevnt (kapittel to), kan liminalitet også brukes om spillerne og den livsfasen de befinner seg i som elleveåringer. Jeg har latt meg inspirere av MacAloon (1984), fordi hans perspektiv på de olympiske leker kan være med på å si noe om den over- og underkommuniseringen som skjer i idrettsarrangementer. MacAloon viser hvordan ideer om det fellesmenneskelige, fremheves som et grunnleggende aspekt ved det internasjonale mesterskapet (1984).

Sosialt samspill på trening

To ganger i uken var Oslolaget samlet for å trene, og det var i slike situasjoner at de sosiale grupperingene kom tydeligst til uttrykk. Disse grupperingene eksisterer ikke i et vakuum, og

de har heller ikke oppstått innad i håndballaget. For eksempel går Ulrikke og Sara på samme skole, i samme klasse og de er, i følge dem selv, mye sammen på fritiden. Dette er representativt for mange av relasjonene blant spillerene. De sosiale grupperingene oppstår og eksisterer utenfor håndballbanen. I møtet med de andre på laget opprettholdes, eller kanskje til og med forsterkes, disse grupperingene.

Under en trening i midten av mars, kom de sosiale relasjonene tydelig til uttrykk i forbindelse med en oppvarmingsøvelse. Mia og Sunniva hadde delt jentene inn i to lag, og de skulle spille basketball for å varme opp. Å komme på samme lag som sine venninner utløste brede smil og uttrykk som "yes!" Maiken hoppet bortover mot Caroline, og de to venninnene omfavnet hverandre. Å komme på lag med hverandre, var tydeligvis populært. Sara fikk starte med ballen, Mia blåste i fløyta og oppvarmingen var i gang. Fra Sara gikk ballen videre til Marte, som prøvde å sprette ballen i retning av det andre lagets mål (basketballkurven oppe på veggen), men ble stoppet av Ulrikke som fikk tak i ballen. Rett ved henne sto Bettina. Ulrikke og Bettina har ingen relasjon utover det å være en del av det samme håndballaget. Ulrikke og Sara er derimot nære venner. Bettina hadde ingen motspillere som forstyrret henne. Ulrikke så raskt på Bettina, men like ved sto Sara. Selv om Sara hadde flere motspillere rundt seg, valgte Ulrikke å kaste til henne. Sara mistet ballen, og det andre laget overtok. Bettina ble stående på samme sted, fremdeles uten motspillere i nærheten.

Denne situasjonen er representativ for det sosiale samspillet på Oslolagets treninger. Det viser hvordan sosiale grupperinger kommer til uttrykk, og hvordan dette kan ha konsekvenser for selve gjennomføringen av treningsøkten. I slike øvelser kommer ofte de sosiale grupperingene til uttrykk. Det var en tendens til at spillerne kastet ballen videre til den de hadde nære relasjoner til. Idrettspsykolog Rune Giske hevder at ved å ikke sende ballen videre til en medspiller, kommuniseres en form for ekskludering (sitert i Sigmundsson og Ingebrigtsen 2006:209). Han mener dette kan overføres til selve spillet i en kampsituasjon. Kantspillerne ekskluderes fra spillet ved at de sjeldnere får ballen. Dette handler om makt, inkludering og ekskludering; "Det er ikke slik at du kan kreve at spillerne skal like hverandre, men det er innlysende at følelser kan begrense eller etablere et grunnlag for ytterligere prestasjonsvekst" (2006:210).

I en annen, lignende situasjon var det Caroline som hadde ballen, og like ved sto Maiken og Vera. Ingen av dem var dekket opp av andre spillere, og begge sto i nærheten av Caroline. Maiken og Caroline har vært bestevenner i mange år. Ballen gikk videre til Maiken. Om dette var et bevisst valg fra Caroline, vet jeg ikke. Men jeg observerte lignende situasjoner ved flere anledninger, og jeg synes det er et interessant funn, fordi det indikerer at sosiale relasjoner (både på og utenfor banen) har betydning for samhandlingen innad i laget.

Det mest interessante funnet i forhold til sosiale relasjoner, synes jeg likevel er at samspillet mellom spillerne endrer seg når de spiller håndballkamp. På treningene er det flere av spillerne som knapt hilser på hverandre når de kommer på trening. Men det skjer noe når det skal spilles kamp. Da er det som om de sosiale grupperingene viskes ut eller underkommuniseres, mens forestillinger om likhet og lagånd er det som vektlegges. Dette er forestillinger som sosialiseres gjennom deltagelse i Oslolaget, og dette kommer sterkest til uttrykk i forbindelse med håndballkamper. For å illustrere dette, analyserer jeg håndballkampen som en arena der sentrale oppfatninger og verdier innen Oslolaget (og sannsynligvis også norsk barneidrett mer generelt) kommer til uttrykk.

Håndballkampen

I barnehåndballen er det slik at kampens to dommere løper først inn på banen med hvert av de to lagene bak seg i en lang rekke. De to rekkene jogger i en slak bue inn mot midten av banen, der alle stiller seg opp ved siden av hverandre vendt mot tribunen (den ene langsiden). Spillerne står i tilfeldig rekkefølge, bortsett fra kapteinen som står først (nærmest dommeren) og keeperen som nummer to i rekken. Sekretariatet leser opp kampens to lag, spillernes navn og nummer, samt dommere. Spillernes klubbtilhørighet markeres ved at de to lagene er kledd i ulike drakter. Under oppvarming holder de seg gjerne til hver sin banehalvdel, og publikum sitter gruppert på tribunen etter hvilken klubb de tilhører. Hvert av lagene har i forkant utnevnt en kaptein, ofte er dette én av de beste spillerne på laget. Kapteinene representerer hvert sitt lag, og før kampen kan begynne, hilser de på hverandre og på dommerne. Handlingene symboliserer den gjensidige respekten for hverandre. Dette er en standardisert prosedyre som gjennomføres i forkant av alle kamper som spilles, for begge kjønn og i alle aldersgrupper. Seansen signaliserer at kampen kan begynne. Spillerne går til

sine plasser ute på banen, dommeren blåser i fløyta, klokka begynner å gå og håndballkampen er i gang.

I håndballkampene har dommerene en sentral rolle. De fungerer som veiledere underveis i kampen, og på denne måten kan det hevdes at også dommerene er med på å forme utøverne til ekte håndballspillere. Selv om håndballkampene bærer preg av spontanitet og tilfeldigheter, blir selve spillet på banen regulert av et sett regler og normer som spillerne må forholde seg til. Dommerene sørger for at disse reglene overholdes. Trenerne gir beskjeder og instruksjoner til spillerne underveis i kampen, men deres fysiske handlingsrom er imidlertid begrenset til sidelinjen. Ute på banen er det dommerene som innehar makten til å bestemme over selve spillet. Hensikten er at personer uten noen tilknytning til de to spillende lagene, skal dømme i henhold til de fastsatte håndballreglene. Dommerene fungerer som nøytrale ledere, som skal sørge for at kampen foregår i henhold til reglementet utformet av NHF. I denne aldersgruppen er dommerene mer rettleidende enn straffende, fordi spillerne regnes som barn. På denne måten innehar de en rolle i sosialiseringsprosessen, ved at de bidrar til å oppdra spillerne i det tidsrommet kampen pågår. Dommerene veileder dem på veien til å bli ekte håndballspillere, som følger de regler og normer som alle utøvere, uansett kjønn eller alder, forventes å følge.

Det var i begynnelsen av mai, og Oslolaget skulle spille mot en av klubbene fra nærområdet. På tribunen begynte det å fylle seg opp med tilskuere. Ute på banen var Oslolaget ferdig med oppvarmingen. Maiken, som var lagets kaptein, tok av seg den tynne, grønne treningsjakken. Under hadde hun på seg Oslolagets drakt, med nummer tre på ryggen. Hun samlet resten av laget, og de stilte seg i en ring med armene rundt hverandres skuldre. Mens de sto sånn, ropte de lagets kamprop, avsluttet med kort applaus for seg selv. Mia, som sto litt på utsiden, fulgte opp med kommentarer som *"Kom igjen, jenter! Heia Oslolaget!"* Slike scener fant kun sted i forbindelse med kamper, aldri på treninger. Denne korte beskrivelsen over kan fungere som en illustrasjon på overgangen fra "det normale" til "det ekstraordinære." I tillegg til de rent fysiske forberedelsene (oppvarming), skjer det samtidig en rekke mentale forberedelser hos jentene. *"Jeg tenker på hva vi har lært på trening, og at nå skal vi vinne denne kampen her"*, fortalte Hanna meg om sine egne forberedelser. Hun fortalte videre at hun blir litt nervøs, men at denne nervøsiteten får henne til å skjerpe seg litt ekstra; *"Det er ikke som på trening. Trening er lissom mer lek og moro, mens kampene blir mer alvorlige. Og det jo ikke noe kult å tape akkurat."*

I likhet med MacAloon (1984) er også Turner (1970) inspirert av Van Gennep når han anvender en faseinndeling i sine analyser av ritualer. Han retter fokuset mot den liminale fasen, og beskriver hvordan utøverne (*the liminal personae*) befinner seg i en mellomfase, der de oppfordres til å reflektere over sitt eget samfunn og sin egen tilstedeværelse (1970:520). Liminalitet er et fruktbart begrep når jeg undersøker hvorfor (og hvordan) håndballkampen fortøner seg så annerledes fra treningsøktene. Jeg viser med dette hvordan grunnleggende ideer uttrykkes innenfor en slik offentlig liminalitet.

Overkommunisering av lagtilhørighet og samhold

Å anvende ritualperspektiver innenfor idrettsforskningen, er blitt gjort av mange forskere. Blant dem finner vi MacAloon (1984). Han hevder OL fungerer som en kulturell forestilling, som reflekterer sentrale verdier og holdninger i samfunnet forøvrig. MacAloon mener dette idrettsarrangementet består av en rekke symboler, som bidrar til å understreke samfunnets normer og ideologier (1984). Min oppfatning er at håndballkampen også kan tolkes på denne måten. I tråd med problemstillingen ser jeg på hvilke forventninger, verdier og holdninger som uttrykkes i forbindelse med en håndballkamp.

Spillerne omstiller seg mentalt blant annet ved hjelp av trenernes instruksjoner og råd i forkant av kampen. Trenerne forsøker å motivere jentene og gir dem beskjed om å ”*ikke feige ut.*” Det relativt fastsatte handlingsmønsteret i forkant av håndballkampen (som beskrevet over), kan tolkes symbolsk. MacAloon beskriver hvordan fellesmenneskelighet er den grunnleggende visjonen, og glede er ”the dominant mood of the festival” i sin analyse av de olympiske leker (1984:253). På samme måte kan man si at ’lek og glede’ er et aspekt som særlig understrekes i barneidretten. Det skal oppleves som gøy å spille håndball, selv om deltagelse i en håndballkamp ofte forbindes med forventninger og alvor. Trenerne, foreldre og spillere applauderer alle skuddforsøk på banen, selv om utøveren ikke scorer mål. Det er tilsynelatende ingen ”sure miner.” Barnehåndball skal først og fremst oppleves som uhøytidelig lek, og dette er et prinsipp som uttrykkes i klartekst i forbindelse med håndballkampen.

Det er flere årsaker til at jentene på Oslolaget oppfører seg annerledes på trening sammenlignet med en kampsituasjon. Først og fremst bør det understrekes at i kamper er det mer som står på spill, både for trenerne og spillere. Det er da jentene får vist frem (for foreldre

og trenere) hva de har lært på treningene, og de kan måle sine ferdigheter opp mot andre jevnaldrende lag. Helena fortalte meg at hun ofte er litt engstelig for at laget skal miste ballen, dersom hun gjør en feil når hun spiller kamp. Hun opplevde konsekvensene av å feile på trening av en annen alvorlighetsgrad, *”det blir i verste fall styrkeøvelser.”* Det går med andre ord kun utover deg selv, og ikke de andre på laget. I alle fall ikke i samme grad som i en kamp, der personlige feil ofte resulterer i at motstanderlaget overtar ballen.

Konsekvensene i en kamp er mer alvorspreget. Samtidig er de svært opptatte av å understreke at håndball er et lagspill, og at det derfor aldri er noen sin skyld dersom laget taper. *”Jeg føler at de andre på laget blir sure på meg, selv om de sier at det går bra”*, fortalte Sara. *”Ja, man sier jo at det går bra”*, la Hanna til. Uttalelsene er fra det første gruppeintervjuet, i midten av mars 2007. Alle de seks jentene var enige om at kampene er mer alvorlige, og at de dermed blir mer engstelige for å gjøre feil ute på banen. Likevel eksisterer det blant spillerne en oppfatning om at laget som helhet vinner sammen og taper sammen, og ingen skal henges ut som syndebukk. At det ikke eksisterer syndebukker, er et viktig poeng i lagidrett, noe jeg utdyper nærmere i det neste kapittelet. Tilhørigheten til og samholdet innad i laget er sentrale verdier, og viktige aspekter ved det å være håndballspiller. Den ekte håndballspilleren er først og fremst en lagspiller, og slike forventninger gis et konkret uttrykk i kampene.

Det var en tidlig søndag morgen i en idrettshall i Oslo, og det var spilt ca seks minutter av den første omgangen. Oslolaget ledet 2-1 over et lag fra hovedstadens østkant. Én av motstanderens høyrebacker forsøkte å komme seg gjennom forsvaret, men Line var sterkere og klarte å stanse henne. Motstanderen mistet ballen, og laget løp tilbake i forsvar. I dét Hanna løp opp på siden av Line, ga hun henne et lett klapp på skulderen og sa; *”Skikkelig bra forsvar, Line!”* Line sendte henne en et smil i retur, og sammen med resten av laget løp de opp i angrep.

Dette var ingen uvanlig hendelse å være vitne til på Oslolagets kamper. Håndball er et lagspill som i tillegg til individuelle ferdigheter, består av utøvere som samarbeider. Jeg merket meg hvordan spillerne oppmuntret *alle* på laget, og ikke bare sine nærmeste venner, slik som ofte skjedde på treningene. Det tilhørte for eksempel sjeldenhetene at Hanna ga Line slike positive tilbakemeldinger (som beskrevet over) på en trening. Hva er det med kampsituasjonen som fører til slike endrede samhandlingsmønstre? Antropolog Thomas Hylland Eriksen mener at ritualer kan gi oppfatninger et konkret uttrykk (1998:299), og det

er nettopp dette som skjer i håndballkampen. Oppfatninger og verdier operasjonaliseres gjennom denne begivenheten. Forventninger tilknyttet det å være en ekte håndballspiller i norsk barneidrett tydeliggjøres under håndballkampen. Ideen om at det er *laget* som handler overkommuniseres gjennom verbale og ikke-verbale handlinger. Spillerne støtter hverandre med oppmuntrende kommentarer og fysiske tilbakemeldinger, som en klapp på skulderen. Lagidrettens ideologi gjenspeiles i NIF og NHFs visjoner og retningslinjer for barneidrett (Idrettens barnerettigheter 2007).

Fremheving av likheter

MacAloons (1984) ritualteoretiske analyse, kan bidra til å understreke mitt argument om at det som er forskjellig har en tendens til å bli underkommunisert, og at det er en likhetsideologi som ligger til grunn for slike mekanismer. I OL eksisterer det, i følge MacAloon, en idé om "shared humanity", altså en felles medmenneskelighet, og dette utgjør det grunnleggende fundamentet i OL's ideologi og praksis (1984:251). De olympiske leker innledes med en åpningsseremoni der den olympiske ilden tennes, og det er denne seremonien som først og fremst skiller de olympiske lekene fra andre internasjonale mesterskap (1984:250). Åpningsseremonien markerer et brudd med det daglige livet, MacAloon kaller dette for "rite of seperation." Samtidig markerer dette starten på den offentlige liminaliteten. Symbolene i åpningsseremonien uttrykker nasjonalitet, men samtidig også det transnasjonale og det fellesmenneskelige. Det olympiske flagget bæres inn på stadion, og heises deretter høyere enn de nasjonale flaggene. OL-hymnen spilles over høytaleranlegget, og med den tradisjonelle talen erklæres de olympiske lekene for åpnet. OL-symbolene (f.eks. flagget) plasseres hierarkisk over de nasjonale symbolene. Dette symboliserer at med all respekt til nasjonene, så er det de olympiske lekenes ideologi og visjon som står i sentrum mens arrangementet pågår (1984:252). MacAloon viser med sin analyse hvordan forskjellighet underkommuniseres, mens likhet er det som fremheves. Under åpningsseremonien i OL, blir det som utøverne har til felles, en felles medmenneskelighet, understreket, mens forskjellighet i betydning ulike nasjonaliteter tilsidesettes. Lignende mekanismer skjer når Oslolaget stiller til kamp. Da underkommuniseres de sosiale grupperingene, men det de har til felles, tilhørigheten til laget, fremheves. Årsaken til dette finner vi i lagidrettens ideologi, der tilhørigheten til laget er det mest grunnleggende. Selve innledningen til kampene er med på å forsterke dette

uttrykket. Samtidig er en slik standardisert åpning med på å understreke sentrale visjoner innenfor barneidretten. Åpningsseremonien i OL avrundes gjerne med en koreografert oppvisning bestående av dans og musikk. Her legges det vekt på å uttrykke glede, noe som er ment å være "the dominant mood of the festival" (1984:253).

På håndballbanen markeres starten på kampen og den offentlige liminaliteten i en slags åpningsseremoni, der utøverne presenteres for et publikum. På treningene var det sjelden tilskuere, selv om det hendte at enkelte foreldre kom litt tidligere når de skulle hente døtrene sine. Da satte de seg enten på tribunen eller sammen med meg på innbytterbenken. Ellers var det kun Oslolagets spillere og trenere som var tilstede i hallen. I forbindelse med kampene var situasjonen annerledes. Da yrte det av liv i hallen, og på tribunen satt både foreldre, søsken, besteforeldre og andre tilskuere. Tilstedeværelsen av publikum bidrar til å gi håndballkampen et offentlig aspekt. Selve håndballkampen utspiller seg innenfor et gitt tidsrom, delt opp i to like lange omganger. Dommeren blåser i en fløyte og dette markerer at kampen er i gang. Publikum kan bidra til å prege spillerne og deres handlingsmønstre på ulike måter.

"Tilskuere er viktig å ha, fordi de lager liv rundt kampen. Selv om man ikke alltid hører etter hva de roper, så ville jeg ikke spilt like bra hvis det ikke var tilskuere der. De er viktige når man spiller kamp, og det hadde blitt kjempekjedelig uten dem. Det er spesielt viktig at mamma eller pappa er der da."

Selv om Victoria mente tilskuere på tribunen bidrar til god stemning under kampene, så opplevde Caroline en økt grad av spenning, forventning og, til en viss grad, press;

"På trening øver vi på å spille kamper, men de ordentlige kampene er mye mer alvorlige. Men jeg prøver å bare tenke på hva akkurat jeg skal gjøre, og ikke så veldig mye på alt det der rundt. Da blir man ikke så veldig nervøs."

Uansett om det å ha publikum tilstede fungerer som motivasjon eller stressfaktor for spillerne, så er det liten tvil om at dette offentlige aspektet skaper en ramme omkring håndballkampen som er annerledes enn de ukentlige treningene. Det skaper liv i hallen ved at tilskuerne roper og heier på laget sitt, og kanskje kan dette bidra til at jentene yter "det lille ekstra" i spillet ute på banen. Hittil i dette kapitlet har jeg sett på hva som formidles, og hvordan spillerne selv opplever det å delta i en kamp. En del av det å spille kamp, er å kle seg i klubbens drakter. Alle på laget går likt kledd, noe som kan bidra til å styrke lagtilhørigheten som er så viktig å kommunisere, både ovenfor hverandre, til trenerne og til

publikum på tribunen. Draktene forsterker dette uttrykket, og dette er neste tema i dette kapittelet.

Klær og konstruksjon av identitet

Iført joggesko, hvite shorts og grønne overdel, var spillerne på Oslolaget i ferd med å gjøre seg klare til kamp. Maiken hadde i likhet med de fleste av sine lagvenninner satt opp håret i en hestehale. Øredobber, armbånd og andre smykker hadde hun tatt av. Ute på banen varmet spillerne opp. Sammen to og to kastet de ball med hverandre, og småjogget på stedet for å bli varme i kroppen. Det var ti minutter igjen til kampstart.

Oslospillernes klær og utstyr i forbindelse med både treninger og kamp, er med på å skape, uttrykke og forsterke deres identitet som håndballspillere og tilhørighet til Oslolagte. Jeg argumenterer for at ideen om den ekte håndballspilleren er en identitet som mange av jentene i Oslolaget forsøker å leve opp til. Det er med andre ord ikke tilstrekkelig å bare *delta* i idrettslaget. Identitetskonstruksjon og sosialisering skjer vel så mye gjennom bruken av klær og tilbehør. Ved å kle seg i de riktige klærne i tillegg til å ha det riktige utstyret (sko, knebeskyttere m.m.), forsøker jentene å skape seg en identitet tett opp til ideen om den ekte håndballspilleren. Forholdet mellom kropp, klær og identitet er dynamisk, og identitet er noe som konstrueres over tid og på ulike arenaer. Håndballbanen er én av dem. Skolen er en annen. I denne delen av oppgaven konsentrerer jeg meg om klær og hvordan klær kan brukes i det sosiale samspillet. Dette er en tematikk mange har vist interesse for, blant annet i ”Clothing and difference” (Hendrickson 1996), der de ulike forfatterne tar utgangspunkt i kroppens ytre for å si noe om sosiale, økonomiske og politiske forhold i Afrika (1996:3). I denne delen av oppgaven tar jeg samme utgangspunkt, for å si noe om verdier og holdninger i den norske barneidretten generelt og innad i Oslolagets spesielt.

Klær og konstruksjon av selvet har fått mye oppmerksomhet i litteraturen, blant annet av den franske sosiologen Marcel Mauss. Klær har semiotisk verdi, og er nært knyttet opp til symboler og tegn, sosial rang og sosiopolitiske anliggende (1996:7-8). På samme måte

argumenterer jeg i denne delen av oppgaven for at den norske barneidretten skapes og uttrykkes gjennom kroppslige uttrykk og klær. Jeg oppfatter håndballdrakten som noe som kan symbolisere likhet og fellesskap, men samtidig være uttrykk for individualitet og en mer ekskluderende tilhørighet¹⁴. Jeg har tidligere argumentert for at likhetstankegangen er grunnleggende i den norske barneidretten, og jeg skal her vise hvordan klær kan anvendes for å understreke dette poenget.

Håndballdrakten

I forbindelse med kamper kler Oslolagets spillere seg likt, i klubbens grønne drakter. Drakten består av en shorts til litt over knærne og en kortermet overdel. Alle spillerne har sitt eget nummer som står trykket bak på ryggen (med store, hvite tall) og foran på den ene siden av brystet (med små, hvite tall). Spillere på samme lag har helt identiske drakter. Unntaket er keeperen, som vanligvis spiller med langbukse (joggebukse) og langermet genser. Keeperens drakt er ofte i en annen farge, for å lettere kunne skille henne fra utespillerne.

Under en håndballkamp kan tilskuerne uten problem se hvilke spillere som tilhører hvilket lag. Draktene indikerer hvilken tilhørighet du har som spiller, med andre ord; hvilken klubb du spiller for. Håndballdrakten er et godt eksempel på identitetskonstruksjon, og den blir særlig viktig i møte med andre lag og andre drakter. Som beskrevet tidligere i kapittelet både fremsto og oppførte spillerne seg mer som et lag under kampene, sammenlignet med treningssituasjonen. Både Sunniva og Mia bekreftet dette inntrykket, og hevdet at lagånden blant jentene er vesentlig sterkere, og at de handler utifra et felles mål; å vinne kampen. Drakten kan fungere som et symbol på denne uttrykte lagfølelsen. Den bidrar til å uttrykke samhold og fellesskap, samtidig som den skaper et visuelt skille til det andre laget. Dette møtet med ”de andre” er i seg selv interessant, hvis vi antar at identitet oppstår i møte med andre (se for eksempel Barth 1969).

¹⁴ Formuleringen ’ekskluderende tilhørighet’ henviser til de sosiale grupperingene som eksisterer innad i Oslolaget

Det faktum at alle spillerne på Oslolaget går kledd i like drakter, er noe som kan bidra til å kroppsliggjøre opplevelsen av det å tilhøre et lag. Ideer om samarbeid og lagånd anses som grunnleggende og svært viktige innad i Oslolaget. I tillegg til den verbale formidlingen, blir det kroppslige erfaringsaspektet vel så viktig. Å bli en god håndballspiller krever deltagelse, innsats og erfaring. Du kan ikke lese deg til å bli en god håndballspiller. I løpet av en kamp får spillerne erfare hvorfor samarbeid er et svært viktig element i håndball. Du vil få store vanskeligheter med å lykkes ute på banen, hvis du ikke får hjelp av dine medspillere på laget. På denne måten blir læringen inkorporert gjennom kroppslige praksiser. Spillernes erfaringer nedfelles i kroppen. Ideen om *laget* er én av disse erfaringene som kroppsliggjøres. ”Å *tenke kollektivt*” og å samarbeide mot et felles mål, er viktige aspekter ved det å være håndballspiller og lagspiller generelt. Dette er ideer som sosialiseres gjennom håndballkampen. Den ekte håndballspilleren jobber for laget, har en ikke-egoistisk spillestil og støtter sine medspillere i med- og motgang. Læring av slike holdninger skjer gjennom sosialiseringen på håndballbanen, ved hjelp av levende modeller, symbolbruk, deltagelse og verbal formidling.

Hittil i kapittelet har jeg analysert håndballdrakten som en del av en sosialiseringsprosess, der drakten fungerer som et symbol på eller et uttrykk for en (likhets)ideologi. Samtidig er drakten med på å inkorporere ideer og holdninger, ved at den gir spillerne en ”kroppslig erfaring” av det å tilhøre et lag. Med dette mener jeg at tilhørigheten til laget forsterkes ved at alle er likt kledd og man forholder seg til et annet lag, ”de andre.” Men selv om drakten formidler en ideologi basert på likhet, betyr ikke dette at det er slik det fortoner seg i praksis. Ved nærmere undersøkelse, ser man også at spillerne ikke er like når det kommer til utseende. De ”manipulerer” sine i utgangspunktet identiske drakter, og får på denne måten hvert sitt unike uttrykk. Dette er interessant, fordi det indikerer at håndballdrakten kan symbolisere to ting; likhet/samhold/fellesskap på den ene siden og individualitet/eksklusiv tilhørighet på den andre siden. Det er ikke slik at drakten *enten* symboliserer det ene *eller* det andre (Kapferer sitert i MacAloon 1984). Dette er aspekter som overlapper hverandre, og på denne måten kan symbolisere den grunnleggende verdikonflikten i den norske barneidretten. Mot slutten av kapittelet vender jeg tilbake til håndballdrakten. Slik viser jeg hvilke aspekter eller forskjellsskapende dimensjoner som underkommuniseres i forbindelse med kampen, men som likevel eksisterer i feltet.

Uniformering og inkorporerte praksiser

Connerton (1989) er opptatt av å vise hvordan minnet ikke er et individuelt, men et kollektivt anliggende, også kalt et "sosialt minne." Han hevder at vår erfaring av nåtiden, baserer seg på vår kunnskap om fortiden (1989:2), og ønsker å finne ut hvordan det sosiale minnet produseres og reproduseres (1989:1). Connerton hevder det finnes to typer reproduksjon; innskrevet og inkorporert. Den innskrevne formen skjer via tekst eller dokumenter. På denne måten reproduseres og formidles ideologier til nye generasjoner. I mitt felt kan NIF og NHF sine retningslinjer forstås som innskrevne ideologier. Gjennom tekstmateriale formidles regler, normer, visjoner og målsetninger, ut til de mange lag og klubber i Norge. Den andre formen for reproduksjon, er den inkorporerte praksisen. Det er en slik kunnskapsformidling jeg vier mest plass i dette kapitlet.

Connerton tar utgangspunkt i den franske revolusjonen, når han presenterer sine perspektiver på inkorporerte praksiser (1989). Revolusjonen fant sted mellom 1789-1799, og var en periode i fransk historie som var preget av store omveltninger i samfunnet. I revolusjonens første fase ble innbyggernes klesdrakter gjort om til uniformer. Dette var et forsøk på å viske ut sosiale forskjeller ved å fremstille kroppen som nøytral, og ikke lenger bundet opp i det hierarkiske systemet. Hensikten med denne etterstreben etter likhet, var at landets innbyggere skulle kunne omgås hverandre uten å måtte forholde seg til alle de ulike hierarkiske inndelingene (1989:10). På denne måten ble ideen om likhet foreviget i det kroppsliggjorte, nærmere bestemt gjennom bruken av klær (1989:11). I Norge har debatten omkring skoleuniformer dukket opp med jevne mellomrom, og flere av argumentene springer ut av en likhetstankegang. Forestillinger om likhet kan forstås som en grunnleggende ideologi i det norske samfunnet, og hensikten med skoleuniformer blir et virkemiddel for å få elever til å leve opp til et slikt ideal.

Å kroppsliggjøre ideologier er et viktig poeng for Connerton (1989). Han er opptatt av at ideologier må nedfelles i og uttrykkes gjennom kroppslige praksiser for at de skal bli forstått. Det er ikke nok med ideologi som abstrakte ideer eller politiske ytringer. Derimot må ideologier fremstå som konkrete måter å samhandle med hverandre på. Det bør derfor

skapes en habitus¹⁵; ”making that statement a habitual one” (1989:11). Connerton mener at klær sier noe om statusen til bæreren, og det skapes en habitus gjennom bruken av klærne. Han er opptatt av at klær er knyttet til mening og forventninger, fordi det oppfattes som en del av en større meningshelhet (1989:10-12). For å forstå en handling eller et utsagn, må det kontekstualiseres. Det må lokaliseres i et forventningssystem, et ”system of expectations” (1989:6).

I Oslolaget, og innen norsk barneidrett generelt, eksisterer det en rekke normer, regler og holdninger som anses som viktige og riktige. Håndballkampen som begivenhet kan tolkes som læring av kroppslige praksiser. Egenskaper som anses som viktige for en håndballspiller, formidles gjennom denne offentlige begivenheten. Barnehåndballens ideologi må nedfelles i og uttrykkes gjennom kroppslige praksiser for at de skal bli forstått. Likhetstankegangen kan ikke kun eksistere som en abstrakt idé, den må konkretiseres for å i det hele tatt kunne påvirke menneskelig samhandling (Connerton 1989:11). Den grunnleggende ideen om likhet kommer blant annet til uttrykk gjennom bruken av håndballdraktene. Connerton (1989) trekker en parallell mellom litteratur og klær (1989:12). Litterære tekster hører innunder ulike sjangre, og som leser bør man ha kjennskap til aktuelle sjangre og litterære diskurser for å virkelig kunne forstå tekstens meningsinnhold. Connerton mener dette også er tilfelle når det kommer til bruken og forståelsen av klær. For å forstå klesdraktens betydning i et samfunn, er det nødvendig med sosial kompetanse¹⁶. Han illustrerer dette poenget med eksempler hentet fra den franske revolusjonen, der folket parodierte autoritetene. Uten kjennskap til konteksten har man som utenforstående liten mulighet til å forstå betydningen av disse klærne (1989:12). Og på denne måten mener Connerton at klær er meningsbærende, fordi det oppfattes som en del av en større helhet (1989). Håndballdrakten kan forstås som et slikt meningsbærende objekt eller symbol, og sosial kompetanse om den aktuelle konteksten er selve nøkkelsen til å forstå betydningen av denne klesdrakten. Håndballdraktens betydning er knyttet opp til forventninger og normer i

¹⁵ Habitus er inkorporerte kroppsteknikker eller ”history turned into nature” (Bourdieu 1977:78-79).

¹⁶ ”Sosial kompetanse kan defineres som et sett av ferdigheter, kunnskaper og holdninger som det er viktig å beherske. Forenklet betyr sosial kompetanse individets evne til å samspille med andre i ulike situasjoner” (Sosial kompetanse 2008).

håndballsporten, og bygger oppunder forestillingen om den ekte håndballspilleren. Denne rollen på sin side må forstås i sammenheng med en grunnleggende likhetsideologi i den norske barneidretten

Tidligere i dette kapittelet viste jeg hvordan håndballkampen skiller seg ut fra treningssituasjoner, hovedsaklig ved at verdier og holdninger gis et konkret uttrykk. I forlengelsen av dette, ser jeg på hvordan håndballkampen kan analyseres som en sosialiseringsagent. Fordi grunnleggende verdier tydeliggjøres, kan kampen fungere som en god sosialiseringsarena, spesielt for nybegynnere på laget. I et felt hvor det snakkes mye om samarbeid og lagtilhørighet, er det først i forbindelse med kampene at nye spillere virkelig opplever følelsen av å tilhøre et lag. Samtidig er dette en anledning der lagidrettens ideologi gjentas, og forsterkes ytterligere for de mer erfarne spillerne på laget.

Håndballkampen som sosialiseringsagent

I hjemmet spiller foreldre og søsken en viktig rolle i barnets utvikling. Holdninger og ideer blir formidlet, og bidrar til å forme barna og deres virkelighetsoppfatning. Med årene er det ikke lenger bare foreldre (og søsken) som fungerer som rollemodeller, men også lærere og idrettsledere. Ikke minst blir også venner/jevnaldrende viktige formidlere av kunnskap og ferdigheter. Rudie (2007) mener det er viktig å merke seg at sosialisering ikke er ensbetydende med prosesser som foregår som en ”enveis overlevering fra eldre til yngre” medlemmer av et samfunn (2007:91). Slike prosesser må i stedet forstås som ”livslange erfaringshistorier” (2007), der sosialiseringsagenten ikke nødvendigvis er ”eldre kunnskapsforvaltere, men hele komplekset av modeller og ufordringer som omgir personene til enhver tid” (2007). Rudie definerer personer som ”kulturlærende og kulturbærende enheter som formes mens de (...) beveger seg gjennom ulike erfaringsrom og tilegner seg relasjonelle og andre ferdigheter” (2007). Sosialiseringsagent er et begrep jeg først og fremst vil bruke om håndballkampene.

Forestillingen om den ekte håndballspilleren kommer tydelig til uttrykk i en kampsituasjon. Nye spillere innvies i laget, og får sjansen til å oppgradere sin nybegynner-status ved å delta i håndballkamper på lik linje med de ekte håndballspillerne på laget. Spilletid på banen kan være med på å endre en spillers status innad i laget. I etterkant av en håndballkamp kan en spillers posisjon være endret eller forsterket sportslig, men også sosialt. Jeg illustrerer disse

påstandene med å vise hvordan nybegynneren Mona, i større grad ble innviet i det sosiale samspillet etter fremgang på håndballbanen.

Fra nybegynner til medspiller og ekte håndballspiller

I begynnelsen av januar kom Mona på sin aller første håndballtrening sammen med venninnen, Vera, og faren sin. Mona så usikker ut, der hun dro litt i den rosa t-skjorten hun hadde på seg. Blikket vandret over banen, mens hun betraktet sine nye lagvenninner. Mona viste en rask utvikling av sine sportslige ferdigheter på banen. Hun ble stadig bedre i både kast og mottak av ball, hun lærte seg å gjøre fintebevegelser, og hun forsøkte ofte å skyte fra sin kantposisjon. Mia ga uttrykk for at hun var svært imponert over den raske utviklingen Mona hadde vist, og mente at det var sjelden at nybegynnere lærte så fort. Mot slutten av sesongen ble hun belønnet med spilletid sin aller første håndballkamp. Mona utstrålte selvtillit da hun fikk denne sjansen, og hun viste seg som alt annet enn det mine informanter ofte omtalte som *passiv ballkaster*. Hun prøvde i stedet flere ganger å komme seg forbi forsvaret til det andre laget, og scorete flere mål. Trenerne var tydelig imponerte over den relativt nye spilleren, og Mona var svært fornøyd med egen innsats. Hun smilte bredt da hun mottok ros og komplimenter fra medspillere, trenere og foreldre etter kampen.

Dette viser Mona, og hennes utvikling fra å være *hun nye* til å omtales som *Mona*. Da Mona kom til Oslolaget, kjente hun bare Vera. Med ukene ble hun kjent med flere av spillerne på laget, de fleste nybegynnere. På treningene viste hun stadig fremgang, men det var særlig da hun fikk spilletid i kampene, at det skjedde noe med hennes sosiale nettverk innad i laget. På treningene snakket hun stadig oftere med andre spillere på laget, spillere hun tidligere ikke hadde snakket med. Det hendte også at Mona spurte spillere fra andre sosiale grupperinger enn sin "egen" om de skulle kaste ball sammen. Inkluderingen i laget, gjorde Mona mer trygg på seg selv, noe som igjen bidro til i en rask utvikling av håndballrelaterte ferdigheter.

Når kampen er ferdigspilt tas draktene av igjen og lagt ned i treningsbagene. I garderoben kler spillerne på seg sine vanlige klær, og de sosiale grupperingene gjenoppstår. Det sosiale samspillet innad i laget, vender tilbake til "normalen." Turner (1970) hevder at en deltagers status og omdømme har en tendens til å øke etter å ha vært delaktig i et rituale. Hvis vi vender blikket mot feltet mitt og håndballkampen, så kan en gjenkjenne slike tendenser. På mandagstreningene snakket spillerne ofte om kampen(e) de hadde spilt i helgen.

Syndebugger ble aldri nevnt, mens spillere som gjorde det bra ofte ble fremhevet av andre spillerne på laget. Utsagn som ”Å, du er så flink! Du scorer mange flere mål enn meg. Jeg er skikkelig dårlig”, var vanlig å høre fra jentene. Jeg opplevde aldri at spillerne snakket nedsettende om hverandres prestasjoner, men å kritisere egen innsats var derimot ganske vanlig. I forbindelse med seiersseremoniene i OL er det de individuelle utøverne som fremheves, i det som MacAloon omtaler om ”rite of selection” (1984:253). Først hylles utøveren som har utført selve idrettsprestasjonen ved at medaljer og blomster deles ut. Deretter følger en hyllest til den respektive nasjonen ved at flagget heises og nasjonalsangen spilles (1984:253). Noe av det samme skjedde i Oslolaget. Spillerne snakket først og fremst om de vant kampen eller ikke, deretter var det alltid en del snakk om hvem som scoret og eventuelt hvor mange mål. På denne måten fremheves enkeltprestasjoner, og forskjeller tydeliggjøres. Mens hvis laget tapte, ble det aldri trukket fram enkeltspillere. Da var det *laget* som hadde tapt, og det var laget som sammen hadde gjort en dårlig innsats. I slike tilfeller ble forskjeller underkommunisert, og lagtilhørigheten og fellesskapstanken fremhevet.

Det å gjøre en god innsats i en kamp, og/eller gjerne score mål, kan føre til økt status og respekt innad i laget, i tillegg til økt grad av selvtillit og trygghet for den enkelte. Hanna fortalte meg at hun var veldig usikker, og syntes alt var veldig skummelt da hun var nybegynner på håndballbanen. Da var ikke noe gøy å være den som ikke fikk det til, og det at hun ikke kunne reglene gjorde ikke situasjonen noe særlig bedre. Tanken på at hun risikerte å ødelegge for resten av laget, var noe Hanna tenkte mye på da hun var nybegynner. Flere av spillerne nikket gjenkjennende da Hanna fortalte dette, og både Sara og Maiken hadde hatt lignende erfaringer. Når ferdighetene på banen forbedres, øker også selvfølelsen hos spillerne. Opplevelsen av å mestre, ikke bare for sin egen del, men for hele laget, er en god følelse, mente Hanna. Troen på at man bidrar til de kollektive prestasjonene, gjør at man føler seg tryggere på seg selv.

MacAloons (1984) bruk av ritualteori og faseinndelinger, kan fungere som et godt utgangspunkt for å si noe om sosialiseringsmekanismer og samhandlingsmønstre på håndballbanen. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på hvilke begrensninger et slikt perspektiv kan ha for en analyse. Jeg mener mangfoldet og kompleksiteten i feltet har en tendens til å forsvinne ved bruk av et slikt ritualteoretisk perspektiv. Kollektivet fremheves på bekostning av individene. Selv om det blant spillerne eksisterer bred enighet om en del

ting, så er det viktig å få fram de ulike og, til tider, motstridende, holdningene og erfaringene.

Fremheving av forskjeller innenfor en likhetsideologi

I denne delen av oppgaven tar jeg opp igjen tråden fra kapittel tre, for å vise hvordan håndballdrakten kan symbolisere et ønske om å skille seg ut fra laget som en gruppe. Spillerne sosialiseres inn i en ”delvirkelighet” der likhetsidealet ligger til grunn for mange av verdiene og holdningene som dominerer. På tross av, eller kanskje heller på grunn av, dette likhetsidealet, forsøker spillerne å uttrykke individualitet, forskjellighet og en mer ekskluderende tilhørighet. En analyse av drakt og ting som retter blikket mot forskjellighet (i stedet for likhet) illustrerer samtidig hva det er som underkommuniseres innenfor likhetsideologien. Slik retter jeg fokuset mot hvilke ulikheter som skjuler seg bak en forestilling om likhet (Lien et al 2001:12), og dermed understrekes kompleksiteten og mangfoldet innad i Oslolaget.

Håndballdrakten bidrar til at spillerne, ved første øyekast, ser like ut. Samtidig forsøker utøverne å markere sin individualitet innenfor det tillatte regelverket de må forholde seg til i forbindelse med håndballkamper (Broch 2003:89). Spillerne står fritt til å gjøre hva de vil med håret sitt. Det samme gjelder valg av sko og beskyttelse. Riktignok må alle ha sko som er beregnet på innebruk, men utover det står de fritt til å velge farger, modell og fasong. Selve drakten og måten man bærer den på, varierer også blant spillerne. Noen liker å ha drakten stramt nedi shortsene, mens andre vil ha den løsere. Noen spiller med kragen opp, andre med kragen ned. Jeg la merke til at det var særlig én type knebeskyttere og drikkeflaske som gikk igjen blant spillerne. Når det gjelder knebeskyttere må det legges til at det på markedet ikke er så mange merker og modeller å velge mellom. Mens utvalget av drikkeflasker er vesentlig bredere. Spillerne på Oslolaget hadde enten med seg vann på en halvliters brusflaske, eller en drikkeflaske fra den anerkjente sportsprodusenten Nike. Nike-flasken er laget av hardplast med drikketut, og finnes blant annet i fargene grønn/svart og rosa/svart. Sistnevnte er spesielt populær blant spillerne. Jeg ble oppmerksom på at spillere som hadde en slik flaske tilhørte samme vennegjeng, og derfor kan denne tingen sies å forsterke deres identitet og tilhørighet til hverandre. Nike-flasken kan fungere som et statussymbol, og et uttrykk for sosial tilhørighet. Samtidig markeres det en avstand til de

som ikke har en slik flaske. Slik kan tilhørigheten til sosiale grupperinger forsterkes gjennom bruken av ting. Ting er ikke nøytrale gjenstander, men tillegges verdi, og kan i mange tilfeller fungere som statussymboler. I likhet med i samfunnet forøvrig, eksisterer det på idrettsarenaen trender innenfor klær og sportsutstyr som de unge utøverne er opptatte av. Noe av dette tilbehøret blir ekstra viktig å ha, fordi det knytter seg opp mot ideen om den ekte håndballspilleren. Som beskrevet tidligere i kapittelet (i forbindelse med forestillingen om den ekte håndballspilleren), er utstyr som knebeskyttere et eksempel på nettopp dette.

Spillerne er unike individer, noe som blant annet kommer til uttrykk gjennom anvendelsen av klær og ting. Et slikt mangfold gir en indikasjon på at sosialiseringprosessen ikke skaper identiske individer. Selv om flere av de grunnleggende ideene og verdiene er felles for mange, finner aktørene ulike måter å uttrykke seg på for å vise identitet og uttrykke forskjellighet. Ved å ta utgangspunkt i begrepet suksess, illustrerer jeg denne kompleksiteten ytterligere.

Ulike erfaringer - like uttrykk

Blant spillere i Oslolaget defineres suksess ulikt. Suksess betyr ikke det samme for alle. Fordi de befinner seg på ulike nivåer hva gjelder sportslige ferdigheter og fordi de rett og slett er forskjellige, er spillernes forståelse av suksess, individuelt erfart. Samtidig er det viktig å huske på hva graden av suksess måles i forhold til. I dette tilfellet finnes det ikke noe objektivt mål på hva som er en god prestasjon. Men det er heller ikke alltid nødvendig med objektive kriterier eller andres tilbakemeldinger for å kunne vurdere egne prestasjoner. Sosialpsykolog Leon Festinger bruker begrepet sosial sammenligning om situasjoner hvor man ”vurderer egne prestasjoner ved å sammenligne seg med andre” (siteret i Sigmundsson og Ingebrigtsen 2006:73). Sammenligningsgruppe eller referansegruppe er den gruppen av personer man sammenligner seg selv med, og i idretten vil dette si andre utøvere man konkurrerer mot og/eller trener sammen med (2006). Denne sammenligningen med andre, har stor betydning for utøverens selvoppfatning på håndballbanen. Sosial sammenligning handler altså ikke om *absolutte* prestasjoner, men om *relative* prestasjoner i forhold til referansegruppen (2006:74). Sosial sammenligning er et nyttig begrep for å forstå de ulike erfaringene spillerne sitter igjen med etter at kampen er ferdigspilt. Katinka er en spiller som stiller høye krav til seg selv og sin egen innsats i kamp. Suksess for henne er å score ett eller flere mål i løpet av kampen. Mens Katinka har spilt håndball i flere år, er Sandra én av de

nyere spillerne på Oslolaget. Hun fortalte meg at hun er fornøyd hvis hun får spilletid i en kamp, og ekstra godt fornøyd blir hun hvis hun tør å skyte på mål. Som spillere flest synes hun det er veldig gøy hvis hun scorer mål, men Sandra har også andre kriterier for suksess. En tredje spiller, Caroline, opplevde jeg som blant de mest ambisiøse på Oslolaget. Med en far som tidligere landslagsspiller i håndball, har hun sterk støtte bak seg når det gjelder å satse på håndballen. Caroline er opptatt av å ha en rask fremgang på banen, og hun ga uttrykk for at selve *opplevelsen* av fremgang på håndballbanen er et viktig kriterie for å føle at hun har lyktes. Spillerne er forskjellige, og dermed blir deres opplevelse av suksess like mangfoldig og sammensatt som spillergruppen selv.

Suksess er et relasjonelt begrep, og kriteriene og forvetningene man stiller til seg selv, oppstår ikke i et vakuum. I etterkant av en kamp mellom Oslolaget og et annet lag fra hovedstaden, uttalte Marte; *"I dag fikk jeg det ikke til. Det funket lissom ikke. Jeg vet ikke hva som skjedde jeg."* I løpet av kampen hadde Marte scoret to mål, noe for eksempel Sandra mest sannsynlig hadde vært svært fornøyd med, dersom det var hun som hadde scoret to mål. Etter at kampen var ferdigspilt kom Marte opp på tribunen, og satte seg ned ved faren sin. Han lurte på hvorfor hun ikke var fornøyd, og understreket at han selv synes hun var *strålende utpå der*. Da svarte Marte; *"Du ja. Du er jo fornøyd uansett hva jeg gjør. Jeg burde ha scoret flere mål. Hun derre keeperen på det andre laget, var ikke spesielt god akkurat, og Maiken for eksempel scoret mange flere mål enn meg."* Marte sammenlignet egne prestasjoner med sin medspiller Maiken. Det var Maiken og de andre spillerne på laget som utgjorde hennes sammenligningsgruppe eller referansegruppe. Hva faren måtte mene, var mindre viktig. Oslolaget som helhet kan sies å utgjøre en referansegruppe, samtidig som mindre grupperinger innad i laget også kan betegnes på samme måte. Begrepet signifikante andre, kan trekkes inn i denne sammenheng. Filosof og sosialpsykolog George H. Mead (1972) anvender dette begrepet når han understreker viktigheten av jevnaldrende i sosialiseringssprosessene. For Ulrikke fungerte Marte og Sara som hennes viktigste referansegruppe, eller hennes signifikante andre. Disse spillerne utgjorde en trio som hadde nære relasjoner til hverandre, både på og utenfor håndballbanen. Ulrikke begynte å spille håndball fordi Marte og Sara gjorde det. Hun ble med andre ord påvirket av sine venners valg av fritidsaktivitet. I følge Mia er Ulrikke først og fremst med i laget fordi Marte og Sara spiller der, og ikke nødvendigvis fordi hun er så interessert i håndballsporten i seg selv. Ulrikke er heller ikke alene om å velge idrett på bakgrunn av venners avgjørelser. Det er gjerne slik rekrutteringen til barneidretten foregår.

”Hvorfor jeg begynte? Fordi vennene mine spilte håndball. Og ganske mange i klassen og på skolen og sånn. Jeg var med å se på en trening, og så syns jeg det så skikkelig gøy ut, og så bare begynte jeg med én gang.”

Helena var ikke alene om å være påvirket av venners valg av fritidsaktivitet. Også Maiken støttet oppunder dette:

”Jeg tror jeg hadde synes det var vanskelig hvis Caroline sluttet, for vi har jo vært bestevenner siden førsteklasse. Jeg vet lissom ikke om jeg hadde sluttet, men... Det hadde uansett vært skikkelig trist i hvertfall!”

I tillegg til trenere og foreldre, innehar også venner og andre jevnaldrende en viktig rolle i sosialiseringssprosessene.

Blant Oslolagets spillere var det å spille kamp forbundet med alt fra nervøsitet og forventning til glede, skuffelse og frustrasjon. Katinka fortalte meg at hun stiller høye krav til seg selv, særlig når det gjelder å prestere i kamp. Selv om laget vinner, kan hun være misfornøyd fordi hun føler at hun ikke har fått det til. ”Å få det til” handler i hennes tilfelle om å score mål. For andre spillere kan det å prøve å skyte, være tilfredsstillende nok. Spillerne har ulike oppfatninger av hva det vil si å få det til. Katinka og venninnen hennes Victoria, er begge opptatt av å score mål, mens Sandra, en av nybegynnerne, sier seg godt fornøyd hvis hun har prøvd å skyte på mål i løpet av kampen. Det kan derfor være verdt å merke seg at de ulike utøverne kan sitte igjen med forskjellige erfaringer og følelser etter én og samme kamp. Det er ikke nødvendigvis slik at alle spillerne opplever glede selv om laget vinner. Det kan være flere årsaker til det, og én av dem kan være at utøveren ikke har innfridd sine egne forventninger.

På tross av disse individuelle erfaringene, opplevde jeg at jentene *uttrykte* glede når laget vant en kamp. I barneidretten er det lek og glede som ideelt sett skal stå i sentrum, og ideen ”tap og vinn med samme sinn” står sterkt. Det er dette som ideelt sett skal være ”the dominant mood” (MacAloon 1984:253). I slike situasjoner kan en tolke spillerne som en gruppe som deler de samme emosjonelle erfaringene, i alle fall utad. Felles erfaringer kan igjen bidra til å gi en styrket følelse av fellesskap og tilhørighet. Slik kan det hevdes at håndballkampen har et integrerende aspekt ved seg, fordi personlige opplevelser og sosiale grupperinger underkommuniseres. I stedet er det fellesskapet og lagets prestasjoner som fremheves. På lignende vis tolker MacAloon (1984) den olympiske åpningsseremonien som et forsøk på å skape en slik følelse av samhold og fellesskap.

At det er laget og lagets prestasjoner sett under ett, og ikke enkeltspilleren som fremheves, er et typisk kjennetegn ved lagidrett. Det forventes av deg som lagspiller at ”gruppens mål prioriteres foran enkeltspillerens mål. (...) Det er (...) viktigere at laget vinner enn at en enkelt spiller tildeles spilletid” (Giske 2006:211). Den viktigste prioriteringen du som lagspiller må gjøre, er altså å sette laget i første rekke. Personlige ambisjoner og målsetninger bør komme i andre rekke. Eller som Maiken formulerte det; *”Ikke gå ego hvis du ikke har en god mulighet til å score mål.”* Hun er ikke alene om å mene at fordi håndball er et lagspill, er det svært viktig at alle føler at de er med på å spille. Det er ikke rom for, eller i alle fall ikke aksept for, å kjøre sin egen egotripp eller sin egen agenda. Katinka og Victoria mente at det var viktig at alle får prøve seg, men at det i bunn og grunn er viktigst at laget scorer mål. Og det er greit at de som *feiger ut* eller blir stående som *ballkaster*, blir byttet ut til fordel for spillere som forsøker å skyte på mål. Det forventes, både av trenere og medspillere, at du gjør en innsats for lagets skyld. Spillerne er tydelige på dette, mens trenerne ikke uttrykker dette i klartekst. Det ideelle er at alle skal få spille (like mye), mens spillerne på sin side stort sett er enige om at man kan og bør bli byttet ut hvis man ikke gjør en skikkelig innsats på banen. Dette er noe jentene synes er både forståelig og akseptabelt. Hanna formulerte det slik;

”Hvis man bare står der lissom, og ikke prøver å skyte eller noe, så må man nesten byttes ut. Fordi man ødelegger ikke bare for seg selv, det går jo utover hele laget, og det er lissom litt dumt for de andre. Håndball er faktisk en lagidrett, ikke sant.”

At laget som et kollektiv kommer i første rekke, var også noe som ble uttrykt blant foreldrene på tribunen. De applauderte enkeltspilleres prestasjoner, men ropte sjelden spillerens navn. I stedet ropte de *”Heia Oslolaget.”* Fra trenerne hørtes lignende tilrop som *”Kom igjen, jenter”* eller *”Bra, jenter!”*, oftere enn for eksempel *”Bra, Maiken!”* Det var i det hele tatt *lagets* prestasjoner som ble fremhevet på kamparenaen. Noe publikum og trenere bidro til å forsterke ytterligere.

I dette kapittelet har jeg tatt utgangspunkt i håndballkampen, og vist hvordan den kan sies å ha en rolle som sosialiseringssagent for de unge spillerne på Oslolaget. Monas utvikling har fungert som et eksempel på hvordan en nybegynner sosialiseres og inkluderes i laget. Dette viser hvordan sportslige ferdigheter og prestasjoner kan ha innvirkning på det sosiale samspillet, og det sier noe om hvilke kriterier som ligger til grunn for en større aksept innad i laget. Gjennom å få spilletid i kamper, gikk Mona fra å være *”én av nybegynnerne”* til å bli

en ekte håndballspiller og i større grad en del av laget. Monas samhandling med de andre spillerne på laget endret seg mer eller mindre i takt med hennes utvikling av håndballferdigheter samt erfaring med å spille kamper. Dette viser hvordan mestring spiller en viktig rolle i barneidretten, og hvilken innvirkning det kan ha på det sosiale samspillet og de sosiale mekanismene i spillergruppen. Jeg har brukt håndballkampen som utgangspunkt, for å illustrere hvordan likhet som verdi overkommuniseres (situasjonelt), blant annet gjennom symbolbruk (håndballdrakten). Spillerne snakket ofte om lagtilhørighet og samholdet innad i laget, men det var først i kampene at slike verdier ble synliggjort i praksis. Spillerne oppmuntret og støttet hverandre, og slik ble sentrale verdiene gitt et konkret uttrykk. Kampen representerer idealet, mens treningene representerer samspillet slik det fortonet seg til daglig. Symbolbruk i form av håndballdrakten har stått sentralt, fordi klær er meningsbærende, og spiller derfor en viktig rolle. I dette kapitlet har jeg også understreket hva det er som underkommuniseres. Selv om spillerne uttrykte seg likt i etterkant av kampene de hadde spilt, viste det seg ofte at de satt igjen med ulike erfaringer. Dette leder over i neste kapittel, som handler om sosialisering. Her kommer jeg tilbake til viktigheten av å få frem mangfoldet, fordi sosialisering ikke foregår som enveis-prosesser.

Kapittel 5: ”De må lære oss å bli gode”

Sosialisering er læring og formidling av verdier, kunnskap og ferdigheter som anses som ettertraktelsesverdige og viktige i et samfunn. Gjennom en vellykket sosialiseringssprosess oppnår individet en ”samfunnsmessig kompetanse og føres inn i et verdifelleskap” (Aasen 1987:9). Sentrale temaer i dette kapittelet er *hva* som formidles, *hvem* som formidler og *hvordan* formidlingen foregår. Håndball er en aktivitet som krever fysisk utfoldelse, og sosialiseringen av ferdigheter eller kroppslige praksiser blir derfor viktig i denne sammenheng. Med utgangspunkt i Connerton (1989) og Molander (1996) setter jeg fokus på kroppspraksiser, og på hvordan verdier og holdninger formidles gjennom levende modeller (Connerton 1989) i barneidretten.

Innenfor barneidretten finnes holdninger, verdier, og samhandlingskoder som i praksis sosialiseres gjennom trenere, foreldre, lærere og jevnaldrende. Med årene tilbringes stadig mer tid utenfor hjemmet; i skolen, i idrettslaget og på jobben, og her er det gjerne andre personer som blir viktige for den personlige utviklingen. Foreldrene blir ikke uviktige, men det kommer også andre til, for eksempel lærere, trenere samt jevnaldrende i miljøer barna omgås i. De ulike arenaene barna deltar på, har i mange tilfeller overlappende verdier og holdninger som anses som viktige i sosialiseringen. Flere verdier kan forstås som ”generelle” i samfunnet, men de kan komme til uttrykk og formidles på flere forskjellige måter i de ulike kontekstene. Typiske generelle verdier er å ta hensyn til hverandre og evnen til å samarbeide. Dette er to egenskaper som foreldre i Oslolaget verdsetter høyt, og de mener at barneidretten/lagidretten bidrar til å fremme slike verdier. Det å kunne samarbeide og ta hensyn til andre, er verdier som er viktige også i andre sammenhenger.

Som Rudie (2007) påpeker er ikke sosialiseringssagenter utelukkende personer, men også større komplekser som utgjør den virkeligheten man handler innenfor. Men i slike komplekser, er det *mennesker* som handler. For spillerne i Oslolaget er de idrettspolitiske beslutningene med på å legge føringer for deres aktiviteter på håndballbanen. NIF og NHF utformer regelverk og retningslinjer, som klubbene og trenerne må følge. Trenerne videreformidler på denne måten sentrale verdier og holdninger, og Mia og Sunniva blir på denne måten levende modeller i sine roller som håndballtrenere.

Levende modeller og imitasjon

Som nevnt i kapittel fire, er Connerton (1989) opptatt av inkorporerte kroppspraksiser, og som eksempel bruker han måter mennesker sitter på. Små barn gjennomgår en sosialiseringssprosess, ved at voksenpersoner korrigerer dem til å sitte riktig. I en slik sosialisering inngår også verbale korrigeringer som ”jenter sitter ikke sånn” eller ”gutter sitter ikke sånn.” Tilstedeværelsen av slike levende modeller, kvinner og menn som sitter slik det skal gjøres (riktig), er essensielt for denne formidlingen, hevder Connerton (1989:73). Levende modeller og imitasjon er avgjørende elementer i alle former for sosialiseringssprosesser, også i idretten. Treneren innehar en viktig rolle som både formidler av riktige holdninger og væremåter, i tillegg til å fungere som levende modell for de yngre spillerne.

De kroppslige ferdighetene som kreves, må praktiseres og utvikles gjennom stadige repetisjoner. I Oslolaget fungerer Mia og Sunniva som levende modeller for de unge håndballspillerne, og dette synliggjøres særlig på treningene. De ulike øvelsene som skal gjøres, blir først forklart muntlig av trenerne. ”*Her skal dere kaste ballen til Mia, være i fart når dere får den tilbake og så finte dere forbi Victoria som står i forsvar. Høres det greit ut eller?*” For å ytterligere vise hva de mente, stilte Mia seg i forsvar, mens Sunniva viste hva angrepsspilleren skulle gjøre. Selve fintebevegelsen viste de flere ganger, både i ”sakte film” og i reelt, raskt tempo. Deretter var det spillerne sin tur til å prøve seg. Mia og Sunniva ga tilbakemeldinger til spillerne underveis, der de forklarte hvordan de kunne gjøre det bedre og/eller hva som var bra med det de gjorde. Trenerne er opptatt av å forklare hvorfor de ulike øvelsene skal gjøres på én spesiell måte. Et eksempel er når spillerne trener på å finte seg forbi en forsvarsspiller. Da er det viktig å lande med begge beina samtidig, ”*hvis ikke regnes det som to skritt, og dommeren vil blåse for for mange skritt allerede før dere får skutt. Det er også viktig å gjøre bevegelsene ordentlige, slik at forsvarsspilleren blir lurt til å gå den andre veien.*” Ved å legge til slike kommentarer, forsterkes selve innlæringen ved at spillerne både får en verbal og fysisk formidling. De fysiske ferdighetene kan ikke læres bort utelukkende gjennom verbal formidling, de må også vise spillerne de ulike teknikkene som trengs for å bli en god håndballspiller. Mia og Sunniva la ofte opp treningene etter dette mønsteret; en kombinasjon av fysisk demonstrasjon supplert med verbalt kommuniserte forklaringer.

Formidling av levende kunnskap

Molander (1996) ønsker å utvikle en kunnskapsteori om det han omtaler som kunnskap i handling, eller levende kunnskap. I den vestlige verden er det, i følge Molander, slik at man ser for seg at den teoretiske kunnskapen er forut for selve handlingen (1996:9), og at de praktiske ferdighetene dermed anses som mindre verdt enn den teoretiske. Molander mener derimot at menneskelige handlinger er grunnleggende for kunnskapen, og han ønsker derfor å fokusere på den levende kunnskapen (1996). Den praktiske kunnskapsformidlingen innad i Oslolaget foregår som oftest som beskrevet over; trenerne bruker sin egen kropp og sine egne ferdigheter for å vise spillerne hvordan en øvelse skal gjøres. Mia og Sunniva har en fordel i og med at de selv er aktive håndballspillere. Fordi de besitter denne erfaringen, vet de en del om hva som skal til for å bli en god utøver. På treningene bruker de to trenerne mye tid på å vise hvordan de ulike øvelsene skal gjøres. De er opptatt av at jentene skal gjøre det riktig. De spillerne som ikke får det til, tas til side for at trenerne skal kunne vise dem øvelsen én gang til. Trenerne gir ekstra oppfølging til de som måtte trenge det, for på den måten å forsøke å utvikle ferdighetene til samtlige av spillerne.

Mia og Sunniva kan instruere, forklare og vise, men til syvende og sist er det spillerne som må utføre handlingen. Aktiv deltagelse og erfaring er den eneste måten å lære håndballsporten å kjenne. Likevel er gode råd og instruksjoner viktige, og de spiller en viktig rolle i læringsprosessen (1996:41). Molander bruker tyst kunnskap, og illustrerer med det å lære å sykle. Selv om man skulle få en fullstendig beskrivelse av en sykkel samt hvordan man skal bruke den, vil ikke dette være nok til at man klarer å sykle første gangen man setter seg på den (1996:41). Man må lære gjennom å gjøre, og på denne måten innta en deltagerposisjon (1996:152-153).

Mia og Sunniva som levende modeller

Spillerne på Oslolaget omtalte aldri Mia eller Sunniva som forbilder. Samtidig legger de ikke skjul på at deres valg og holdninger i én eller annen grad er påvirket av disse aktørene. Katinkas utsagn fra kapittel tre indikerer nettopp dette: ”*Det viktigste er at man har det gøy. Det er dét Mia og Sunniva sier til oss (...).*” Katinkas utsagn sier noe om hvilke holdninger som formidles av trenerne. Mia og Sunniva er opptatte av at både kamper og treninger skal gi spillerne positive opplevelser. De er bevisste på at spillerne ser opp til dem, og at det

derfor blir ekstra viktig å formidle riktige holdninger og verdier ovenfor spillerne. Å fremstå som gode forbilder, er noe de begge er opptatt av. Både Mia og Sunniva er aktive håndballspillere i et av klubbens eldre lag, noe som er med på å forsterke deres posisjon som levende modeller.

I forbindelse med samtalene jeg hadde med de to trenerne, ga de uttrykk for sine ambisjoner og holdninger i forhold til det å være håndballtrenere. Da jeg spurte spillerne om hvilke forbilder de hadde, var det kun to navn som kom opp; Gro Hammerseng og Kristian Kjelling, begge profilerte håndballspillere på Norges landslag. Mia og Sunniva ble ikke nevnt i slike sammenhenger, men dette betyr ikke dermed at de ikke hadde en viktig rolle i læringsprosessen. *Forbilde* er forøvrig et emisk begrep, og spillerne brukte det når de snakket om profesjonelle idrettsutøvere, ikke trenere. Mia og Sunniva er likevel svært viktige når det gjaldt sosialiseringen på håndballbanen, i den betydning at de fungerte som levende modeller. Men det er ikke bare rent håndballtekniske ferdigheter som formidles på idrettsarenaen. Mia og Sunniva forsøker å formidle gode holdninger om samarbeid, lagånd og engasjement. En del av denne sosialiseringen foregår gjennom verbal kommunikasjon i form av beskjeder, tilrop og samtaler på treningene.

På spørsmål om hun tror det er viktig med forbilder i idretten, svarte Mia;

”Å ja! Man trenger ikke nødvendigvis har én spesiell, men at man har noen favoritter å se opp til, tror jeg er veldig viktig. Jentene lærer at man ikke skal gi opp, og at man skal støtte de andre på laget. Og man skal gjøre sitt beste – alltid! Jeg prøver å vise jentene at det er naturlig å feile, og at det er dét som skal til for å bli bedre. Det er veldig viktig at man gir 110 % til enhver tid, og at det ikke har så mye å si hvor god man er, men hvor mye man gir i øvelsene. Også utenfor banen er det jo dette med at Sunniva og jeg ikke lar de vite at vi drikker eller fester og sånn. Også at man må passe på vennene sine både på laget og utenom. Gi en klem når du ser venninnen din er litt nedfor eller stille, og bare være der for hverandre. Sunniva og jeg er jo veldig gode venner, så vi håper at vårt vennskap kan være noe de også vil ha, og at de tar vare på venne sine.”

Mia ønsket å fremstå slik at hun kunne inspirere de yngre spillerne til å gjøre de riktige tingene, og til å utvikle gode holdninger og verdier. Som trener fremhevet hun viktigheten av å hele tiden yte sitt beste, i tillegg til evnen til å være en god venn. I tillegg er festing noe hun toner ned i sin rolle som håndballtrener. Som levende modeller og håndballspillere, kan Sunniva og Mia samtidig representere ekte håndballspillere. Ekte håndballspillere er begrepet Broch (2003) bruker for å si noe om hvorfor unge håndballspillere bruker knebeskyttere, når de i realiteten ikke faller (og dermed ikke har behov for dem). Broch

mener dette handler om et ønske om å imitere sine forbilder, og at dette derfor er et forsøk på fremstå som ekte håndballspillere.

Mias ambisjon som trener var å lære spillerne å ha den riktige innstillingen som idrettsutøvere; ”Å gi alt hele tiden, det er viktigst! Er det noe i veien, så gi beskjed til treneren, men ikke tenk at ’idag gidder jeg ikke ta i, jeg er litt sliten’, for det holder ikke.” Mia fortalte meg at hun forsøker å lære spillerne å muntre hverandre opp, og gi sine medspillere positive og oppmuntrende tilbakemeldinger. Sunniva fortalte at hun forsøker å lære spillerne at de må jobbe hardt, slik at de etterhvert kan skjønne mer av selve håndballspillet ute på banen. Som trener ønsket hun å få spillerne til ”*tenke mer kollektivt*”, foreløpig kom *team-spiriten* kun til uttrykk når de unge utøverne spilte kamp. Hun etterlyste denne innstillingen oftere, og håpet og trodde den ville komme sterkere frem etter som spillerne ble eldre. Spillerne selv hadde også meninger om hva trenerne burde lære dem. Svaret som gikk igjen når jeg spurte dem var ”å lære oss å bli gode” eller ”å lære oss å bli bedre.” De var mest opptatt av det sportslige aspektet ved læringen; det å utvikle seg som håndballspillere. Mia og Sunniva fremhevet kollektiv tankegang som hovedfokuset i læringsprosessen. Å *tenke som et lag*, er noe av det mest grunnleggende i all lagidrett. Det at gruppens mål prioriteres, anses ofte som avgjørende for å oppnå gode resultater ute på banen.

Mia og Sunniva var med sine 16 år relativt unge til håndballtrenere å være.

Gjennomsnittsalderen på trenere i barne- og ungdomsidretten i Norge er 37 år (Enjolras et al 2005:65). Mia og Sunnivas unge alder, kan ha bidratt til å forsterke deres posisjon som levende modeller. Marit, som var i begynnelsen av 40 årene, uttrykte sine tanker rundt dette i en samtale vi hadde. Hun anså ikke seg selv som et forbilde for spillerne på laget. Marit mente alderen var en sentral faktor i denne sammenheng, og at hun derfor blir betraktet mer som en forelder i stedet; ”*Jentene syns vel at alle som er over 30 år, er gamle.*” Derimot trodde hun Mia og Sunniva fungerte som forbilder for jentene, i og med at de er nærmere i alder. Mindre aldersforskjell gjør muligheten for identifiseringen vesentlig større, mente Marit. Spillerne betraktet ikke sine to trenere som voksne, men mer som ungdommer. Kjønn er også en relevant faktor i denne sammenheng. I følge Broch (2003) har unge jenter en tendens til å beundre og se opp til sine kvinnelige trenere, mens mange blir betatt av sine unge mannlige trenere. På denne måten kan kjønn og alder spille inn som sentrale faktorer når det gjelder relasjonen mellom unge utøver og trener (2003:80-81). I denne oppgaven har

ikke kjønn vært et aspekt jeg eksplisitt har trukket frem, men dette betyr ikke at kjønnsdimensjonen ikke er relevant. Oppgaven handler på mange måter om sosialisering av kjønn og feminitet, og Mia og Sunniva representerer ekte kvinnelige håndballspillere.

Foreldrenes påvirkning

I Oslolaget var flere av foreldrene mer eller mindre en direkte årsak til barnas idrettsdeltagelse. Caroline fortalte meg at hun begynte å spille håndball fordi faren hennes foreslo det. Dette er en far som selv har erfaring fra håndballsporten, og som ga uttrykk for at også datteren burde prøve seg innen denne idretten. Foreldrens egen erfaring med idrett, utgjør en sentral faktor når det gjelder barnas valg av fritidsaktivitet (Bandura sitert i Mjaavatn og Gundersen 2005:67). Bandura er opptatt av sosiale læringsprosesser, og ønsker å vise betydningen av å ha gode modeller i hverdagen som man kan etterligne (2005). Derfor mener han at foreldre som er fysisk aktive, vil forsøke å overføre denne interessen til sine barn. Dette kan også overdrives, noe det finnes en rekke eksempler på i barneidretten. Når barna blir eldre, overtar ofte jevnaldrende venner foreldrenes rolle (2005). Dette utdyper jeg nærmere mot slutten av kapitlet.

Bruttoutvalg	Nettoutvalg	Responstrate
22 ¹⁷	15	62 %

Tabell 1: Bruttoutvalget er det totale antallet skjemaer som ble delt ut. Nettoutvalget viser hvor mange som svarte og returnerte skjemaet, mens responsraten viser denne andelen i prosent.

Av 22 utdelte skjemaer, ble femten stykker fylt ut og returnert til meg. Samtlige foreldre svarte at de har drevet med en form for idrett i oppveksten. Dette er et funn jeg tror er viktig å få fram, fordi foreldres engasjement og støtte har stor innvirkning på barnas

¹⁷ Det er 23 spillere på Oslolaget, inkludert ett søskenpar. Derfor ble det utdelt 22 skjemaer.

idrettsdeltagelse. Spørreskjemaet besto av en kombinasjon av egendefinerte svaralternativer (der foreldrene skulle krysse av ved det svaret som passet best) og åpne linjer der foreldrene kunne utforme sine egne svar (se vedlegg 4). Spørsmålene dreide seg blant annet om egen idrettsbakgrunn, tanker rundt døtrenes idrettsdeltagelse, samt holdninger til forskjellsbehandling av unge spillere. I spørreskjemaene svarte et flertall at de mener det er viktig at idrettsdeltagelsen oppleves som gøy. Det skal være en arena der mestring og idrettsglede får stå i fokus, noe som i stor grad gjenspeiler flere av spillernes innstilling til egen idrettsdeltagelse. Idretten anses gjerne for å formidle de riktige verdiene til barn og unge, verdier som oppfattes som grunnleggende og viktige i det norske samfunnet. Foreldrene i Oslolaget fremhevet flere aspekter de vurderte som positive for barnas personlige utvikling; opplevelse av samhold, utvidelse av sosiale nettverk, utviklingen av et sunt forhold til kropp og trening, opplevelse av mestring, sette seg mål og flytte grenser, samt de helsemessige fordelene ved å være fysisk aktiv (se også Strandbu 1997:47, Broch 2003:80). Samtlige av de femten foreldrene som svarte på spørreskjemaet, svarte 'ja' på spørsmål om de selv hadde drevet med idrett i oppveksten. Omtrent halvparten (syv stykker) svarte at de hadde vært innom både individuell idrett og lagidrett.

Foreldrenes positive innstilling til idrett, og da særlig lagidrett, er en mer eller mindre avgjørende faktor for barnas valg av fritidsaktivitet. Likevel er det en annen gruppe mennesker, andre modeller, som sannsynligvis har en enda større påvirkning på barnas valg. Jevnaldrende og venner i nærmiljøet har mye å si for hva barna ønsker å bruke tiden sin på. Alle jentene som deltok på gruppesamtalene, svarte at venners valg i stor grad var avgjørende for valg av aktivitet. Venner spiller en viktig rolle i formidlingen av sentrale verdier og holdninger. At vennsrelasjoner er viktige på idrettsarenaen, understrekes av både spillere, foreldre og trenere. Også NIF fremhever dette aspektet ved idrettsdeltagelse. "I håndball er det viktig å få seg mange venner", står det skrevet i brosjyren "Håndballunger i kamper" (1996). I "Idrettens barnrettigheter" (2007) poengteres dette ytterligere; "Barn som driver med idrett, gjør det fordi de synes det er moro. Sammen med venner får de opplevelser og lærdom for livet" (2007:2). I tillegg til idrettslaget (medspillere, trenerne, publikum og dommerne), innehar også skolen (medelever og lærere) en viktig rolle i læringsprosessen.

Forestillingen om den ekte håndballspilleren

Rudie (2007) anvender begrepet sosial ferdighet for å beskrive de ferdigheter og den fortrolighet som er nødvendig for å kunne gå inn i bestemte roller (2007:93). Dette begrepet knytter jeg opp mot forestillingen om den ekte håndballspilleren. Hvilke kriterer må oppfylles for å kunne kalle seg en ekte håndballspiller? Det handler kanskje først og fremst om håndballrelaterte ferdigheter, men også om kropp, klær og ting, som igjen kan bidra til å forsterke en slik status eller posisjon. Et annet viktig aspekt ved en slik rolle, er å inneha de riktige holdningene, i forhold til laget, trenerne og sin egen innsats.

Spillerne på Oslolaget er elleve år gamle, og har mange år foran seg på håndballbanen. De har mye å lære, og sosialiseringen som foregår på idrettsarenaen er en kontinuerlig prosess. Broch (2003) hevder at unge utøvere ser opp til og forsøker å etterleve en forestilling om den ekte håndballspilleren. Etter samtaler med spillerne på Oslolaget har jeg dannet meg et bilde av hva som kjennetegner en slik status eller rolle. I denne delen av oppgaven ser jeg på hvilke forestillinger som eksisterer. Ideen om den ekte håndballspilleren er en del av sosialiseringprosessen, og formidlerne kan knyttes til sosialiseringssagenter og levende modeller.

”Det er hele laget sin skyld hvis vi taper kampen”

Som håndballspiller er du en del av en større helhet, og det forventes at du setter laget foran deg selv. Å ha en slik kollektiv innstilling er viktig i forhold til forventningene tilknyttet den ekte håndballspilleren, og kan derfor kalles en sosial ferdighet. Å jobbe for laget anses som en nødvendig ferdighet dersom man skal oppfylle kravene i forhold til en slik rolle. En annen sosial ferdighet er evnen til å aldri utpeke syndebukker når laget møter motgang. Dette er et viktig poeng og en sentral samhandlingskode innenfor all lagidrett. Det eksisterer ingen syndebukker i lagidretten, rent retorisk. Derimot fremheves heltene; de som har gjort det bra. Toppscoreren, eller andre som har utmerket seg positivt, får skryt fra både medspillere og trenere. Mens en spiller som har gjort en dårlig kamp (enten i forhold til det som er vanlig for henne å prestere eller i forhold til andre spillere), forbigås gjerne i stillhet. Det er én for alle og alle for én. ”Hvis noen bommer på et skudd, så sier man bare at det går bra. Hvis man taper kampen, så er det hele laget sin skyld. Det er jo tross alt lagidrett da”, forklarte Hanna meg. Dette er et fenomen som ikke bare eksisterer i barneidretten, men også

på elitenivå er dette noe som finner sted. Aftenposten (27.09.2007) hadde en artikkel om det norske kvinnelandslaget i fotball. Laget hadde tapt mot Tyskland i VM-semifinalen, og én av de norske spillerne hadde vært uheldig og scoret selvmål. Etter kampen uttalte hun til media; ”*Jeg følte jeg sviktet alle sammen. Men vi driver jo lagidrett, gjør ting sammen, det er ingen som står alene.*” Slike holdninger kan analyseres i lys av en grunnleggende likhetstankegang, som står sterkt både i barne- og voksenidrett, på bredde- og toppnivå. Lagidrett handler om fellesskap og likeverd, og det er laget som en gruppe som sammen er ansvarlig for dårlige resultater.

“Håndball er ingen frøkensport”

For å kunne bli en god utøver og en god representant for de ekte håndballspillerne, er styrke og utholdenhet to sentrale egenskaper. Samtidig var det nettopp dette spillerne fremhevet som viktige årsaker til at de drev med idrett. ”*Jeg har ikke akkurat lyst til å bli tjukk heller da. Sånn som de er i USA, lissom. Derfor er det viktig å trene*”, forklarte Sara meg. Den ekte håndballspilleren synes det er gøy å trene, og hun stiller opp på treninger og kamper. I Oslolaget aksepteres fravær hvis det dreier seg om sykdom. Å reise bort aksepteres også, fordi dette er sjelden noe spillerne selv kan bestemme over. På grunn av deres unge alder, er fritiden i stor grad foreldre- og voksenstyrt. Det er de voksne som bestemmer når familien skal reise bort. Å gå til frisøren derimot, er ikke like akseptert, verken hos Mia, Sunniva eller hos spillerne forøvrig. På én av treningene var Ulrikke fraværende, og Mia så seg rundt; ”*Hvor er Ulrikke*”, spurte hun, henvendt til Marte og Sara. Klokken hadde passert halv fire, og hun hadde samlet spillerne rundt seg for å gi noen korte beskjeder. Sammen med Ulrikke, utgjør Marte og Sara en trio som henger mye sammen både på og utenfor håndballbanen. Mia ventet på svar. ”*Ulrikke kommer ikke, fordi hun skulle til frisøren*”, svarte Sara. ”*Hos frisøren? Dét er jo ikke akkurat noen gyldig grunn da*”, svarte Mia. Mia sin reaksjon på Ulrikkes fravær kan gi en indikasjon på hva som forventes av spillerne, i tillegg kan dette si noe om den typen kvinnelighet som sosialiseres på håndballbanen. Trenerne oppfordrer spillerne til å bli tøffere i måten å spille på, og ikke være redde for å ”*gå i kroppen på hverandre*.” Med alderen blir håndballsporten stadig mer ”fysisk tøff”, men allerede i ung alder formidler trenerne at de må *gi alt og ta i skikkelig*. Også blant foreldrene oppfattes håndballsporten som en idrett med mye kroppskontakt; ”*Håndball er jo ikke akkurat noen frøkensport, så skader må man vel bare regne med etterhvert.*” For de elleve år gamle

spillerne på Oslolaget, var det viktig å understreke at hva man har på seg på treninger er helt ubetydelig; ”*Det er absolutt ikke viktig. Man er jo her for å trene, og da tar man bare på seg et eller annet. Joggebukse og t-skjorte, pleier jeg å trene i*”, fortalte Caroline meg i forbindelse med gruppesamtalen. Slike utsagn gir indikasjoner til hva slags feminitet som formidles og aksepteres på håndballbanen. At spillerne er opptatt av klær og moter til daglig, er ikke noe de legger skjul på. Før og etter trening snakket de ofte om nye klær de hadde fått, eller hva de ønsket seg. Mens når det gjaldt treningsklær, så hevdet de at klærne de hadde på seg var tilfeldige eller de var valgt ut fordi de var behagelige å ha på seg. Selv om spillerne ikke snakket om det, så var det en rekke likheter i hvordan de gikk kledd. Det er tydelig at heller ikke idretten ”slipper unna” moter og trender hva gjelder klær og utstyr.

Klær og utstyr

I tillegg til å forholde seg til en rekke normer for riktig oppførsel på håndballbanen, er også klær og utstyr viktige elementer for å forsøke å leve opp til forestillingen om den ekte håndballspilleren. Broch (2003) er blitt oppmerksom på unge utøveres bruk av knebeskyttere, et funn han finner interessant. Han ser hvordan unge håndballspillere (jenter) tar på seg knebeskyttere, noe han vurderer som lite nødvendig i deres tilfelle, fordi de sjelden faller i gulvet (2003:88). Dette er også noe jeg merket meg blant jentene i Oslolaget. Mange av spillerne har beskyttelse på begge knærne, men det er sjelden de faller overende i kampene. Line, Maiken, Hanna og Caroline er, i følge Mia, blant lagets beste spillere, og er også blant unntakene som ofte får bruk for knebeskyttelse. De kaster seg gjerne inn i mellom forsvarsspillerne for å skyte på motstanderens mål. Hensikten med en slik knebeskyttelse er å forhindre skader på kneet når man faller i gulvet. Men verken Line, Maiken, Hanna eller Caroline brukte noen form for beskyttelse på treningene. Betyr dette at det er større sjanse for å falle eller skade seg på kamper enn på trening, eller er det heller slik at knebeskyttere oppfattes som en del av ”uniformen” som brukes i kampsammenheng? Jeg opplevde ikke treningene som noe ”roligere” enn kampene. Snarere tvert i mot. Sara, var blant de mange spillerne på Oslolaget som ble mer forsiktig og mer passiv når hun spilte kamper. Alvoret og forventningspresset som mange av spillerne opplever i forbindelse med kampene, ser ofte ut til å legge en demper på deres mot til å prøve seg på ting de har trent på på treningene. Derfor synes jeg at treningene og treningskampene ofte fortonet seg som mer fysisk tøffe, enn en kampsituasjon. På treninger var det dessuten flere enn ”stjernene” som prøvde seg på

finter og skudd, mens på kamper ble mange av disse mer tilbakeholdende og passive. Jeg mener derfor at årsaken til knebeskytter-bruken på kamper, henger sammen med en forestilling om den ekte håndballspilleren. Unge spillere blir på et vis miniatyr-utgaver av sine eldre forbilder på håndballbanen, med relativt identiske drakter, sko og knebeskyttere. Broch mener at dette er hovedårsaken til at unge håndballspillende jenter bruker en slik beskyttelse (2003:88), og med bakgrunn i egne observasjoner på feltarbeid kan jeg si meg enig i denne påstanden.

Nummer på håndballdrakten er også noe som mange håndballspillere er opptatte av, og Broch (2003:89) mener at dette særlig kommer til uttrykk i 16-17 årsalderen. Kampen om ”det riktige tallet” kan sees i sammenheng med (personlige) lykketall og idoler (både på og utenfor håndballbanen). Det er et vanlig fenomen innen idretten at utøverne har spesielle rutiner (ritualer) og/eller klær i forbindelse med kampavvikling (se for eksempel Leseth 1997). Blant spillerne på Oslolaget var det kun et fåtall som var opptatt av å spille med et bestemt nummer. For eksempel ville Sara spille med nummer åtte på ryggen, fordi det var bursdagen hennes. Mens Hanna ville spille med samme nummer som sitt forbilde på håndballbanen. Da jeg som yngre var aktiv på håndballbanen, var det ofte kamp om enkelte draktnummere. Flere hadde syv eller ni som lykketall, i tillegg var Eric Contona, stjerne på fotballaget Manchester United, nummer syv. Den italienske fotballspilleren Roberto Baggio var også populær blant flere av mine medspillere, inkludert meg selv, så drakten med nummer ti var svært ettertraktet. Det er med andre ord ikke bare forbilder på håndballbanen som spiller inn. Også utøvere fra andre idrettsgrener har høy stjerne blant yngre spillere.

De færreste av spillerne vil hevde at foreldrene er deres forbilder, men dette betyr ikke det samme som at foreldrene ikke har en rolle når det kommer til sosialisering. I tillegg til trenerne, fungerer foreldrene som levende modeller for de unge utøverne. Foreldrenes holdninger og verdier har stor innvirkning på barnas virkelighetsoppfatning (Bandura i Mjaavatt og Gundersen 2005)..

Den norske skolens rolle i sosialiseringen

Det var tidlig februar måned, og stadig flere spillere hadde kommet inn i hallen. Hanna og Helena var midt i en samtale om et karneval som hadde blitt arrangert på skolen tidligere samme dag. Det beste kostymet hadde blitt premiært, og det var Helena som hadde vunnet

denne prisen. ”Du fortjente det ikke”, utbrøt Hanna henvendt til Helena. ”Du er hyggelig i grunn”, svarte Julie sarkastisk, tydelig irritert over venninnens kommentar. ”Ja, men du gjorde ikke det. Det var jo andre som hadde bedre kostyme enn deg”, fortsatte Hanna. ”Ja, ja...men uansett da. Det er jo ikke akkurat så veldig hyggelig at du sier sånt...at mitt kostyme var dårligere lissom”, svarte Helena. Hun tok frem håndballen fra treningbagen sin, og løp ut på banen. Jeg hørte ikke noe mer snakk om karnevalet.

Denne episoden gir en indikasjon på hvilke holdninger som eksisterer i den norske skolen. Å si at noen eller noe er bedre enn andre eller annet, fører til reaksjoner. Dette gjelder i skolen, så vel som på andre arenaer.

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i håndballsporten, for å si noe om grunnleggende verdier og holdninger i den norske barneidretten. Dette er ideer som har en sentral plass i den norske barneoppdragelsen (sosialiseringen av barn) i det norske samfunnet. Helt avslutningsvis formidler jeg noen tanker om skolen og dens rolle i sosialiseringssprosessene. Hensikten med dette er å vise at mange av de sosiale mekanismene jeg har beskrevet i denne oppgaven, også eksisterer innenfor den norske skolen. På denne måten ønsker jeg å vise at de verdier og holdninger som utgjør Oslolagets handlingsrom, er representativt også mer generelt i det norske samfunnet. Likhetsidealet kommer til uttrykk og formidles på flere ulike arenaer, hvorav skolen er én av dem. Fordi jeg selv ikke har gjort feltarbeid i en skolesituasjon, viser jeg til Lidéns (2001) forskning på dette området. Hun er opptatt av å vise hvordan likhetstankegangen fungerer som en avgjørende faktor i den norske ”enhetsskolen”, og at dette har konsekvenser for sosialiseringen av holdninger og verdier. Grunnprinsippet er at ”skolen skal gi barn like betingelser og likestilte muligheter for utdanning” (Lidén 2001:81). Dette minner om barneidrettens grunnleggende visjon om idrett for alle. Likhetsideologien er en viktig kode i det norske samfunnet (Lien et al 2001), noe som kommer til uttrykk på flere arenaer der barn er tilstede.

Lidén er opptatt av ”hvordan skolen skaper grenser for likhet ved å gjøre forskjeller irrelevante” (Lidén 2001). Læreren innehar den legitime makten til å definere hva som forventes av elevene (2001:78), på samme måte som treneren har en lignende rolle i idrettslaget. Lidén hevder at gjennom stadige gjentakelser, tilegner elevene seg ”de underliggende kodene” i forhold til det som forventes av dem i skolehverdagen. Dette gjelder både sosiale og kulturelle ferdigheter, så vel som de faglige (2001:79). På

håndballbanen kan slike forventninger knyttes opp mot forestillingen om den ekte håndballspilleren. En rekke modeller kan trekkes inn når det her er snakk om forventninger. I hjemmet fungerer foreldre og søsken som viktige modeller, og det er på denne arenaen at barnet først må forholde seg til forventninger som stilles. Når barnet vokser opp, kommer flere levende modeller på banen, deriblant lærere og idrettsledere. På skolen formidler læreren kunnskap, verdier, ferdigheter og holdninger. Ideen om kunnskap i handling (Molander 1996), er også relevant i denne sammenheng. Barna kan ikke lære å lese eller regne, uten selv å innta en aktiv deltagerposisjon.

Kapittel 6: Avslutning

”Det finnes noen kulturtrekk som det fortsatt er grunn til å betrakte som typisk norske. Når man bruker ordet typisk i denne sammenheng, betyr det ikke at trekkene bare finnes i Norge. Det betyr at vi i vår retorikk, og ofte også i praksis, legger stor vekt på dem, og kanskje mer vekt enn andre” (Klausen 1996:216-217).

I følge Lien et al (2001) preger ideer om likhet vår måte å tenke, prate og samhandle på. Våre holdninger og verdier er et resultat av dette. Likhetsidealet fungerer som et ledende prinsipp i flere institusjoner i det norske samfunnet. Idretten er ett eksempel. I oppgaven har jeg vist hvordan ideen om likhet kommer til uttrykk; i samhandling, i retningslinjer og reglement (utformet av NIF og NHF), og i måten aktørene verbalt kommuniserer med hverandre på.

Jeg har tatt utgangspunkt i Oslolaget, for på den måten å si noe om den norske barneidretten. Oppgaven forteller om det å være elleve år gammel jente i et idrettsmiljø, og hva som skjer i forhold til sosialisering og verdiorientering. Innledningsvis skrev jeg at jeg skulle undersøke hvilke forventninger, verdier og holdninger som eksisterer og bidrar til å utforme den norske barneidretten. Og det er spillerne har fått mest plass i denne oppgaven. Jeg valgte å rette fokuset mot formidling og håndtering, og sosialisering har vært et sentralt stikkord. Fordi sosialisering og levende modeller henger nøye sammen, har jeg gjennom hele oppgaven trukket inn både foreldre og trenere, og analysert deres rolle og betydning i disse prosessene.

Håndballsporten har vært et godt utgangspunkt for å si noe om grunnleggende verdier og prinsipper i det norske samfunnet. Idretten er ikke et felt som eksisterer uavhengig av samfunnet forøvrig. I stedet kan og bør idretten forstås som en institusjon eller en arena, der sentrale ideologier kroppsliggjøres. Likhetsidealet fungerer som en verdi eller en kode i det norske samfunnet (Lien et al 2001), og i oppgaven har jeg vært opptatt av å vise hvilke uttrykk likhetsidealet får innenfor en idrettslig kontekst. Konkurransen er et sentralt element i alle former for idrettsaktiviteter, men hvordan kombinerer man likhetsidealet, med noe som handler om sammenligning og rangering av hverandres prestasjoner og ferdigheter? I oppgaven har jeg vist hvordan dette paradokset oppleves og håndteres av både spillere, foreldre og trenere. I denne oppgaven har jeg også tatt for meg selve håndballkampen, for å vise hvordan grunnleggende verdier og holdninger kommer til uttrykk og, ikke minst, formidles til de unge utøverne. I kapittel fire viste jeg hvordan trening og kamp fortøner seg

som to forskjellige sosiale situasjoner, og at det foregår en situasjonell underkommunisering av forskjellsskapende dimensjoner. I stedet er det tilhørigheten til *laget* som formidles og understrekes, og dette har jeg analysert i lys av forestillinger om den ekte håndballspilleren. Ved å analysere håndballkampen i lys av MacAloons (1984) perspektiver, understreket jeg min oppfatning av kampen som en annerledes begivenhet, som skilte seg fra ”det hverdagslige.” Noe av det som gjør håndballkampen annerledes, er draktene spillerne kler seg i. Dette er et klesplagg som kun brukes i slike anledninger, og som kan analyseres i lys av likhetsidealet. Ved at alle på samme lag går kledd likt, kan det hevdes at dette styrker lagtilhørigheten og fellesskapsfølelsen. Samtidig er en slik drakt med på å forme jentene til ekte håndballspillere. Mot slutten av kapittelet viste jeg hvordan ting vender tilbake til ”normalen” etter at kampen er ferdigspilt. Da gjenoppstår de forskjellsskapende dimensjonene (for eksempel sosiale grupperinger), samtidig som det kan ha skjedd endringer i forhold til status og posisjoner innad i laget som en følge av det som har skjedd i kampen.

I oppgaven har jeg vært opptatt av å få frem mangfoldet og kompleksiteten i feltet, og at ikke alle spillere tenker og erfarer likt. Likevel er både de verbale og kroppslige uttrykkene ofte ganske like, og dette mener jeg handler om sosialisering. Dette var hovedtema i oppgavens siste kapittel. Her rettet jeg analysen mot sosialiseringssagenter, levende modeller, levende kunnskap, klær og forestillingen om den ekte håndballspilleren. Jeg har undersøkt hvordan forestillinger, holdninger og verdier formidles og uttrykkes i forbindelse med håndballkampen. Og at dette kan fungere som en form for inkludering av nye spillere, der de lærer hva det vil si å være en håndballspiller. Teknikkene må læres, og dette skjer først og fremst gjennom erfaring. På denne måten har Mia og Sunniva fungert som levende modeller for de unge utøverne i Oslolaget. Mot slutten av kapittelet, trakk jeg inn den norske skolen. Tanken bak var å vise oppgavens relevans utover en idrettslig kontekst. Håndballsporten er et godt utgangspunkt for å kunne si noe mer generelt om verdier, forventninger og holdninger i det norske samfunnet forøvrig.

Hensikten med denne oppgaven har vært å si noe om hva slags forventninger elleve år gamle jenter møter i et håndballag, og hvilke verdier og koder som definerer dette feltet. Jeg har vært opptatt av å få frem spillernes erfaringer av og tanker rundt det å være en del av Oslolaget, og hvordan de opplever forholdet mellom likhetstankegangen og konkurranseaspektet i barneidretten. Med utgangspunkt i eget feltarbeid, samt annen forskning (for eksempel Broch 2003, Seeberg (2002) og Lidén 2001), har jeg med denne

oppgaven vist hvordan elleve år gamle jenter opplever det å befinne seg i et konkurranseorientert miljø, som idretten må kunne kalles. Selv om barneidretten, ideelt sett, er mindre fokusert rundt det å konkurrere, så er det ikke til å komme utenom at dette er et sentralt element også her. Ikke minst er det å konkurrere og måle krefter mot hverandre, noe som motiverer spillerne i Oslolaget. Samtidig er dette noe som må håndteres og uttrykkes i henhold til de verdier og holdninger som eksisterer i den norske barneidretten.

Det kunne være interessant å gjøre et sammenlignende feltarbeid av skolen og idretten, med et utgangspunkt i kjønn. I en skoleklasse, er det både gutter og jenter, og det hadde vært spennende å se om det var noen ulikheter i forhold til formidling, uttrykk og håndtering av likhetsidealet. Hermundur Sigmundsson og Jan Erik Ingebrigtsen (2006:80) indikerer at gutter har en tendens til å overdrive sine sportslige ferdigheter. Jentene på sin side, synes ikke selv de er så flinke, men det viser seg ofte at de gjør det bedre enn det de selv gir uttrykk for. Dette er indikasjoner som kunne være relevante å overføre til for eksempel en skolesituasjon. Én annen dimensjon som kunne være interessant å undersøke, er hva slags femninitet som sosialiseres på håndballbanen. Som beskrevet i oppgaven, hevder spillerne at de ikke bryr seg om hva de har på seg når de trener, og trenerne mener at frisørtime ikke er gyldig fraværsgrunn fra treningene. Kanskje kan dette være med på å si noe om hva slags type femninitet som sosialiseres på håndballbanen, og jeg mener dette kunne være et interessant utgangspunkt for en oppgave.

Kildeliste

- Aasen, Petter (1987): *Atferdsproblemer; innføring i pedagogisk analyse*. Oslo: Cappelen.
- Archetti, Eduardo P. (1997): "And give joy to my heart. Ideology and emotions in the Argentinian Cult of Maradona." I: *Entering the field. New perspectives on world football*. Armstrong, Gary og Giulianotti, Richard Berg (red.). UK:Oxford.
- Archetti, Eduardo P. (1999): *Football, polo and the tango in Argentina*. Oxford: Berg.
- Barth, Fredrik (1969): *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Blanchard, Kendall og Alyce Cheska (1985): *The anthropology of sport. An introduction*. Massachusetts: Bergin & Garvey publishers.
- Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a theory of practice*. UK: Cambridge University Press.
- Broch, Harald Beyer (2003): "Embodied play and gender identities in competitive handball for children in Norway." I: *Sport, dance and embodied identities*. Noel Dyck og Eduardo P. Archetti (red.). Oxford: Berg Publishers.
- Connerton, Paul. (1989): *How societies remember*. UK: Cambridge University Press.
- Dyck, Noel (2000a): "Introduction." I: *Games, sports and cultures*. Noel Dyck (red.). Oxford: Berg Publishers.
- Dyck, Noel (2000b): "Games, bodies, celebrations and boundaries: Anthropological perspectives on sports." I: *Games, sports and cultures*.

Enjolras, B., Seippel, Ø. og R.H Waldahl (2005): *Norsk idrett. Organisering, fellesskap og politikk*. Oslo: Akilles.

Eriksen, Thomas Hylland (1998): *Små steder- store spørsmål. En innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Evaluering av barneidrettsbestemmelsene. Rapport til generalsekretæren i NIF. Oslo: Norges Idrettsforbund og Olympiske komité, 2007.

Frøystad, Kathinka. (2003): "Forestillingen om det 'ordentlige' feltarbeid og dets umulighet i Norge." I: *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*. Rugkåsa, Marianne og Thorsen, Kari Trædal (red.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Giske, Rune. (2006) "Læring i lagballspill." I: *Idrettspedagogikk*. Sigmundsson, Hermundur og Jan Erik Ingebrigtsen (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Gullestad, Marianne. (2001): *Kitchen-table society. A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.

Henningsen, Erik (2001): "Selvforvaltningens dilemmaer. Idrettshelten og fellesskapet." I: *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. Marianne E. Lien, Hilde Lidén og Halvard Vike (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Håndballunger i kamper. Tone Kluge (red.). Oslo: Norges Håndballforbund, 1996.

Idrettens barnerechtigheter. Bestemmelser om barneidrett. Oslo: Norges idrettsforbund og Olympiske komité, 2007.

Idrettslivet i endring. Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet. Oslo: 1999. (St.meld. nr. 14: 1999-2000).

Klausen, Arne Martin. (1996): *Lillehammer-OL og olympismen. Et moderne rituale og en flertydig ideologi.* Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Krange, Olve og Åse Strandbu (2004): "Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002." *Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.* (NOVA Rapport 16/04)

Leseth, Anne Birgitte (1994): *Culture of movement. Walkers, workers and fitness performers in Dar Es Salaam.* Oslo: Norges Idrettshøgskole.

Leseth, Anne Birgitte (1997): "The use of Juju in football: sport and witchcraft in Tanzania" I: Armstrong, G. og R. Giulianotti (red.) *Entering the field. New perspectives on world football.* Oxford - New York: Berg.

Lidén, Hilde (2001): "Underforstått likhet. Skolens håndtering av forskjeller i et flerkulturelt samfunn." I: *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge.* Marianne E. Lien, Hilde Lidén og Halvard Vike (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Lien, Mariann E., Hilde Lidén og Halvard Vike (red.) (2001): *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge.* Oslo: Universitetsforlaget.

MacAloon, John J. (1984): "Olympic games and the theory of spectacle in modern societies." I: *Rite, drama, festival, spectacle. Rehearsals toward a theory of cultural performance.* John J. MacAloon (red.). USA: Institute for the Study of Human Issues.

Mead, George H. (1972): *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.

Mjaavatn, Per Egil og Kari Aasen Gundersen (2005): *Barn – bevegelse – oppvekst*. Oslo: Akilles.

Molander, Bengt (1996): *Kunnskap i handling*. Gøteborg: Daidalos.

Opplæring i et flerkulturelt Norge. Oslo: Kunnskapsdepartementet: 1995. (NOU 1995:12)

Rudie, Ingrid (2007): ”Kjønn og relasjonskvaliteter i et historisk forløp.” *Norsk Antropologisk Tidsskrift* nr 2.

Seeberg, Marie Louise (2002): ”Alle barn er like?” *Pedagogisk profil*, nr 2. (Årgang 9)

Seippel, Ørnulf (2002): ”Idrettens verdier: Prestasjon, solidaritet, fairness og helse.” *Institutt for samfunnsforskning*. (Rapport 2002:9)

Sigmundsson, Hermundur og Jan Erik Ingebrigtsen (2006): *Idrettspedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Stewart, Alex (1998): *The ethnographer's method*. Thousand Oaks-London-New Dehli: Sage Publications. (Qualitative research methods series, nr 46)

Strandbu, Åse (1997): *Gutter og jenter i Asker og Bærum. Ungdomsundersøkelsen 1996*. Oslo: NOVA-Rapport 5/1997.

Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

Turner, Victor (1967): *The forest of symbols. Aspects of Ndembu ritual*. New York: Cornell University Press.

Turner, Victor (1970): "Betwixt and between: The liminal period in Rites de Passage." I:

Sosialantropologiske grunntekster. Thomas Hylland Eriksen (red.). Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek.

Andre kilder

Aamodt, Finn (2003): "Barneidrett – er det så farlig?" I: *Skisport* 2003/4, s. 48-50.

Aftenposten, morgen, 27.09.2007, side 30-31: "Fleipet om selvmålet."

Handball rules. URL: <http://www.bo-cph.dk/handball/Handballrules.html> [Lesedato 13.05.2008]

Idrett og tusenårsmålene. URL: <http://www.nif.idrett.no/t2.aspx?p=9855&x=1&a=140735> [Lesedato 11.04.2008]

Kulturministeren åpnet Idrettstinget. URL: <http://www.idrett.no/t2.aspx?p=9855&x=1&a=68325> [Lesedato 06.11.2007]

Mjaavatn, Per Egil (2005): *Spreke foreldre får spreke barn*. <http://www.adressa.no/nyheter/article597528.ece> [Lesedato: 06.02.2008]

Om befolkningen i Vestre Aker. URL: http://www.bydel-vestre-aker.oslo.kommune.no/om_bydelen/article49723-3919.html [Lesedato 07.01.2008].

Om NIF. URL: <http://www.idrett.no/t2.aspx?p=14009> [Lesedato 09.05.2008]

Røed, Lars-Ludvig (2006): *Hvem skal vinne når alle skal vinne?* URL:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/sport/article1225207.ece> [Lesedato 09.04.2008]

Sandnes, Heidi Elisabeth (2005): *Papirdukker, forbruk og identitet*. URL:

<http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=36751> [Lesedato:
19.02.1008]

Sosial kompetanse. URL:

http://www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=2122
[Lesedato 08.05.2008]

Tweens – kjøpesterke barn. URL: <http://www.nrk.no/programmer/tv/fbi/1.908188>.

[Lesedato: 13.01.2008]

Vedlegg

Vedlegg 1: Inforskriv til foresatte/spillere vedr. gruppesamtaler

Kjære spillere og foresatte.

Som en del av mitt mastergradsprosjekt i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo, er jeg for tiden tilstede på lagets treninger og kamper. Jeg er opptatt av jentenes motivasjon for å drive med idrett generelt og håndball spesielt. For å komme nærmere inn på dette, ønsker jeg å snakke med jentene i form av gruppesamtaler. Jeg håper at dere vil hjelpe meg med dette. Jentene og alt som kommer frem i samtalene vil selvfølgelig bli anonymisert, og kun brukes i mitt prosjekt.

Jeg foreslår her noen tidspunkter, og hadde satt stor pris på om dere kunne skrive dere opp på det som måtte passe best for jentene. Dere kan gjerne skrive dere opp på flere tidspunkter. Jeg vil deretter sette sammen små grupper, og gi dere beskjed om når samtalene vil finne sted. Alle samtalegruppene vil finne sted i en eventuell ledig garderobe eller på tribunen i hallen, og vil vare i maksimalt en time.

-----Riv av og kryss av passende tidspunkt-----
-

Mandag 26.februar kl 17.00 eller kl 19.00:

Fredag 2.mars kl 14.30 eller kl 16.30:

Mandag 5.mars kl 17.00 eller kl 19.00:

Fredag 9.mars kl 14.30 eller kl 16.30:

Ønsker ikke at min datter skal være med på dette:

Navn på spiller

Foresattes signatur

På forhånd tusen takk for hjelpen! Svarslippen returneres til meg på neste trening, eller send meg en mail: lorenstyr@hotmail.com

Vennlig hilsen _____ (Ane S. Lorentzen-Styr)

Vedlegg 2: Intervjuguide til spillerne

Idrett og håndball generelt

Hvor lenge har dere spilt håndball?

Hvorfor begynte dere å spille håndball?

Hvor på banen liker dere best å spille? Har dere valgt denne plassen selv?

Hvem liker å stå i mål?

Hva er den viktigste plassen ute på banen?

Hva er trenerens viktigste oppgaver?

Er det viktig at man driver med en idrett?

Hvorfor tror dere unge mennesker begynner med idrett?

Hvorfor tror dere at det er så mange jenter som spiller håndball?

Kjenner dere noen gutter som spiller håndball?

Hvor lenge tror dere at dere kommer til å spille håndball?

Er det mange i vennegjengen/på skolen som spiller håndball?

Er det lett å få gode venner når man spiller håndball?

Hva syns foreldre og familie om at dere spiller håndball?

Har dere noen forbilder på håndballbanen? Hvem og hvorfor?

Driver dere med noen andre idretter enn håndball?

Er det viktig å være bedre enn de andre på laget?

Hvilke idretter driver vennene deres med?

Tror dere barn og unge i andre deler av Norge driver med de samme idrettene?
Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan er det å være ny på laget? Får man spille kamper når man er helt nybegynner? Er det noen spesiell plass på banen man spiller når man er nybegynner?

Hvor lenge tror dere at dere kommer til å drive med håndball?

Noen slutter å spille håndball når de blir 14-15 år. Hvorfor tror dere det skjer?

Hvis deres beste venner på laget sluttet eller bytte lag, hva ville dere gjort da?

Treninger

Er det gøy å gå på trening?

Hva er det viktigste med treninger?

Hva gjør dere mest av på treninger?

Hva er morsomst å gjøre på treninger? Hvorfor?

Hva er kjedeligst å gjøre på treninger?

Hva har man på seg når man trener?

Snakker dere ofte om håndball når dere ikke er på trening eller kamp?

Hvis dere fikk velge, hvor mange treninger ville dere hatt i uken?

Kamp

Hva slags forberedelser gjør dere før dere skal spille en kamp? Hva pleier dere å tenke rett før kampen begynner? Er dere nervøse?

Hva sier trenerene til dere i garderoben før kampen begynner?

Er det gøy å spille kamper?

Hva liker dere best av treninger og kamper?

Hva er viktigst: At laget spiller bra eller at laget vinner kampen?

Hvorfor er det viktig å vinne kamper?

Er det viktig at mange forskjellige på laget scorer mål, eller er ikke det så viktig?

Får alle spille like mye i kampene? Er det viktig at alle får spille like mye?

Kan man være venner med det andre laget når man spiller kamp?

Er viktigst å ha det gøy eller å vinne/være best?

Hvis dere fikk velge; hvor mange kamper ville dere spille i uken?

Tilskuere

Er det viktig å ha tilskuere under kampene?

Hvordan ville det vært å spille kamp uten noen tilskuere?

Hvem er tilskuere på kampene deres?

Hva gjør tilskuerne når dere spiller kamper?

Er foreldrene deres ofte med på kampene?

Hva tror dere foreldrene deres synes om å være med på kamp?

Vedlegg 3: Spørsmål til trenere

Hvor lenge har dere spilt håndball?

Har dere hatt noen form for kurs eller opplæring?

Hva er deres ambisjoner med laget?

Opplever dere dere selv som rollemodeller for jentene på laget?

Tror du det er viktig med forbilder i idretten? Hvorfor? Hva er et godt forbilde?

Hva mener dere er trenerens viktigste oppgaver?

Hva er de største feilene er trener kan gjøre?

Er dere fornøyd med jentenes innsats og treningsvilje?

Hva tror dere er jentenes motivasjon for å drive med håndball og komme på treninger?

Hvordan velger dere ut laget som skal spille i kamper? Er det vanskelig å velge?

Hvordan opplever dere det sosiale miljøet innad i laget?

Er jentene mest opptatt av å score mål selv eller at laget vinner?

Er jentene generelt opptatt av å vinne kamper

Hva tror dere jentene liker best; treninger eller kamper?

Er det noen posisjoner på banen som er mer populære enn andre? Hva er årsaken til dette?

Opplever dere foreldrene som aktive innad i klubben?

Kommer det reaksjoner på at jentene får ulike spilletid i kampene?

Hva kan man gjøre for å beholde unge lenger i idretten?

Laget skal deles inn i to grupper når jentene blir J12. Hva er tanken bak dette?

Hvordan tror du jentene vil reagere på det? Foreldrene?

Tror dere idretten står i en særstilling når det gjelder å inkludere alle, sammenlignet med for eksempel skolen?

Vedlegg 4: Spørreskjema til foreldre

Dette spørreskjemaet er helt frivillig å svare på, men jeg hadde satt stor pris på om én av dere tok dere tid til å svare på disse spørsmålene. Svarene vil bli anonymisert og kun bli benyttet i masteroppgaven min.

Vennlig hilsen

Ane S. Lorentzen-Styr

(Sett kryss ved det som passer best, og skriv gjerne noen utfyllende kommentarer. Returneres til meg på neste trening.)

Kjønn:

- Kvinne.....
- Mann.....

Er du vokst opp i området Oslo vest/Bærum/Asker?

- Ja.....
- Nei.....

Eventuelle kommentarer:

Har du selv drevet med idrett?

- Ja.....

(Hvis ja, individuell idrett eller lagidrett?.....)

Nei.....

(Hvis nei, noen spesielle årsaker til

dette?.....)

Eventuelle kommentarer:

Hva mener du er positive (og eventuelt negative) effekter av at barn og unge driver med lagidrett?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hva mener du er det viktigste aspektet ved at barn og unge driver med idrett?

Sosialt samvær.....

Mestring og prestasjoner.....

Fysisk aktivitet.....

Annet.....

.....

.....

Hvorfor tror du lagidrett (som f.eks. håndball) er så populært blant barn og unge?

.....

.....

.....

.....

Hva tror du er årsaken til at idretter som ski, seiling og tennis har så stor oppslutning i Oslo vest, mens ishockey og kampsport har blitt populært i øst?

Tilbud/tilgang.....

Økonomiske ressurser.....

Sosial aksept.....

Lokal tradisjon/kultur.....

Annet.....

Eventuelle kommentarer:

I hvilken aldersgruppe mener du det er riktig å flytte fokuset fra 'lek, moro og deltagelse' til mer konkurranseorientert aktivitet?

Før fylte 8 år.....

8-10 år.....

10-12 år.....

12-14 år.....

14 år eller eldre.....

Eventuelle kommentarer:

Bør alle behandles likt på et lag i aldersgruppen 10-12 år, eller er det OK at de beste får mer utfordringer og spilletid?

.....

.....

.....

.....

.....

Eventuelle kommentarer:

Hvorfor tror du så mange velger å slutte med lagidrett i 14-15 års alderen?

.....

.....

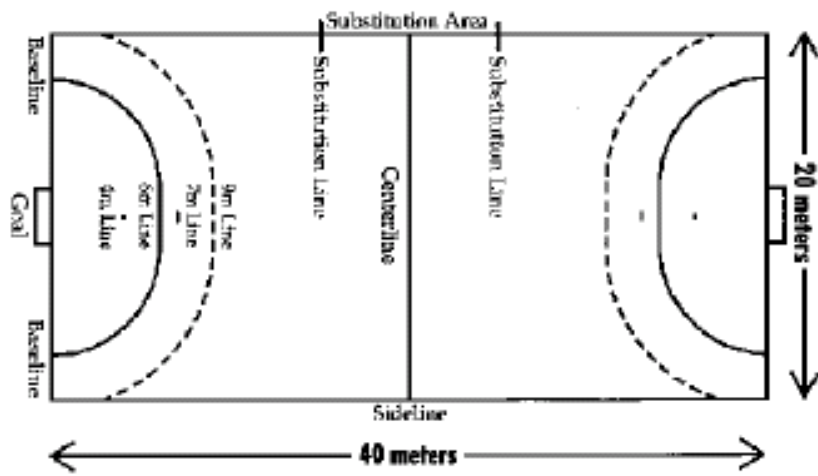
.....

.....

.....

Tusen takk for hjelpen!

Vedlegg 5: Håndballbane

(Handball rules 2008)